

Peter Michael Øhrn

Hvilke biopsykososiale faktorer bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet?

Hovedoppgave i Profesjonsstudiet i psykologi

Veileder: Leif Edward Ottesen Kennair

April 2020

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Peter Michael Øhrn

Hvilke biopsykososiale faktorer bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet?

Hovedoppgave i Profesjonsstudiet i psykologi
Veileder: Leif Edward Ottesen Kennair
April 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for psykologi

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Forord

Da jeg skulle velge tema for hovedoppgaven falt valget først på «sinte menn». Med denne nokså vagt definerte betegnelsen tenkte jeg på menn som av forskjellige grunner bærer på et sterkt sinne fordi de opplever seg marginaliserte, oversett og latterliggjort. I mitt hode var dette netttroll som hatet kvinner, likestilling og en påstått feminisering av samfunnet. Jeg ønsket å finne ut hvem de var, hvem de var sinte på, og hva som var de underliggende årsakene til sinnet deres. Da jeg presenterte tankene mine for veileder ble jeg utfordret til å prøve å *forstå* disse mennene. Jeg la etter hvert vekk min moralske indignasjon og prøvde å møte dem der de var, slik Kierkegaard har anbefalt oss å gjøre:

At man, naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og fremmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er, og begynde der. Dette er Hemmeligheden i al Hjælpekunst. (Kierkegaard, 1859, s. 96).

Dette ble begynnelsen på en søken etter å forstå mennene som av ulike årsaker faller utenfor i samfunnet. Den tentative problemstillingen endret seg derfor til å handle om nettopp disse mennene, og årsakene til at de faller utenfor samfunnet. De sinte mennene ble nå innlemmet i den brokete gruppen menn som av ulike årsaker ikke lykkes i samfunnet vårt: Her finnes blant annet (a) gutter som sliter på skolen, ikke tar utdanning og faller utenfor arbeidslivet som unge voksne, (b) menn som opplever å bli valgt bort av kvinner, (c) menn som går gjennom et samlivsbrudd og som følge av dette ser lite til barna sine, samt (d) menn som opplever at de ikke mestrer livet sitt, og derfor velger å avslutte det. I denne oppgaven skal vi stifte nærmere bekjentskap med alle disse mannsgruppene.

Opgaven forsøker å favne bredt, men går på ingen måte i dybden på alle temaene. Den er bred i den forstand at den ser på en rekke ulike faktorer og samfunnsområder, men samtidig smal ved at den kun ser på menns rolle og situasjon i så henseende. En fare ved en slik fremstilling er at en risikerer å skape en virkelighetsforståelse hvor kvinner og menn stilles opp mot hverandre, og hvor enhver ulikhet kjønnene imellom blir forstått som en urettferdighet og dermed en likestillingsutfordring. En står følgelig også i fare for å utvikle et narrativ hvor menn og kvinner konkurrerer og kjemper mot hverandre på nær sagt alle områder i samfunnet, og risikerer å gå seg fast i en lite konstruktiv diskusjon om hvem som har det vanskeligst, hvem som har mest makt, eller hvem som har best grunn til å trekke frem «diskrimineringskortet».

Målet med denne oppgaven er å rette søkelyset mot et knippe av menns utfordringer i dagens samfunn. Den er altså ikke skrevet med et ønske om å bidra til en ytterligere polarisert

fremstilling av kjønnene. Til tross for at det er en viss fare for at nettopp dette kan skje, er jeg av den oppfatning at denne tematikken er så viktig at det får stå sin prøve. Målet helliger altså middelet i dette tilfellet, etter mitt syn. For å sikre at fremstillingen av tematikken blir så balansert som mulig har jeg lagt vekt på å fremlegge et mest mulig objektivt faktagrunnlag ved å henviser til statistikk, offentlige utredninger, og fagfelleverderte forskningspublikasjoner.

Endelig er tiden inne for å takke dem som har hjulpet meg på veien. Takk til Leif Edward Ottesen Kennair for veiledning, og familie og venner for oppmuntring, støtte og innspill underveis i arbeidet.

Peter Michael Øhrn

Trondheim, april 2020

Sammendrag

Flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet. Denne oppgaven tar sikte på å avdekke hvilke biopsykososiale faktorer bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet. Jeg undersøker særlig mannlig utenforskap relatert til (1) skole, utdanning og arbeidsliv, (2) seksualitet og foreldreskap, og (3) selvmord. Jeg finner støtte for at flere menn enn kvinner faller utenfor i samfunnet, og underbygger det gjennom at gutter gjør det svakere enn jenter akademisk sett og i større grad faller ut av skolen, at langt flere menn enn kvinner lever i ufrivillig sølibat, er barnløse mot sin vilje, eller har lite kontakt med egne barn, samt at langt flere menn enn kvinner tar sitt eget liv.

Jeg finner at de viktigste biopsykososiale faktorene som bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet er seksuell seleksjon, variabilitet med hensyn på evnenivå, personlighetsmessige forskjeller når det kommer til blant annet planmessighet og spenningssøking, nedvurdering av farskap relativt til morskap, samt sider ved mannsrollen som gjør det vanskelig å vise sårbarhet, og som dermed hindrer hjelpesøkende atferd. Samlet sett bidrar disse faktorene til at flere menn enn kvinner faller utenfor i samfunnet. Kunnskap om hvilke biopsykososiale faktorer som bidrar til mannlig utenforskap er viktig for å kunne nå denne gruppen på en best mulig måte, både i og utenfor terapirommet.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Avgrensning av problemstillingen og oppgaven	1
1.2 Inndeling og strukturering av oppgaven	2
1.3 Menn – det ekstreme kjønn	3
2 Teoretiske rammeverk	7
2.1 Evolusjonspsykologi	7
2.1.1 Grunnleggende evolusjonsteori.	7
2.1.1.1 Det naturlige utvalg.	8
2.1.1.2 Seksuell seleksjon.	9
2.1.2 Sentrale trekk ved evolusjonspsykologi.	9
2.1.2.1 Foreldreinvesteringsteori.	10
2.1.2.2 Seksuell strategiteori.	11
2.1.3 Kritikk mot evolusjonspsykologien og uavklarte teoretiske spørsmål.	11
2.2 Sosial rolle-teori	12
2.2.1 Kritikk av teorien.	13
3 Biopsykososiale faktorer	15
3.1 Kjønn, maskulinitet, mansrolle og likestilling	15
3.1.1 Kjønn – hva er det?	15
3.1.2 Maskulinitet og mansrollen.	16
3.1.2.1 «Gutte- og mannekoden».	17
3.1.2.2 Maskulinitet i et historisk lys.	18
3.1.3 Hvor mye er en mans liv verdt?	19
3.1.3.1 Hvilke konsekvenser kan den mannlige unnværligheten få?	20
3.1.4 Likestilling sett i relasjon til det egalitære samfunn.	21
3.2 Hvorfor er menn det ekstreme kjønn?	23
3.2.1 Kjønnforskjeller med hensyn på personlighetstrekk	23

3.2.2	Kjønnsforskjeller med hensyn på aggresjon og testosteronpåvirkning.....	25
3.2.3	Kjønnsforskjeller med hensyn på evnenivå.....	26
3.2.4	En evolusjonær forklaring på variabilitetshypotesen.	27
3.3	Skole, utdanning og arbeidsliv.....	28
3.3.1	NIFU- og NOU-rapportene.	28
3.3.2	Hva sier forskningen om kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner?.....	28
3.3.3	Hvorfor gjør jenter det bedre enn gutter på skolen?.....	29
3.3.4	Kjønnsforskjeller i arbeidslivet.	30
3.3.5	Tendens til svartmaling av gutter og unge menn?.....	31
3.3.6	Hvorfor er det uheldig å svartmale unge menns situasjon?.....	32
3.3.7	Mulige konsekvenser av kjønnsforskjellene i utdanning.	32
3.4	Seksualitet og foreldreskap.....	33
3.4.1	Kjønnsforskjeller med hensyn på seksualitet.	33
3.4.2	Seksualitet som kapital.	34
3.4.3	Farskap.....	35
3.4.3.1	Deres barn, hennes valg.	35
3.4.3.2	Uønsket farskap.....	36
3.4.3.3	Hvem blir bostedsforelder etter et partnerbrudd?	36
3.4.3.4	Samfunnets holdninger til farskap.....	38
3.4.3.5	Hvilke konsekvenser kan farsdeprivasjon føre til?	40
3.4.4	Menn som velges bort.....	40
3.4.4.1	Incels – gutter og menn som ufrivillig lever i sølibat.	40
3.4.4.2	Sentrale trekk ved incel-miljøet.	40
3.4.4.3	Hvem er den typiske incelen?	41
3.4.4.4	Hvorfor er de er incels?.....	42
3.4.4.5	Har de belegg for oppfatningene sine?.....	43
3.4.4.6	Incels som samfunnspsykologisk fenomen.	44

3.4.4.7	Hvordan kan vi forstå incels som fenomen?	45
3.5	Menn og selvmord	46
3.5.1	Hvorfor er menn overrepresentert i selvmordsstatistikkene?	47
3.5.2	Hva får unge menn til å ta livet sitt?.....	48
3.5.2.1	Streben etter å finne en gangbar vei til livet som en voksen mann.....	48
3.5.2.2	Erfaringer av mislykkethet sammenlignet med egne standarder.	49
3.5.2.3	Emosjonell selv-restriksjon i relasjoner.	49
3.5.2.4	Sterke følelser av ensomhet og avvising av selvet.....	50
3.5.3	Barrierer mot hjelpesøkende atferd.	50
3.5.4	Sammenfallende studier.	52
3.6	Biopsykososiale faktorer som bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet.....	53
4	Diskusjon.....	55
4.1	Faller flere menn enn kvinner utenfor i samfunnet?	55
4.2	Skole, utdanning og arbeidsliv.	56
4.2.1	Hva er årsakene til kjønnsforskjellene?	56
4.2.2	Hvor store er de reelle forskjellene?	57
4.3	Incels.	59
4.3.1	Er incels et nytt fenomen?	59
4.3.2	Hvorfor er de incels?	60
4.3.3	Hva kan de selv gjøre for å bedre sin situasjon?	61
4.4	Mannsrolle, maskulinitet, og selvmord.	61
4.5	Begrensninger ved oppgaven.....	64
4.6	Implikasjoner og forslag til videre forskning.....	65
4.7	Konklusjoner.....	67
	Referanseliste.....	69
	Vedlegg A Attraktivitetsskala for menn og kvinner.....	90

Vedlegg B	Sammenligning av hodeskalleform.....	91
Vedlegg C	Mannlig og kvinnelig attraktivitet på Tinder	92
Vedlegg D	Kroppsholdning hos attraktive og ikke-attraktive menn	93
Vedlegg E	Kjønnsfordeling i Forsvaret	94

1 Innledning

De fleste menn og kvinner klarer seg bra i Norge i dag. Kvinnens yrkesaktivitet har eksempelvis vært historisk høy de siste par tiårene, og legger beslag på en økende andel av lederposisjonene i samfunnet (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Samtidig fremstår menn fremdeles som «vinnerne» på mange områder, og har for eksempel høyere bruttoinntekt (Statistisk sentralbyrå, 2019e) enn kvinner. Menn utgjør også et flertall av topplederne i samfunnet (Statistisk sentralbyrå, u.å.). Ikke desto mindre er det et faktum at menn som gruppe skårer høyere enn kvinner innenfor mange «elendighetsstatistikker», og utgjør flertallet av dem som på ulike måter faller utenfor i samfunnet (se kapittel 1.3). Denne avhandlingen søker å avdekke *hvilke biopsykososiale faktorer som bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet*. I formuleringen av problemstillingen ligger en antagelse om at menn som faller utenfor i samfunnet gjør dette på bakgrunn av både biologiske, psykologiske og sosiale faktorer. Kunnskap om de bakenforliggende faktorene som gjør at menn faller utenfor i samfunnet er nødvendig for at psykologer og andre behandlere skal kunne møte denne gruppen på en best mulig måte. Som psykologer har vi et særskilt ansvar for å hjelpe de svakerestilte i samfunnet, og vil må forvente å møte gutter og menn som enten er i ferd med å falle utenfor i samfunnet eller allerede har falt utenfor. Kunnskap om denne særskilte problematikken vil dermed være viktig på tvers av en rekke psykologrelaterte stillinger.

1.1 Avgrensning av problemstillingen og oppgaven

Den brede problemstillingen innebærer at avhandlingen må spenne bredt, både når det gjelder områder hvor menn kan falle utenfor, og i identifiseringen av ulike biologiske, psykologiske og sosiale faktorer som kan ligge til grunn for utenforskapet. Med den brede tilnærmingen blir det samtidig svært viktig å gjøre gode og tydelige avgrensninger for å gjøre temaet håndterlig, men uten å miste den dybden som er nødvendig for å behandle problemstillingen på en seriøs måte. Jeg har derfor ikke på forhånd valgt ut et knippe biologiske, psykologiske og sosiale faktorer som jeg undersøker, men snarere sett på ulike tematiske områder for menns utenforskap, og så analysert hvilke biopsykososiale faktorer som kan forklare kjønnsforskjellene jeg finner. Dette fordi menn synes å falle utenfor samfunnet på en rekke ulike områder, noe som medfører at en bred analyse er nødvendig for å ha et godt nok grunnlag for å vurdere om det faktisk er slik at flere menn enn kvinner faller utenfor i samfunnet, samt hvilke biopsykososiale faktorer som i så fall medvirker til dette. Så vidt meg bekjent finnes det ikke noen spesifikke definisjoner av hva det vil si å falle utenfor i samfunnet. Derfor har jeg i stedet valgt et

bredt perspektiv hvor det å falle utenfor i samfunnet er forbundet med atferd som bryter med samfunnets normer og/eller er assosiert med redusert livskvalitet. I denne oppgaven forstår jeg det *blant annet* som: (a) Å falle ut av utdanning og arbeidsliv, (b) leve ufrivillig i sølibat fordi en opplever å ha blitt valgt bort av potensielle partnere, (c) miste omsorgsretten for eller kontakten med barna sine, eller (d) begå selvmord. Selv om det naturligvis er andre måter en kan falle utenfor samfunnet på, vurderer jeg at disse fire områdene favner store deler av livet og gjelder helt sentrale sider knyttet til det å kunne leve et godt liv.

I avhandlingen blir disse fire områdene presentert under overskriftene (1) Skole, utdanning og arbeidsliv (kapittel 3.3), (2) seksualitet og foreldreskap (kapittel 3.4), og (3) selvmord (kapittel 3.5), og fungerer som et overordnet nivå som problemstillingen ses i lys av.

Et sentralt premiss for problemstillingen og oppgaven er at den tar utgangspunkt i hvordan menn og kvinner har det i Norge i dag. Jeg undersøker norske forhold og bruker oppdatert statistikk fra Norge så ofte som det lar seg gjøre. Samfunnsøkonomiske aspekter ved det at enkeltindivider faller utenfor i samfunnet vil ikke bli tematisert i oppgaven. Jeg forholder meg for øvrig til to mulige kjønn, menn og kvinner, og tar således ikke høyde for LGBTQ¹-relaterte problemstillinger og perspektiver.

1.2 Inndeling og strukturering av oppgaven

Oppgaven er delt inn i fire deler, foruten referanseliste og vedlegg. Den første delen er innledningen hvor problemstillingen blir presentert, avgrenset og underbygget. Sistnevnte blir gjort gjennom en kortfattet sammenfatning av det empiriske grunnlaget som danner utgangspunktet for problemstillingen (se kapittel 1.3). I del to presenteres oppgavens teoretiske rammeverk, som primært er evolusjonspsykologiske teorier. Del tre er oppgavens hoveddel. Her ser vi nærmere på hvilke biopsykososiale faktorer som bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet. Oppgaven er primært strukturert etter de tre overordnede nivåene som ble presentert i forrige kapittel. Det er altså ikke lagt opp til at biologiske, psykologiske og sosiale faktorer grupperes hver for seg. Bakgrunnen for dette valget er todelt: For det første kan det fremstå kunstig å skille mellom særlig biologiske og psykologiske faktorer, all den tid oppgaven legger til grunn evolusjonspsykologiske perspektiver, hvor den biologisk forankrede evolusjonen er den drivende faktor bak det menneskelige sinnet. For det andre er

---

¹ LGBTQ er et engelsk akronym for «lesbian, gay, bisexual, transgender, queer or questioning». Plussen etter akronymet refererer blant annet til «intersex, agender, bigender, gender variant, pangender», med mer (Ok2bme, u.å.).

oppgavens formål å *identifisere* relevante biopsykososiale faktorer, ikke å gjøre en sammenligning eller vurdering av de ulike faktorene. Av den grunn velger jeg derfor å behandle biologiske, psykologiske og sosiale faktorer under ett.

I oppgavens fjerde og siste del finner vi diskusjonsdelen. Her drøftes teorien og empirien som har blitt presentert i del tre. Begrensninger ved avhandlingen og funnenes implikasjoner for psykologisk praksis blir drøftet. Avslutningsvis sammenfattes konklusjonene jeg trekker i avhandlingen.

1.3 Menn – det ekstreme kjønn

Det tydelige likestillingsarbeidet som er gjort i Norge har som tidligere nevnt ført til at kvinner de siste tiårene i historisk høy grad er yrkesaktive og innehar lederposisjoner i samfunnet (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Likevel er det altså fremdeles slik at menn er «vinnerne» på mange områder: Tall fra Statistisk sentralbyrå (u.å.) viser at flere menn enn kvinner er i jobb, og at mer enn dobbelt så mange kvinner som menn jobber deltid. Kvinners bruttoinntekt (Statistisk sentralbyrå, 2019e) og månedslønn (Statistisk sentralbyrå, 2020b) utgjør dessuten bare henholdsvis 70 og 90 prosent av menns sådanne, mens kapitalinntekten² er på omtrent en tredjedel (Statistisk sentralbyrå, 2018a). Nesten 2 av 3 ledere, og over 3 av 4 toppledere er menn (Statistisk sentralbyrå, u.å.), og hele 7 av 10 aksjeselskap har bare mannlige styrerepresentanter (Kittilsen, 2019). Menn er klart overrepresentert på alle plan i politikken³. Menn utgjør 7 av 10 ordførere og fylkesordførere, og om lag 6 av 10 varaordførere (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020) og kommunestyrerepresentanter (Statistisk sentralbyrå, 2019e). For å bøte på denne ubalansen arbeider regjeringen for å «øke jenters og kvinners handlingsrom, selvbestemmelse og makt» (Regjeringen, 2019).

Hvis vi derimot utvider analysen til å omfatte andre områder enn menn og kvinner i arbeidslivet, tegner det seg et annet bilde. Langt flere gutter enn jenter diagnostiseres med gjennomgripende utviklingsforstyrrelser som autismespekterforstyrrelser, ADHD, Tourettes eller andre tic-lidelser, samt ulike former for lærevansker (Reneflot et al., 2018), og gutter har dobbelt så stor risiko som jenter for å bli diagnostisert med en psykisk utviklingshemming (Pearlin, Menaghan, Lieberman, og Mullan, 1981). Lavt evnenivå er forbundet med en rekke negative livsutfall relatert til blant annet utdanning, jobb og sannsynlighet for å havne i

---

² Med kapitalinntekt menes den gevinsten en har hatt på en økonomisk investering. Det omfatter blant annet renteinntekter, positiv utbytte på aksjer og fond, med mer.

³ Det eneste unntaket finnes blant politiske rådgivere og statsråder. Kjønnfordelingen der er på ganske nøyaktig 50 % for både menn og kvinner (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020).

fengsel⁴. Gutter og menn får i gjennomsnitt dårligere standpunkt- og eksamenskarakterer i samtlige fag i grunnskolen utenom standpunktkarakteren i kroppsøving (Utdanningsdirektoratet, 2019a), mottar langt oftere spesialundervisning enn det jenter gjør (Utdanningsdirektoratet, 2018), fullfører sjeldnere den videregående opplæringen (Statistisk sentralbyrå, 2019d), tar i mindre grad enn kvinner høyere utdanning (Statistisk sentralbyrå, 2019g; Statistisk sentralbyrå, 2020b), er i klart mindretall ved «prestisjestudier» som medisin, psykologi og jus (Samordna opptak, 2019), og er underrepresentert blant doktorgradsstudentene (Statistisk sentralbyrå, 2020b).

Menn begår langt flere straffbare handlinger enn kvinner, og er følgelig overrepresentert i norske fengsler (Statistisk sentralbyrå, 2018a). Samtidig er det også indikasjon på at menn idømmes strengere fengselsstraffer enn kvinner for samme lovbrudd (Meldalen og Fjellberg, 2018). Menn mottar dessuten mindre av de viktigste soningstilbudene enn det kvinnelige innsatte gjør (Kristoffersen, 2019), til tross for en betydelig lengre soningstid. På gruppenivå er menn i større grad enn kvinner bostedsløse (Dyb og Lid, 2017) og har mindre sosialt nettverk (Vrålstad, 2017). Forskning viser at menn i større grad enn kvinner både er offer for og utøver av fysisk vold (Thoresen og Hjemdal, 2014). Menn er mer utsatt for arbeidsulykker enn kvinner (Statistisk sentralbyrå, 2019a), forulykker oftere på jobb (Wettergreen og Jensen, 2014), og omkommer mer enn tre ganger så ofte i trafikulykker (Statistisk sentralbyrå, 2019h). Relativt til kvinner har menn et dårligere kosthold og en mer usunn livsstil, er i større grad overvektige, bruker i større grad rusmidler (Statistisk sentralbyrå, 2018a), og dør mer enn tre ganger så ofte av overdoser (Folkehelseinstituttet, 2019). Mer enn dobbelt så mange menn som kvinner tar sitt eget liv (Folkehelseinstituttet, 2020), og menn lever i gjennomsnitt nesten fire år kortere enn kvinner (Statistisk sentralbyrå, 2018b).

Blant 45 år gamle menn og kvinner er det nesten dobbelt så mange menn som er barnløse sammenlignet med kvinner på samme alder (Folkehelseinstituttet, 2017), til tross for at begge kjønn ønsker seg barn i like stor grad (Jensen og Lie, 2016). Etter et partnerbrudd blir

---

⁴ Lavt evnenivå er blant annet forbundet med svake skoleprestasjoner, noe som minker sjansen for å fullføre skolegangen (Svarstad, 2015) og korrelerer med nedsatt levealder og dårligere helse (Folkehelseinstituttet, 2018). Vi vet også at det blir stadig vanskeligere å finne seg en jobb dersom en ikke har noen fullført utdanning (Fedoryshyn, 2018), og at generelt evnenivå er en viktig prediktor for jobbprestasjon (se for eksempel Kuncel, Ones, og Sackett, 2010). Det foreligger også indikasjon på at det er vanskeligere å komme seg tilbake i jobb dersom en av ulike årsaker har falt utenfor arbeidslivet (Ofte, 2015). Videre vet vi at 1 av 10 nordmenn som sitter i fengsel er psykisk utviklingshemmet, noe som innebærer at denne gruppen er klart overrepresentert blant de innsatte (Søndenaa, Rasmussen, Palmstierna, og Nøttestad, 2008).

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

hele 7 av 10 barn boende fast hos mor, mens kun 1 av 10 barn blir boende hos far. Det er også langt flere menn enn kvinner som får ikke sett barna sine i løpet av en måned (Wiik, Kitterød, Lyngstad og Lidén, 2015).

Samlet sett anser jeg at denne statistikken, som ikke kun omhandler de tre tematiske områdene, men også tilgrensende områder, tegner et tydelig bilde av at menn på gruppenivå i større grad enn kvinner faller utenfor i samfunnet.

2 Teoretiske rammeverk

Mye tyder på at de biologiske og psykologiske likhetene mellom menn og kvinner er større enn forskjellene (Hyde, 2005). Ikke desto mindre har vi innledningsvis sett at det foreligger tydelige kjønnsforskjeller når det kommer til akademiske prestasjoner, utdanningsnivå, kriminalitets- og fengslingsrate, samt levealder og selvmordsrate, for å nevne noen relevante eksempler. Med dette som bakteppe ønsker jeg å stille følgende spørsmål: Hva er de underliggende årsakene til disse forskjellene, og hvordan kan de best forstås?

I denne oppgaven brukes primært evolusjonspsykologiske teorier som teoretisk rammeverk, og det er følgelig ut ifra et slikt perspektiv at de ovennevnte forskjellene vil forstås. Hovedårsaken til valget av dette teoretiske rammeverket er at evolusjonspsykologi tar sikte på å være en *meta-teori*, altså en overordnet, systematiserende teori. Den gir dermed et mye bedre utgangspunkt for helhetlig forståelse enn det en kan få ved å heller benytte seg av en rekke forskjellige teorier som kun beskjeftiger seg med avgrensede fenomener. Fordi jeg også diskuterer maskulinitet og mansrollen gir jeg også en kort presentasjon av sosial rolle-teori i dette kapittelet.

Diskrepansen mellom grundigheten i fremleggingen av evolusjonspsykologiske teorier og sosial rolle-teori skyldes først og fremst at de førstnevnte teoriene anvendes langt mer enn sistnevnte teori, men skyldes også ulik grad av kompleksitet i teoriene. Jeg har valgt å presentere det overordnede teoretiske rammeverket i kapittel 2, mens enkelte teorier som baserer seg på evolusjonspsykologiske teorier presenteres etter hvert som det faller seg naturlig i kapittel 3. Dette gjelder først og fremst Baumeisters «trade-off theory of gender» og varabilitetshypotesen, som henholdsvis presenteres i kapittel 3.1.3 og 3.2.

2.1 Evolusjonspsykologi

Evolusjonspsykologien er studiet av hvordan evolusjonen har formet det menneskelige sinnet. For å forstå evolusjonspsykologien bør en derfor ha en grunnleggende forståelse av evolusjonsteorien. Vi begynner derfor med en kort innføring i hva evolusjonsteori er, før vi ser mer spesifikt på sentrale trekk ved evolusjonspsykologi.

2.1.1 Grunnleggende evolusjonsteori. Charles Darwin regnes som grunnleggeren av moderne evolusjonsbiologi, og har med dette gitt et av de viktigste bidragene til vitenskapen noensinne (Voje, 2019). Det finnes ikke noe vitenskapelig grunnlag for å tvile på de grunnleggende premissene som evolusjonsbiologien er tuftet på (Kennair, 2004). Evolusjonsteorien er den eneste vitenskapelige teorien som har en forklaring på hvordan *alle* arter ble

formet på en måte som gjorde det mulig å overleve og reprodusere seg (Buss, 2014). Jeg vil gi en kortfattet fremstilling av hva evolusjonsbiologien og -teorien bygger på, samt se på sentrale trekk ved evolusjonspsykologien. Først ut er teorien om det naturlige utvalg.

2.1.1.1 Det naturlige utvalg. *Det naturlige utvalg*, også kalt naturlig seleksjon, er et essensielt prinsipp for å forstå evolusjonslæren. Prinsippet ble oppdaget av Charles Darwin og Alfred Russell Wallace, uavhengig av hverandre. Wallace kom frem til dette ved å blant annet studere kamuflasje i regnskogen, mens Darwins innsikt derimot kom gjennom å studere dyr som levde på ulike øyer på Galapagosøyene i Stillehavet. Her observerte han at blant annet at finkene var svært forskjellige: Darwin oppdaget at de varierte fra øy til øy, avhengig av de økologiske forholdene på øyen de befant seg på. Han så på dette som en indikasjon på at finkene opprinnelig hørte til samme art, men at de over tid og i løpet av mange generasjoner hadde endret seg til flere arter. Dette var en tanke som var fjern på denne tiden. Den rådende oppfatningen var tvert imot at arter *ikke* endret seg (Kennair, 2004).

Darwin var en nysgjerrig forsker som lot seg påvirke av impulser utenfra. Boken *An Essay on the Principle of Population* ble viktig i så måte. Boken ble anonymt utgitt i 1798 av den britiske samfunnsøkonomen Thomas Robert Malthus. Et sentralt poeng i boken er at befolkningspopulasjoner øker raskere enn matforsyninger kan økes. En utemmet befolkningsvekst vil derfor uunngåelig føre til ressursmangel, som igjen vil føre til sykdom, krig og elendighet (Stoltz, 2018). Darwin leste Malthus sin bok, og ble slik introdusert for tanken om at det eksisterer langt flere organismer enn antallet som kan reprodusere seg og overleve. Dette var med på å sette ham på sporet av det naturlige utvalg. Darwin forsto kampen for å overleve som en kontinuerlig prosess hvor fordelaktige variasjoner har en tendens til å overleve, mens ufordelaktige dør ut. Når dette gjentas over mange generasjoner, resulterer det i nye tilpasninger⁵ (Buss, 2014).

Det naturlige utvalg bygger på tre sentrale prinsipper: Variasjon, arvbarehet og seleksjon (Buss, 2014). Organismer varierer på alle slags måter. *Genetisk variasjon* er avgjørende for at den evolusjonære prosessen skal kunne fungere. Dette skjer gjennom mutasjoner. Mutasjoner er vilkårlige endringer som oppstår når celler deler seg. Enkelte av disse variasjonene er *arvbare*, andre er ikke. Det er kun arvelige variasjoner som medvirker til den evolusjonære prosessen. Noen arvelige trekk gir organismen større reprodutiv suksess. Denne prosessen kalles seleksjon (Buss, 2014; Kennair, 2004). Moderne evolusjonsteori kan beskrives som en

---

⁵ Kennair (2004, s. 73) beskriver tilpasninger som «evolusjonært formede løsninger på problemer som organismer relativt konstant møtte gjennom en spesifikk periode av evolusjonshistorien».

syntese mellom Darwins teori om naturlig utvalg og Mendels prinsipper for genetik⁶, i tillegg til kunnskap om hvordan miljø kan påvirke hvorvidt genene skrur seg av eller på (såkalt epigenetik) (Kennair, 2004).

2.1.1.2 Seksuell seleksjon. I 1871 utga Charles Darwin boka *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*. Boka er blitt omtalt som hans nest største bidrag til vitenskapen (Daly og Wilson, 1988). Her utdyper han konseptet *seksuell seleksjon*, som han først nevnte 12 år tidligere i sitt banebrytende hovedarbeid *On the Origin of Species by Means of Natural Selection*. Mens teorien om naturlig seleksjon omhandler tilpasninger som har oppstått som en konsekvens av suksessfull overlevelse, tar teorien om seksuell seleksjon utgangspunkt i tilpasninger som har oppstått som følge av suksessfull forplantning (Buss, 2014). Darwin opererer med to former for seksuell seleksjon: Intraseksuell og interseksuell seleksjon. Med *intraseksuell* seleksjon menes seksuell seleksjon på egenskaper som høyner sjansen for å gå seirende ut av konkurransen mellom individer av samme kjønn (og art) om tilgangen på det motsatte kjønn. *Interseksuell* seleksjon er på sin side seksuell seleksjon på egenskaper som det motsatte kjønn foretrekker (Buss, 2014). I dyreriket, inkludert blant primatene hvor mennesket hører til, er det primært hunnene som selekterer hannene.

2.1.2 Sentrale trekk ved evolusjonspsykologi. Det er viktig å presisere at det finnes flere evolusjonspsykologiske teorier. Kennair fastslår at: «... i vid forstand er alle tilnærminger til studiet av sinnet, hjernen, atferd, følelser, tanker og kultur, som er inspirert av evolusjonsteori, egentlig former av evolusjonspsykologi» (Kennair, 2004, s. 45). Ettersom evolusjonspsykologien er studiet av hvordan evolusjonen har formet det menneskelige sinnet, blir det naturligvis viktig å vite noe om hvilke liv våre forfedre har levd og hvilke seleksjonskrefter som har påvirket sinnet vårt. Dette leder oss over på *Environment of Evolutionary Adaptedness*, heretter forkortet til EEA. Kennair (2004) beskriver EEA som en modell som søker å ta høyde for alle kjente økologiske faktorer som tenkes å ha vært relevant for evolusjonen av en bestemt tilpasning. EEA henger nært sammen med *pleistocen*, som er en betegnelse på perioden fra 1.8 million år siden til 10 000 år siden, og som er «den tidsperioden som regnes som den mest relevante for utviklingen av menneskets artstypiske tilpasninger» (Kennair, 2004, s. 190). Tooby og DeVore (1987) påpeker at over 99 % av menneskeartens evolusjonære historie har blitt tilbragt i pleistocene miljøer hvor vi har livnært oss som

---

⁶ Den østerrikske munken Gregor Mendel (1822–1884) studerte variasjonene i erteblomster, og dokumenterte hvordan egenskaper forplantet seg systematisk fra en generasjon til den neste. Dette omtales i dag som «Mendels lover» eller Mendels prinsipper for genetik (Martinsen, 2018).

sankere og jegere. For evolusjonspsykologer vil det følgelig være nærliggende å anta at menneskesinnet er tilpasset dette livet, snarere enn et liv i det 21. århundret. En antar at tiden som har gått siden jordbruksrevolusjonen fant sted for et par tusen år siden, ikke er tilstrekkelig til å frembringe vesentlige evolusjonære endringer (Mysterud, 2005).

2.1.2.1 Foreldreinvesteringsteori. Til tross for Darwins banebrytende tenkning omkring seksuell seleksjon, skulle det ta nesten 100 år før idéene hans for alvor fikk stor innvirkning på vitenskapen (Daly og Wilson, 1988). Det var først da den britiske genetikeren Angus John Bateman i 1948 publiserte en artikkel i tidsskriftet *Heredity* om den uanselige fruktfluen *Drosophila*, at det ble tydelig hvorfor seksuell seleksjon først og fremst innebærer at menn kjemper seg imellom om kvinner, og ikke vice versa (Daly og Wilson, 1988). Bateman fant en tydelig forskjell mellom hann- og hunn-fruktfluene med hensyn på deres reproduktive suksess: Mens hannfluenes reproduktive suksess steg lineært med antall hunn-fruktfluer de parret seg med, var det ingen forskjell på hunn-fruktfluenes reproduktive suksess, gitt at de hadde parret seg med én hann-fruktflue (Bateman, 1948). På bakgrunn av dette funnet konkluderte Bateman med at hann-fruktfluene hadde et helt annet insentiv til å parre seg med mange hunn-fruktfluer enn det hunn-fruktfluene hadde til å parre seg med mange hann-fruktfluer. Hunn-fruktfluene kunne på sin side koste på seg å være kresen og velge den best egnede hann-fruktfluen. En tydelig følge av dette var antall avkom som hunn- og hann-fruktfluene fikk: Mens hunn-fruktfluene i det store og hele la omtrent like mange egg, var det langt større variasjon blant hann-fruktfluenes reproduktive suksess. Enkelte av hann-fruktfluene fikk ingen avkom, mens andre fikk svært mange.

Robert Trivers (1972) har siden videreført og utdypet Batemans tenkning, gjennom å påpeke at et fellestrekk mellom fruktfluer og mennesker er at hunnene gjør en langt større investering i avkommet enn det hannene gjør. Trivers har utarbeidet *foreldreinvesteringsteorien* som sier at ulik biologisk investering i avkommet, samt ulik grad av sikkerhet på at barnet er deres, fører til ulik atferd med tanke på partnervalg (Kennair, 2004). Ifølge Trivers er hunnens foreldreinvestering det som setter begrensninger for hannens mulighet til forplantning, noe som gjør at fruktbare hunner blir et «knapphetsgode» som hannene kjemper om tilgangen til seg imellom (Trivers, 1972). For kvinner innebærer deres foreldreinvestering minimum et svangerskap på 9 måneder, for menn utgjør minimumsinvesteringen for et foreldreskap en ejakulasjon.

I noen dyrearter er kjønnsforskjellene reversert, slik at det er hannene som gir det største foreldrebidraget. Følgelig er det da hunnene det har blitt selektert mest intenst på. Som

en konsekvens av dette er de fysisk sett større enn hannene, mer konkurransedrevne og med en kortere levealder enn sine mannlige motstykker. Alt dette er egenskaper som vanligvis assosieres med hanner. Således utgjør de noe av de sterkeste bevisene for Bateman-Trivers-teorien, fordi de støtter opp om idéen om at det er ulikheter i graden av foreldreinvestering som er driveren bak ulike seksuelle strategier (Daly og Wilson, 1988). Vi skal nå se litt nærmere på hvordan disse forskjellene utarter seg i praksis.

2.1.2.2 Seksuell strategiteori. Seksuell strategiteori (SST) kan ses på som en naturlig forlenging av Trivers arbeid: Mens foreldreinvesteringsteorien er en generell teori som omfatter alle arter, er seksuell strategiteori utviklet med tanke på hvilke seksuelle strategier menn og kvinner gjør seg bruk av. SST ser på strategiene som kvinner og menn bruker for å forplante seg, og hvordan disse kan variere ut ifra hva som er mest hensiktsmessig i en gitt situasjon (Buss og Schmitt, 2016). Mer spesifikt sier den at hva som regnes som en adaptiv seksuell strategi vil variere ut ifra kjønn og hvorvidt en er på jakt etter et langvarig eller kortvarig forhold (Kennair, 2015). Teorien tar utgangspunkt i at menn og kvinner gjennom vår evolusjonære fortid har støtt på ulike adaptive utfordringer når det kommer til fertilitet og forplantning, noe som har ført til kjønnsforskjeller med hensyn på seksuelle strategier. Grunnet ulik biologisk investering i avkommet predikerer teorien at menn i større grad enn kvinner vil være orientert mot korttidsforhold, mens kvinner i større grad vil være orientert mot langtidsforhold. Det foreligger mye empiri som støtter opp under prediksjonene som er utledet fra SST (Buss og Schmitt, 2016).

2.1.3 Kritikk mot evolusjonspsykologien og uavklarte teoretiske spørsmål. Som seg hør og bør i vitenskapelige forskningsmiljøer er det også innen evolusjonspsykologiske miljøer enkelte uavklarte teoretiske spørsmål. Blant de uavklarte spørsmålene er hvordan en skal avgrense EEA tidsmessig (Kennair, 2004), samt i hvor stor grad menneskelige tilpasninger har funnet sted i nyere tid, som for eksempel de siste 10 000 år eller i perioden fra og med jordbruksperioden og til i dag (Kennair, 2010). Andre spørsmål omhandler hvordan en skal forstå menneskelige variasjoner: Innad i feltet er det noe uenighet om i hvor stor grad individuelle forskjeller skyldes adaptive forskjeller eller tilpasninger. Kennair mener at evolusjonspsykologien «har holdt sin teoretiske sti meget tydelig og ren», og har hatt en sunn skepsis mot å forstå alle målbare forskjeller som faktiske tilpasninger, eller tenke at forskjellene må være adaptive her og nå (Kennair, 2004, s. 172).

Ettersom evolusjonspsykologien forsøker å kartlegge hvilke adaptive seleksjonskrefter som har formet mennesket sinn, og en har begrensede muligheter til å dra tilbake til

pleistocen, innebærer dette at en må lage seg modeller av hvordan fortidens omgivelser var. Dette gjøres ved å dra veksler på informasjon fra relevante fagfelt, som for eksempel antropologiske, arkeologiske og geologiske studier. På denne måten kan en danne seg relevante modeller, for så å danne seg testbare hypoteser og prediksjoner. Disse hypotesene kan forstås som en slags historiefortelling som lages med hensikt om å skulle testes empirisk (Kennair, 2004). En slik måte å arbeide på møter imidlertid en del motforestillinger. Enkelte kritikere omtaler dette som «just so»-fortellinger, det vil si forklaringer som fremstår plausible, men som ikke kan underbygges empirisk (Østli, 2013). Buss svarer på denne kritikken ved å minne om at dårlig forskning kan forekomme innen alle disipliner, inkludert evolusjonspsykologien. Videre påpeker han at det ikke er nok å ha en *historie*, en må også danne empirisk testbare hypoteser, og minner om at også konsekvensene av hypotesene må kunne testes (Østli, 2013). Kennair (2004) argumenterer for at en innad i evolusjonspsykologiske miljøer er bevisst på og har tatt høyde for at en har begrenset med kunnskap om fortidige miljøer.

Genetisk determinisme trekkes ofte frem når evolusjonspsykologiske teorier kritiseres. Det kan forklares som en tro på at gener bestemmer «alt», og at miljø og sosiale forhold vil ha liten påvirkningskraft på det genetiske utgangspunktet (Kennair, 2014a). Genetisk determinisme er både en misforståelse (Kennair, 2004) og selvmotsigelse (Wathne, 2010). Det strider blant annet med kunnskapen om epigenetikk, som har vist at miljøet spiller en viktig rolle med tanke på hvordan gener uttrykkes.

2.2 Sosial rolle-teori

Sosial rolle-teori forstår observerbare kjønnsforskjeller som en konsekvens av den kjønnsdelte arbeidsfordelingen som har preget den vestlige verden frem til vår tid. Psykologiprofessor Alice H. Eagly regnes som teoriens opphavskvinne. Sammen med blant annet sosialpsykolog Wendy Wood har hun gjennom en årrekke forsket på kjønnsforskjeller i lys av sosial rolle-teori. Vi skal nå se på et kortfattet sammendrag av deres tenkning og forskning.

Historisk sett har mannen hatt ansvar for å jobbe og brødfø familien, mens kvinner har tatt seg av barna og familien. Med en så stor forskjell i arbeidsoppgaver er det kanskje ikke så rart at det har oppstått stereotype oppfatninger av menn som handlekraftige og kvinner som omsorgsfulle (Ridgeway, 2001). Eagly og Wood (2016) mener at opphavet til menn og kvinners sosiale roller i all hovedsak skyldes evolverte fysiske kjønnsforskjeller. De sikter da særlig til forskjellen i størrelse og styrke som gir menn et fysisk fortrinn med tanke på hardt, fysisk arbeid, mens kvinner har et fortrinn som omsorgsperson i barnets første leveår som

følge av at de bærer det fram i sitt liv og er den som ammer barnet. Disse evolverte kjønnsforskjellene blir så forsterket gjennom at samfunnet tilegner menn og kvinner ulike roller som er tilpasset deres respektive konkurransefortrinn. Gjennom en sosialiseringssprosess mener de at menn og kvinner utvikler personlighetstrekk som passer med den jobben de er satt til å gjøre. Samtidig mener de at begge kjønn tilegnes egenskaper som passer overens med den rollen de er satt til å utføre (Eagly og Wood, 2016). Kjønsrollene blir således til gjennom en blanding av biologi og sosialisering. Resultatet blir en selvforsterkende sirkel hvor fysiske kjønnsforskjeller brukes til å legitimere en arbeidsfordeling som ytterligere medvirker til å forsterke de nevnte forskjellene.

2.2.1 Kritikk av teorien. Sosial rolle-teori er nært knyttet opp mot tradisjonelle sosialiseringsteorier. Hverken sosialiseringsteoriene eller sosial rolle-teorien gir et svar på årsaken til at kjønnsforskjellene har oppstått (Larsen og Buss, 2008). Familie- og yrkesrollene har endret seg forholdsvis mye de siste tiårene, med det resultat at stadig flere kvinner forsørger sine familier og forfølger egne karrierer, mens menn i stadig større grad involverer seg i familielivet. Dette har gitt større muligheter til å teste teorien. Det vil da være naturlig å forvente mindre kjønnsforskjeller med hensyn på blant annet dokumenterbare forskjeller i personlighetsrelaterte egenskaper som selvsikkerhet og følsomhet (Larsen og Buss, 2008).

3 Biopsykososiale faktorer

Vi har nå vist at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet. Hvilke biopsykososiale faktorer er det som bidrar til dette? Før vi undersøker dette må vi imidlertid ha klart for oss hva kjønn er (biologisk faktor, sosial konstruksjon, eller begge deler?). I forlengelsen av dette ser vi også nærmere på hvordan vi forstår mannsrollen, og hvorvidt vi som samfunn favoriserer kvinner over menn (kapittel 3.1). Med utgangspunkt i evolusjonsteorien presenteres deretter en overordnet biologisk forklaring (variabilitetshypotesen) på hvorfor menn er det ekstreme kjønn (kapittel 3.2). I den forbindelse ser vi nærmere på kjønnsforskjeller relatert til personlighetstrekk, aggresjon og (kognitivt) evnenivå. Dette er et viktig bakteppe for å forstå kjønnsforskjeller relatert til (1) skole, utdanning og arbeidsliv, (2) seksualitet og foreldreskap og (3) selvmord. Basert på presentert teori og det ovennevnte blir deretter relevante biopsykososiale faktorer presentert i kapittel 3.3–3.5.

3.1 Kjønn, maskulinitet, mannsrolle og likestilling

3.1.1 Kjønn – hva er det? På engelsk skiller en mellom *gender* og *sex*, hvor *gender* henspiller på «psykologiske, sosiale og kulturelle erfaringer og karakteristikk assosiert med den sosiale statusen jenter og kvinner og gutter og menn har, mens *sex* henspiller på biologiske aspekter ved det å være mann eller kvinne» (American Psychological Association, 2018, s. 2, min oversettelse). På norsk har vi derimot bare dette ene begrepet *kjønn*, som både omfatter biologisk kjønn («sex») og kjønnets kulturkontekstuelle praksis («gender»). Vi skal nå se kort på to grunnleggende måter å forstå kjønn på: (1) Kjønn som biologisk styrt, og (2) kjønn som en sosial konstruksjon.

Biologisk sett er kjønn et system for reproduksjon. For at reproduksjonen skal bære frukter trengs én av hver type: Én hunn og én hann. Dersom en ser bort fra sopp og bakterier, gjennomsyrer tokjønnsmodellen hele den øvrige biologien: Selv artene som er hermafroditter har en tydelig distinksjon mellom to kjønn (Wathne, 2018). Blant mennesker kan hele 99,98 % av oss kategoriseres som enten gutt eller jente ved fødselen (Sax, 2002). For de resterende 0,02 % kan en ikke ut fra de ytre kjønnsorganene si om barnet er en gutt eller ei jente. I Norge utgjør dette årlig 12–15 barn (Hanger, 2015). Av den grunn argumenterer Wathne (2018) for at det er helt feil å snakke om kjønn som et kontinuum. Et mer passende bilde, mener han, er å tenke på kjønn som to bøtter som alle mennesker havner i, men som et lite fåtall treffer litt skjevt på kanten. Wathne konkluderer med at det er vanskelig å tenke seg noe i biologien som det er like stor støtte for som nettopp tokjønnsmodellen.

En diametralt motsatt måte å forstå kjønn på finner vi blant sosialkonstruktivistene, hvor kjønn ikke anses for er noe en *er*, men noe en *gjør*. Det sosialkonstruktivistiske synet på kjønn kommer tydelig frem i boken *Kjønnsforskning: En grunnbok*, som de norske kjønnsforskere Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen er redaktører for. Her står det blant annet at «kjønn er ikke knyttet til iboende biologiske og psykologiske egenskaper hos henholdsvis kvinner og menn, men blir til ved at individet på grunnlag av sitt biologiske kjønn *sosialiseres* inn i en kjønnsrolle. Den sosiale formingen skjer både gjennom den primære sosialiseringen i familien og gjennom den sekundære sosialiseringen i samfunnet» (Solbrække og Aarseth, 2006, s. 65).

Diskusjonen om hvorvidt individuelle forskjeller skyldes arv eller miljø, har pågått lenge. I evolusjonspsykologiske og sosialkonstruktivistiske fagmiljøer er det stor enighet om at det ikke er et spørsmål om *enten-eller*, men snarere om *både-og*. På samme måte er det bred enighet om at kjønnsforskjeller både skyldes biologiske forskjeller (arv) og sosialisering (miljø). Hverken evolusjonspsykologiske forskere (Kennair, 2014b), eller kjønnsforskere (Lorentzen, 2006) bestrider dette. Fagmiljøene er imidlertid uenige når det gjelder i hvor stor grad arv og miljø skal vektlegges.

3.1.2 Maskulinitet og mannsrollen. Hvordan forstår vi begrepet maskulinitet? Dette er etter mitt syn et viktig spørsmål å avklare i en oppgave som tar mål av seg å si noe om menns situasjon i dagens samfunn. Av den grunn skal vi dvele litt ved dette før vi går videre i oppgaven. Store norske leksikon opererer med følgende definisjon av begrepet: «Maskulinitet er et fellesnavn på de egenskaper som tradisjonelt karakteriserer den mannlige personlighet i motsetning til den kvinnelige», og eksemplifiserer begrepet gjennom å trekke frem blant annet «dristighet, påståelighet, dominans, uavhengighet og instrumentalitet» som maskuline egenskaper (Skre, 2019). En liknende definisjon finner vi hos psykologiprofessor Richard A. Lippa, som blant annet forsker på hvordan maskulinitet blir påvirket og formet av biologiske faktorer. Lippa opererer med en todelt definisjon av maskulinitet, hvor begrepet både innbefatter: A) «et sett med fysiske og atferdsmessig trekk som er typiske for menn og som derfor skiller menn fra kvinner ...» (Lippa, 2016, s. 188, min oversettelse), og b) individuelle forskjeller blant gutter og menn på et sett med dimensjoner som gjør det mulig å vurdere og plassere dem ut ifra grad av mannlighet relativt til andre gutter og menn. Lippa vektlegger den første definisjonen mest, men poengterer at de henger sammen og kan være vanskelig å skille fra hverandre.

I APAs *handbook of men and masculinities* fra 2016 er Lippa tilgodesett med et kapittel om maskulinitetens biologiske fundament. Her fastslår han at den biologiske påvirkningen på kjønn er godt dokumentert, og at teorier som søker å forklare dokumenterbare kjønnsforskjeller også må ta biologiske faktorer med i betraktningen dersom en skal kunne få et riktig bilde av årsakene til disse forskjellene. Lippa bemerker at det finnes langt flere studier av maskulinitet (eller flertallsformen *maskuliniteter*, som han bemerker at ofte foretrekkes som begrep nå) som en sosial konstruksjon enn studier som ser på maskulinitetens biologiske og evolusjonære fundament (Lippa, 2016). Lippa ser dette i sammenheng med måten mange kjønnsforskere fortolker biologiske forklaringer som noe uforanderlig og deterministisk, noe han fremholder at er en feilaktig fortolkning. Han poengterer dessuten at det faktisk at menn og kvinner har noen biologisk betingende *essensialistiske*⁷ trekk, ikke utelukker at sosiale faktorer har en påvirkning på kjønn.

Maskulinitet kan imidlertid også forstås som en flytende størrelse, hvor ulike former for maskuliniteter vil kunne variere ut ifra etnisitet, seksualitet, sosial klasse, situasjon, samt tid og alder (Lorentzen, 2006; Oftung, 2009). Denne måten å forstå maskulinitet på er hentet fra den australske sosiologen og kjønnsforskeren Raewyn Connell. Hun har en praktisk forståelse av hva kjønn er, og er opptatt av at maskulinitet ikke utelukkende handler om menn som biologisk gruppe, men snarere handler om måter å være og handle på som vi oppfatter som typiske (men ikke nødvendigvis eksklusive) for menn (Connell og Messerschmidt, 2005). Av dette følger at også kvinner kan oppføre seg på måter som forstås som maskulin (Connell, 2005). Et eksempel på dette kan være kvinner som utøver fysisk vold mot partneren sin.

Vi har nå sett på ulike forståelser av maskulinitetsbegrepet. Et betimelig spørsmål er hvordan samfunnets rådende oppfatning av begrepet kommer til uttrykk i det hverdagslige liv. Vi skal nå se på to eksempler på dette, begge hentet fra USA. Deretter skal vi se på noen utvalgte eksempler på at det opp gjennom historien har vært ulike syn på hva som forstås som maskulint.

3.1.2.1 «Gutte- og mannekoden». I boken *Real Boys: Rescuing our sons from the myths of boyhood*, lanserer den amerikanske psykologen William S. Pollack (1998) begrepet “the Boy Code”. Pollack omtaler dette som kulturelt betingede forventninger til hvordan gutter skal oppføre seg, som samfunnet alt fra småbarnsalder innprenter i dem. Disse

---

⁷ Essensialisme er en «filosofisk lære som går ut fra at tingene har et uforanderlig vesen». (Det Norske Akademis ordbok, u.å.).

forventningene kommer i form av utdaterte og begrensede idealbilder om hvordan gutter bør te seg. I motsetning til hva som har vært tilfelle for jenter og kvinner, hevder han at samfunnet ikke har re-evaluert sine tradisjonelle ideer og tanker om maskulinitet, og herunder hva det vil si å være en gutt eller en mann. Pollack hevder at mange gutter bruker den tradisjonelle maskuliniteten som en maske for å skjule deres indre følelser til fordel for å utvise tøffhet, styrke og stoisk ro. Videre mener han at gutter skammer seg over sin sårbarhet, og derfor skjuler følelsene sine. Til syvende og sist mener han at guttene skjuler hvem de er, både for seg selv og omverdenen. Dette er en måte å være på som han mener at de aller fleste gutter må forholde seg til, enten de ønsker det eller ikke.

Sosiolog og kjønnsforsker Michael Kimmel (2008) har siden skrevet boken *Guyland*, som bygger på nevnte bok av Pollack. I boken undersøker han hvilke sosiale koder som gjelder for gutter og unge menn i alderen 16-26 år, og søker svar på hvorfor maskulinitetsidealene til tross for store samfunnsendringer har endret seg lite. Noe forenklet finner Kimmel i all hovedsak at mannekoden harmonerer med guttekoden. Som en del av forarbeidet til boken intervjuet han nesten 400 unge menn om temaet maskulinitet. Et gjennomgående svar på hvor deres forståelse av maskulinitetsidealene kom fra, var at disse idealene ble formidlet av mennene i livene deres, det være seg mannlige slektninger som fedre, onkler og brødre, samt mannsfigurer som var viktige for dem, som for eksempel trenere. Kimmel omtaler dette som et «kjønnspoliti» som passer på at gutter og unge menn holder seg innenfor de akseptable grensene for maskulin oppførsel. Han argumenterer for at menn forsøker å etterleve disse idealene fordi de ønsker å bli positivt bedømt av andre menn.

3.1.2.2 Maskulinitet i et historisk lys. Ifølge historikeren Jo Paoletti er praksisen med å skille gutter og jenter fra hverandre, et moderne, vestlig fenomen som kan dateres tilbake til etterkrigstiden (Eritsland, 2013). Det er altså ikke slik at hva som til enhver tid regnes som maskulint er hugget i stein. I boken *Pink and Blue: Telling the Girls From the Boys in America*, gir Paoletti en rekke eksempler på at objekter og aktiviteter som nå regnes som feminint, som tidligere ble regnet som maskulint eller ikke var definert som hverken maskulint eller feminint: For et par hundre år siden var det for eksempel ikke uvanlig at gutter og menn gikk med rosa silkedrakter, kjoler eller høyhælte sko, ei heller at menn strikket av yrke (Roslev, 2017). Idéhistoriker og psykoterapeut Claes Ekenstam (1998) har på sin side studert den mannlige gråtens historie. Litt forenklet kan en si at en i den vestlige verden helt siden oldtiden har vekslet mellom en aksepterende og avvisende holdning til at menn kan gråte foran andre. Ifølge Ekenstam har en avvisende holdning til at den mannlige gråten vært

rådende fra starten av 1800-tallet og frem til i dag. Han ser imidlertid tegn til større aksept for at også menn kan gråte foran andre, og ikke bare i sitt lønnkammer (Sandnes, 2010).

3.1.3 Hvor mye er en manns liv verdt? Det er nærliggende å tenke seg at media er med på å påvirke hvordan vi tenker om samfunnet rundt oss. Kjønnrollemønstrene er ofte tydelige i filmer, uten at vi nødvendigvis legger merke til det. En slik tydelig forskjell er hvilken verdi som tillegges menn og kvinner. Det er for eksempel laget få filmer hvor en kvinne ofrer livet sitt for en mann. Det motsatte, at en mann ofrer livet sitt for å beskytte en kvinne, er så vanlig at vi knapt enser det (Baumeister, 2010). Denne tilbøyeligheten til å legge merke til en kvinne i nød, men overse nedslakting av menn, virker å komme naturlig for oss. Hvorfor er det så lett for oss å bli opprørt når kvinner lider? Hvorfor plager det oss ikke mer når menn lider og endatil dør, enten det er på film eller i virkeligheten?

Sosialpsykolog Roy F. Baumeister har beskjeftiget seg med disse og beslektede spørsmål. I boken *Is there anything good about men?: how cultures flourish by exploiting men* (2010), ser han på hvordan kulturer opp gjennom historien har utnyttet unge menn. Han tar utgangspunkt i evolusjonens avhengighet av overlevelse og reproduksjon, og ser så på hvilke roller menn og kvinner har hatt opp gjennom historien for å bidra til nettopp dette. Baumeisters betegner teorien for hvordan kulturer har løst dette på som «*the trade-off theory of gender*». Vi skal nå se nærmere på denne teorien.

Baumeister forstår kultur som en biologisk strategi som en gruppe av mennesker gjør seg bruk av for å forbedre sine muligheter for overlevelse og reproduksjon. Den bærende tanken i boken er at suksessfulle kulturer er de som lykkes i å sikre overlevelse og reproduksjon, og at kulturer derfor stiller ulike krav til menn og kvinner. Et viktig poeng er at suksessrike kulturer oppfordrer folk til å gjøre det som er til det beste for kulturen, det vil si fellesskapet, og ikke nødvendigvis for den enkelte. Et sentralt poeng i boken er menn og kvinner har noen medfødte forskjeller, og at vellykkede kulturer dyrker disse forskjellene og utnytter dem til sin fordel. Det er ut ifra en slik tankegang at Baumeister forstår den kjønnsdelte arbeidsfordelingen hvor menn brødfør familien gjennom jakt eller arbeid, mens kvinnen tar seg av barn og hjem.

Hvordan utnytter så kulturer sine menn? Baumeister mener at dette gjøres ved at unge menn må bevise sin verdi gjennom å skaffe til veie ressurser som samfunnet verdsetter. Resultatet er at unge menn kjemper en hard kamp mot hverandre i håp om å ende opp som seiersherre, i en konkurranse hvor kun en håndfull kan gå seirende ut. Baumeister ser følgene

av en slik tenkning i den mannlige psyken. Han mener nemlig at frykten for å ikke bli bedømt som god nok nærmest er bygget inn i mansrollen. Han fremholder videre at denne frykten dypest sett bunner i en redsel for å bli henvist til en barnløs tilværelse gjennom å bli veid og funnet for lett som partner og make, noe som fort kan bli resultatet dersom en ikke evner å sikre seg de nødvendige ressursene som etterspørres. Denne usikkerheten oppleves tyngende for mange menn, men er gull verd for kulturen, ettersom den gir menn et sterkt insentiv til å jobbe hardt for å sikre seg ressursene som kulturen trenger.

Hvilke konsekvenser kan et slikt tankesett få for hva vi forventer og krever av menn? Det skal vi se kort på nå.

3.1.3.1 Hvilke konsekvenser kan den mannlige unnværligheten få? Den tydeligste konsekvensen av den mannlige unnværligheten, er trolig forventningen om at unge menn er villig til å gå i krigen for familie, lokalsamfunn og fedreland. Opp gjennom historien har unge menn nærmest blitt behandlet som kanonføde av ulike kulturer og samfunn, med det resultat at inntil 1 milliard menn, men praktisk talt ingen kvinner, har mistet livet i krigshandlinger⁸ (Holdstock, 2002, sitert i Hedges, 2003). Med et slik bakteppe er det kanskje ikke til å forvente annet enn at vi blir nokså numne overfor menn som mister livet sitt.

Den mannlige unnværligheten gjør seg ikke bare gjeldende på slagmarkene: Mantraet «kvinner og barn først!» reflekterer en holdning om at menn burde beskytte kvinner (Delap, 2006), og passer dermed godt overens med Baumeisters kjønnteori. Det er trolig relativt godt kjent for de fleste menn, til tross for at det i liten grad eksplisitt snakkes om som en forventning som dagens menn bør etterfølge. Titanics forlis i 1912 har ofte blitt brukt som et eksempel på etterfølgelse av en slik holdning i praksis (se for eksempel Baumeister, 2010), ettersom langt flere menn enn kvinner døde, uavhengig av alder og sosial klasse (Hall, 1986; Henderson, 2017). Titanic virker imidlertid å være et unntak når det gjelder overlevelseshastighet blant menn og kvinner i maritime katastrofer, og en bør derfor være forsiktig med å trekke for bastante konklusjoner når det gjelder utbredelsen av «kvinner og barn først!»-tankegangen (Elinder og Erixson, 2012). Ikke desto mindre ser en at tankegodset lever videre også i vår tid, noe som ble tydelig under både Tsjernobyl-katastrofen i 1986 og Costa Concordia-forliset i 2012.

---

⁸ Kvinner har hatt et stort og viktig oppdrag på hjemmebane i disse situasjonene, og har også blitt lidende av krigføring. Ikke desto mindre har de sluppet å ofre livet sitt på slagmarkene. Estimaten som legges til grunn her spenner for øvrig fra 150 millioner til 1 milliard døde.

Tsjernobyl-katastrofen kan tjene som et eksempel på hvilket stort offer menn kan bli bedt om å gi for landet sitt: Omtrent 600 000 russiske menn ble nemlig beordret til å utføre arbeid som såkalte «likvidatorer», det vil si at de på ulike måter skulle «likvidere» konsekvensene av atomeksplosjonen. Omtrent 50 av likvidatorene døde av akutt stråling, mens ytterligere 4000 døde av kreft i tiden etterpå (FNs Tsjernobyl-forums ekspertgruppe, 2005). Størst betydning fikk imidlertid handlingene til tre russiske ingeniører som frivillig og med livet som innsats klarte å åpne slusene til et basseng med nesten 20 millioner tonn med vann før en kjernefysisk reaktor som var i ferd med å smelte, rakk å komme i kontakt med vannet. Dersom dette hadde skjedd ville drikkevannet til 30 millioner mennesker blitt forgiftet, i tillegg til at det ville avstedkommet en enorm kjernefysisk eksplosjon som kunne gjort store deler av Europa ubeboelig. Heldigvis klarte de å åpne slusene til bassenget, slik at ingenting av dette hendte. Deres innsats reddet hundretusener, hvis ikke millioner, av liv (Jaques, 2016).

Costa Concordia-forliset kan på sin side tjene som et eksempel på de sosiale reaksjonene som kommer dersom menn ikke setter kvinner og barn først. Etter skipsforliset kom det både fra overlevende kvinner (Fagge, 2012) og aviscommentatorer (Wilson, 2012) nokså sterke reaksjoner på måten enkelte menn kun var opptatt av å redde seg selv, og at det ikke virket å være en «kvinner og barn først»-policy. Kapteinen fikk svært hard medfart for å ha forlatt skipet, og ble av kystvakta spesifikt bedt om å komme seg tilbake på skipet for å hjelpe kvinner og barn (The Guardian, 2012).

3.1.4 Likestilling sett i relasjon til det egalitære samfunn. I Norge har vi et prinsipp om at enhver borger skal ha like rettigheter, helt uavhengig av alder, kjønn, bosted, økonomi og andre demografiske forhold. Dette prinsippet blir populært kalt det «egalitære samfunn», definert som at samfunnet tilstreber eller er preget av likhet og utjevning (Persvold, 2018). Dette innebærer at alle innbyggere er likeverdige og at sosiale forskjeller forsøkes utjevnet. Norge har de siste tiårene vært blant de mest likestilte landene i verden: I Global Gender Gap Report 2018 ble Norge rangert på andreplass av totalt 144 land (World Economic Forum, 2018). Landene vurderes etter i hvor stor grad kjønnene er likestilte på områder som utdanning, arbeidsliv, økonomi, helse og politikk. I Norge har det lenge vært politisk enighet om å arbeide for å bedre kvinners stilling og makt, noe som også er den nåværende regjeringens offisielle politikk (Regjeringen, 2019). Vi skal nå se på noen av konsekvensene av en slik politikk.

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

Likestillingsloven ble vedtatt i 1978. Den har siden blitt revidert flere ganger, uten at dette har endret på det overordnede målet med loven (Hellesund, 2017). I lovteksten står det som følger:

Lovens formål er å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn ... og andre vesentlige forhold ved en person. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter.... Loven tar særlig sikte på å bedre kvinners og minoriteters stilling (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017, §1).

Lovteksten rommer med andre ord en motsetning gjennom at den søker å fremme like muligheter og rettigheter, samtidig som den tar sikte på å gi kvinner en positiv særbehandling. Det fremstår en smule paradoksalt at likestillings- og diskrimineringsloven aktivt støtter opp om særbehandling av ett av kjønnene. Foreløpig er det imidlertid lite politisk vilje til å endre på dette: Daværende barne- og likestillingsminister Solveig Horne (FrP) måtte i 2017 trekke forslaget om en kjønnsnøytral likestillingslov etter mye kritikk, blant annet fra likestillings- og diskrimineringsombudet (Norsk telegrambyrå, 2017a).

De senere år er det iverksatt flere tiltak som ensidig har favorisert kvinner, slik som for eksempel kjønnskvotering til studier med lav kvinneandel, mens det til sammenligning har vært svært få studier der menn har fått tilleggspoeng for å bli kvotert inn foran andre søkere. Fra 2005 var Norges Veterinærhøgskole alene om å kvotere inn menn til høyere utdanninger i Norge, mens et betydelig større antall utdanninger har kvotert inn kvinnelige søkere til høyere utdanninger. Det hører med til historien at likestillingslovgivningen frem til nylig har gitt forbud mot å kvotere inn menn til kvinnedominerte studier (Fjelltveit og Husebye, 2017). Veterinærhøgskolens kvotering av menn har dermed skjedd i strid med lovverket, selv om Kunnskapsdepartementet ga dispensasjon (Hellesund, 2017).

Når det kommer til det private næringslivet, var Norge første land i verden til å kvotere inn kvinner til styrene i allmennaksjeselskapene ved lov som trådte i kraft fra 1. januar 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2010). Resultatet er at det i dag er 50 prosent kvinner blant styremedlemmene i ASA-selskapene. Regelverket er imidlertid ikke symmetrisk med hensyn på å kvotere inn menn i kvinnedominerte styrever. Lovendringen i aksje- og allmennaksjelovene har altså ensidig favorisert kvinner, på en tilsvarende måte som likestillingslovgivningen av 1978 har lagt grunnlaget for at kvinner kunne kvoteres til mannsdominerte yrkesutdanninger, men ikke åpnet opp for at menn kan kvoteres til kvinnedominerte yrkesutdanninger.

I sivile og strafferettslige saker finnes det ingen lovhjemmel til særbehandling med hensyn på kjønn for den som går til et sivilrettslig søksmål eller er anklaget for en straffbar

handling. Likevel viser undersøkelser at kvinner gjennomgående blir favorisert i straffesaker: Magasinet Dagbladet gjennomførte i 2018 en undersøkelse av 1.118 promilledommer, og fant dokumentasjon for at menn gjennomgående idømmes hardere straffer enn kvinner i helt direkte sammenlignbare straffesaksforhold (Norsk telegrambyrå, 2018). En gjennomgang som Aftenposten gjorde i 2016 av 175 norske saker hvor en av foreldrene alene har blitt dømt for vold mot sitt eget barn, viste at kvinner som har utøvd vold mot eget barn dømmes mildere enn menn som har begått samme lovbrudd (Hager-Thoresen, Westerveld, Nipen, 2016). De ovennevnte eksemplene fra utdanning, jobb og rettspleie viser en gjennomgående trend i retning av at kvinner de siste tiårene kategorisk har blitt favorisert over menn uten at tilsvarende utjevningstiltak i menns favør har blitt iverksatt.

3.2 Hvorfor er menn det ekstreme kjønn?

Vi har allerede presentert en rekke statistikker som viser at menn på mange områder er det ekstreme kjønn, men ikke sett på mulige årsaker til at det er slik. En mulig forklaring på dette er variabilitetshypotesen, som sier at menn har større variabilitet i egenskaper, interesser og personlighetstrekk enn hva som er tilfelle blant kvinner (Stevens, 2017). Jeg vil i det følgende gi en presentasjon av en rekke empiriske studier som undersøker variabilitetshypotesens gyldighet når det kommer til evnenivå. Først skal vi imidlertid se på hva litteraturen sier om kjønnsforskjeller med hensyn på personlighetstrekk, aggresjon og testosteronpåvirkning.

3.2.1 Kjønnsforskjeller med hensyn på personlighetstrekk. Femfaktormodellen regnes som den ledende vitenskapelige modellen innen personlighetspsykologi (Kennair, 2019). Den tar utgangspunkt i at det er fem store personlighetstrekk (også kalt faktorer) som kjennetegner mennesker. De fem faktorene er: Nevrotisisme, ekstrovert, åpenhet, omgjengelighet og planmessighet. Hver av disse faktorene er i tillegg delt inn i seks underfasetter. Personlighetstesten NEO-PI-R regnes som den fremste vitenskapelige testen for å måle de nevnte fem personlighetstrekkene (Kennair, 2019). Studier som gjør bruk av denne testen viser at kvinner gjennomgående skårer høyere på hovedfaktorene «nevrotisisme» og «omgjengelighet», samt underfasettene «ekstrovert varme» og «åpenhet for følelser», mens menn skårer høyere på underfasettene «selvhevdelse» og «åpenhet for ideer» (Costa, Terracciano og McCrae, 2001). Kajonius og Johnson (2018) fant i en stor, amerikansk studie at kvinner skårer litt høyere enn menn på alle de fem personlighetstrekkene. De tydeligste forskjellene fant forskerne på omgjengelighet ($d=0,58$) og nevrotisisme ($d=0,40$). Kjønnsforskjellene synes å være kryss-kulturelle, og later til å være større i land som er kjennetegnet av

større grad av individuell frihet (Schmitt, Realo, Voracek og Allik, 2008). De fleste personlighetsrelaterte forskjeller mellom menn og kvinner er små, men det er uenighet rundt hvorvidt summen av mange små forskjeller like fullt fører til markante kjønnsforskjeller (Del Giudice, Booth og Irwing, 2012) eller ikke (Hyde, 2014).

En meta-analyse fra 2014 av 355 studier fra totalt 13 land fra 4 ulike kontinenter, finner at menn er mer narsissistiske enn kvinner (Grijalva et al., 2015). Artikkelforfatterne fastslår at kjønnsforskjellene synliggjør reelle personlighetsforskjeller, blant annet i form av at menn har en sterkere opplevelse av berettigelse og ønske om å ha autoritet enn det kvinner har. Det er også noe indikasjon for at menn er mer spenningsøkende enn kvinner (Cross, Cyrenne, og Brown, 2013).

Det synes også å være en kjønnsforskjell når det kommer til personlighetstrekket *machiavellisme*⁹. Machiavellisme regnes som et konstrukt som måler villighet til å bruke manipulasjon til egen vinning, og regnes som ett av tre personlighetstrekk som utgjør «den mørke triade» (sammen med subklinisk psykopati og narsissisme) (Paulhus og Williams, 2002), samt som ett av ni såkalte «mørke» personlighetstrekk som er nært forbundet med etisk, moralsk og sosialt tvilsom oppførsel (Moshagen, Hilbig, og Zettler, 2018). Begrepet machiavellisme stammer fra byråkraten, politikeren og filosofen Niccolò Machiavelli, som i sitt kjente verk *Fyrsten* gir beskriver hvilke intriger og maktspill blant han selv bevitnet som en ledende byråkrat i den italienske republikken Firenze på begynnelsen av 1500-tallet. Machiavelli gjør ingen forsøk på å rose male det som skjer i maktens korridorer, og dette får en sterk innvirkning på menneskesynet hans: For ham er mennesker begjærlige, bedragerske, hyklerske og utakknemlige (Machiavelli, 1532/2004, s. 68).

Med utgangspunkt i Machiavellis beskrivelser av menneskesinnet, utarbeidet sosialpsykologene Richard Christie and Florence L. Geis i 1970 testen MACH-IV for å måle personlighetstrekkene han så nådeløst beskriver i bøkene sine (Christie og Geis, 1970). Gunnthorsdottir, McCabe og Smith (2002) fant at deres mannlige testdeltakere var overrepresentert blant dem som skårer høyest på denne testen, sammenlignet med de kvinnelige testdeltakerne. Czibor et al (2017) undersøkte sammenhengen mellom machiavellisme og personlighetstrekk som er forbundet med emosjonshåndtering («emotion management features»), og fant at machiavellisme blant kvinner var forbundet med engstelighet og et

---

⁹ Machiavellisme regnes for øvrig ikke som et eget personlighetstrekk ihht femfaktormodellen. Personlighetstesten NEO-PI-R opererer ikke med machiavellisme som et personlighetstrekk eller en underfasett av en personlighetsfaktor.

ønske om å unngå farer, mens det blant menn var forbundet med risikotaking, høy selvtillit og et opportunistisk syn på verden.

3.2.2 Kjønnforskjeller med hensyn på aggresjon og testosteronpåvirkning. Store norske leksikon definerer aggresjon som «handlinger som med vitende og vilje påfører noen eller noe smerte/skade/ubehag» (Svartdal, 2019). Det er et ugjenkallelig faktum at menn er overrepresentert på kriminalitetsstatistikken generelt og drapsstatistikken spesielt: Tall fra statistisk sentralbyrå (SSB) og kripas viser at menn sto bak 77 % av alle registrerte lovbrudd i 2018 (Statistisk sentralbyrå, 2019f), og utgjorde om lag 90 % av gjerningspersonene som ble dømt for drap i perioden 2010-2019 (Kripas, 2019). Tilsvarende kjønnforskjell kan ses over hele verden (Daly, 2016). Hvordan kan vi forstå de ovennevnte kjønnforskjellene? Er menn mer aggressive enn kvinner, eller uttrykker de bare aggresjonen sin på ulike måter? Kan kjønnforskjellene henge sammen med ulik testosteronpåvirkning? Disse spørsmålene skal vi se nærmere på nå.

Hos de fleste pattedyr er hannene mer aggressive enn hunnene¹⁰. Det er en veletablert sammenheng mellom testosteron og fysisk aggresjon blant pattedyr: En rekke dyreforsøk viser at det å øke testosteronnivået fører til økt aggressivitet (Monaghan og Glickman, 1992, sitert i Mazur og Booth, 1998). Det er imidlertid verdt å merke seg at jo nærmere dyret er til mennesket evolusjonært sett, desto svakere blir sammenhengen mellom testosteron og aggresjon (Björkqvist, 1994). Psykologiprofessor John Archer har forsket mye på aggresjon. Han har i tre meta-analyser undersøkt forholdet mellom testosteron og aggresjon hos mennesker, og har funnet en svak, positiv korrelasjon (Archer, 1991). Det samme finner Book, Starzyk, og Quinsey (2001) i deres meta-analyse. Det faktum at kvinner bare har mellom fem og ti prosent av testosteronnivået i blodet som menn har (Berg, 2018), kan således trolig forklare noe av kjønnforskjellen i aggresjon og voldsutøvelse.

Det synes å være forskjeller i måten gutter og jenter uttrykker aggresjon på. Gutter uttrykker oftere aggresjon ved å utagere verbalt eller fysisk, mens jenter i større grad uttrykker den indirekte¹¹, eksempelvis gjennom sosial ekskludering (Archer, 2004; Dodge, Greenberg, Malone og Group, 2008). Allerede fra tidlig barndom kan en se kjønnforskjeller i bruken av direkte og indirekte aggresjon (Archer, 2004). Daly (2016) påpeker at det ofte hevdes at kjønnene er like aggressive, men at dette beror på en feiltolkning av selvrapporter. Han

---

¹⁰ Det finnes imidlertid noen unntak fra denne regelen, som flekkhyenen (Goymann, East, og Hofer, 2001) og lemuren (Kappeler, 1990).

¹¹ I litteraturen kalles dette også sosial eller relasjonell aggresjon.

påpeker at respondentene vurderer seg opp mot sitt egen kjønn når de skal krysse av på hvor aggressive de er, og at det derfor gir lite mening å sammenligne gjennomsnittstallene til menn og kvinner og bruke dette som et eksempel på at kjønnene er like aggressive. Som det ovenstående sitatet viser, peker Daly på at evolusjonen over tid har ført til kroppslige og mentale forskjeller mellom menn og kvinner som blant annet fører til at menn lettere enn kvinner uttrykker aggresjon på en konfronterende måte. Daly og Wilson går så langt som å beskrive den mannlige psyken som «a psyche obsessed with social comparisons, with the need for achievement, and with the desire to gain control over the reproductive capacities of women» (Daly og Wilson, 1988, s. 136).

3.2.3 Kjønnforskjeller med hensyn på evnenivå. Det er langt på vei konsensus om at det ikke er vesentlige kjønnforskjeller når det kommer til generell intelligens, hverken blant skolebarn, ungdom eller voksne (Flynn, 1998; Roth et al., 2015; Spinath, Eckert og Steinmayr, 2014; Zell, Krizan og Teeter, 2015). En rekke studier indikerer imidlertid at gutter og menn er overrepresentert både blant topp og bunn på evnetester, sammenlignet med jenter og kvinner. Vi skal nå se på noen av disse studiene. I en oversiktsartikkel fra 1997 fastslår den amerikanske sosialpsykologen og tidligere APA-presidenten Diane F. Halpern at menn på gruppenivå skårer høyere enn kvinner på oppgaver som krever gode visuo-spatiale ferdigheter og såkalt «flytende intelligens»¹², egenskaper som blir sett på som viktige dersom en skal gjøre det godt innenfor såkalte STEM-fag («science, technology, engineering and mathematics»). Halpern påpeker imidlertid at menn på gruppenivå også er overrepresentert på en rekke områder, som forekomst av psykisk utviklingshemming, ADHD, dysleksi, stamming og forsinket tale (Halpern, 1997, s. 1091).

Arden og Plomin (2006) har undersøkt kjønnforskjeller med hensyn på fenotypisk varians på en rekke tester på verbalt og ikke-verbalt evnenivå som ble gjort på britiske barn i alderen 2, 3, 4, 7, 9 og 10 år. De fant større varians hos guttene ved alle aldersgrupper unntatt blant 2-åringene. Videre fant de at jentene var signifikant overrepresentert blant dem som presterte best i alderen 2-4 år, mens guttene var overrepresentert blant dem som presterte dårligst. Ved 10-årsalder hadde guttene høyere gjennomsnittsskårer, større varians og var overrepresentert i begge «halene» av normalfordelingen. Arden og Plomin konkluderer med at kjønnforskjeller i varians oppstår i tidlig alder, noe som taler imot at den er et resultat av påvirkning fra skolegang og utdanning.

---

¹² Ifølge Gildheim (2008) «henger flytende intelligens sammen med evnen til å løse nye problemer gjennom å forstå forhold mellom ulike konsepter, uavhengig av tidligere kunnskaper eller evner».

Deary, Thorpe, Wilson, Starr og Whalley (2003) undersøkte testresultatene til over 80 000 barn som ble født i Skottland i 1921 og som gjennomførte kognitive tester som 11-åringer i 1932. Artikkelforfatterne fant ingen signifikante forskjeller i gjennomsnittsskårene til gutter og jenter, men fant en signifikant forskjell i variansen, ettersom guttene var overrepresentert i begge halene i normalfordelingskurven. Deary, Irwing, Der og Bates (2007) undersøkte resultatene til toeggede tvillingpar bestående av en gutt og ei jente som deltok i *US National Longitudinal Survey of Youth 1979* (NLSY1979). Deltakerne ble testet med «the Armed Services Vocational Aptitude Battery» (ASVAB), og resultatene her utgjorde «Armed Forces Qualification Test» (AFQT). Deary og medforfatterne fant en liten forskjell i gjennomsnittsskårer i favør av mennene, men en betydelig forskjell i varians: Dobbelte så mange menn som kvinner skårte blant de 2 % høyeste på AFQT-testen.

Lakin (2013) har undersøkt resultatene fra kognitive evnetester («Cognitive Abilities Test») som amerikanske skoleelever fra 3.–11. klasse har gjennomført, og konkluderer med at det er en betydelig større varians hos guttene når det kommer til verbal, kvantitativ og ikke-verbal resonneringsevne, som var de tre områdene som ble undersøkt. Lakin fant videre at denne skjevfordelingen mellom gutter og jenter bare økte i den øvre halen av normalfordelingen etter hvert som elevene ble eldre.

De ovennevnte studiene er alle fra USA og Europa. Funnene virker imidlertid å være kryss-kulturelle, med liknende resultat fra studier som er gjennomført blant annet i India (Makel, Wai, Peairs, Putallaz, 2016) og Hong-Kong (He og Wong, 2011). Resultatene fra de presenterte studiene gir altså støtte for menn har større variabilitet i evnenivå enn det kvinner har.

3.2.4 En evolusjonær forklaring på variabilitetshypotesen. Matematikeren Theodore P. Hill (2017) har utarbeidet en biostatistisk teori som presenterer en evolusjonær forklaring på variabilitetshypotesen. Teorien hans tar utgangspunkt i «the Selectivity-Variability Principle», som han forklarer på følgende måte: Gitt en art med to kjønn (A og B) hvor begge trengs for formering og hvor det ene kjønn (A) er relativt selektiv (det vil si at de er villig til å pare seg med under halvparten av kandidatene fra det andre kjønn), vil det fra den ene generasjonen til den neste være slik at det blant subpopulasjoner av det motsatte kjønn (B) med sammenlignbare gjennomsnittlige egenskaper vil være de med størst variabilitet som går seirende ut. Konsekvensen blir følgelig at B vil utvikle større variabilitet enn A. Dersom kjønn A derimot er relativt ikke-selektiv vil det motsatte skje: Subpopulasjoner av B med mindre variabilitet vil velges fremfor kandidater av samme kjønn med

sammenlignbare gjennomsnitt og større variabilitet. På denne måten vil menn ende opp med større variabilitet enn kvinner.

3.3 Skole, utdanning og arbeidsliv

For noen tiår siden var det fremdeles mange jobber en kunne få selv om en ikke hadde utdanning. I dag er det langt færre av disse, og trenden er at det blir stadig vanskeligere å få seg lønnet arbeid uten noen form for utdanning etter grunnskole eller videregående opplæring (Fedoryshyn, 2018). Vi har alt fastslått at jenter presterer bedre enn gutter på skolen. Vi skal nå se nærmere på dette og på hva som er de bakenforliggende årsakene til kjønnsforskjellen i skoleprestasjoner.

3.3.1 NIFU- og NOU-rapportene. Økt bevissthet og interesse rundt kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner har medført økt behov for oppdatert kunnskap. De siste par årene har det kommet to omfattende rapporter som bidrar til nettopp dette: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet gjennomgått relevant nasjonal og internasjonal forskning på dette temaet. På bakgrunn av dette har NIFU utarbeidet en systematisk kunnskapsoversikt om hva kjønnsforskjellene i skolen skyldes og hvilke tiltak som kan settes inn for å motvirke disse forskjellene. Arbeidet deres munnet ut i en rapport utgitt i 2018 som presenterer relevant forskning, vurderer dens metodiske kvalitet, samt peker på hvilke kunnskapshull som bør tettes i tiden fremover (Wollscheid, Hjetland, Rogde, og Skjelbred, 2018). Denne rapporten vil videre omtales som «NIFU-rapporten». Tidlig i 2019 kom et ekspertutvalg ledet av Camilla Stoltenberg med en rapport som forsøkte å avdekke årsakene til kjønnsforskjellene i skolen, samt forslag til mulige tiltak for å motvirke uheldige kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner (NOU 2019: 3). Den vil heretter bli omtalt som «NOU-rapporten», mens ekspertutvalget vil bli referert til som Stoltenberg-utvalget. Vi skal nå se på en kort oppsummering av de viktigste funnene i disse rapportene.

3.3.2 Hva sier forskningen om kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner? Både NIFU- og NOU-rapporten dokumenterer at gutter gjennomgående er overrepresentert på flere negative statistikker som omhandler utdanning og akademiske prestasjoner. Begge rapportene finner at gutter er overrepresentert blant elever med lese- og språkvansker og blant elever som får spesialundervisning i skolen. Det er også flere gutter enn jenter som ikke fullfører skolen på normert tid, noe som kan ha store konsekvenser for mulighetene senere i livet. Samtidig viser forskning forholdsvis stabile kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner i favør av jenter over

tid, hvilket motbeviser en argumentasjon om økende forskjeller mellom kjønnene og at gutter generelt skal være i en krise (NOU 2019: 3; Wollscheid et al., 2018). NOU-rapporten finner at kjønnsforskjellene i lesing og regning er relativt små fra starten av grunnskolen, men at de gradvis blir stadig større i jenters favør. Særlig fra tenårene blir denne forskjellen tydelig. Ved avslutningen av grunnskolen får jentene bedre karakterer enn guttene i alle fag bortsett fra kroppsøving.

Når en skal vurdere kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner i grunnskolen er det nærliggende å ta utgangspunkt i kjønnsforskjeller relatert til gjennomsnittsskåren i den i grunnskolepoeng. Antall grunnskolepoeng regnes ut ved å multiplisere gjennomsnittskarakteren med 10. Maksimal skåre er med andre ord 60 poeng. Både standpunkt- og eksamenskarakteren blir medregnet i denne skåren. Grunnskolepoeng gir dermed et overordnet mål på skoleprestasjoner på grunnskolen. Kjønnsforskjellene mellom gutter og jenter er i så måte iøynefallende: Jenter ligger i gjennomsnitt mellom fire og fem karakterpoeng høyere enn gutter. Det vil si at en gjennomsnittlig gutt har mellom syv og ni karakterer på vitnemålet fra ungdomsskolen som er lavere enn det en gjennomsnittlig jente har. Forskjellen i grunnskolepoeng synes å være stabil, med lite variasjon fra år til år (NOU 2019: 3).

3.3.3 Hvorfor gjør jenter det bedre enn gutter på skolen? Hva er årsaken til at jenter gjør det bedre enn gutter på skolen? Det er flere mulige forklaringer på dette. Andelen tid som brukes på skolearbeid virker å være en av dem. En OECD-rapport fra 2015 finner for eksempel at gutter i gjennomsnitt bruker én time mindre på lekser pr. uke enn det jenter gjør. Dette har en klar innvirkning på skoleprestasjoner, da hver time som blir brukt på lekselesing pr uke er forbundet med 4 poengs økning på PISA-tester (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2015, sitert i Wollscheid et al., 2018). Gitt at gutter og jenter har samme utgangspunkt ved skolestart, er det nærliggende å tenke at jentene gradvis vil rykke ifra guttene, og at denne forskjellen bare vil øke jo høyere opp i skolegangen en kommer. Men stiller de egentlig likt fra begynnelsen av?

«Utviklingshypotesen» tar utgangspunkt i at jenter har et forsprang på gutter alt ved skolestart med hensyn på modenhet, og at de i større grad enn gutter er i stand til å nyttegjøre seg av undervisning som setter store krav til vedvarende konsentrasjonsevne, selvkontroll og impuls kontroll (NOU 2019: 3). NOU-rapporten fastslår at det trengs mer kunnskap for å kunne vurdere hypotesens gyldighet. Det er imidlertid kjent at jenter har et forsprang på gutter når det gjelder leseferdigheter før skolestart (NOU 2019: 3). Gode leseferdigheter nevnes ofte som nøkkelen til gode skoleprestasjoner. Et slikt syn støttes langt på veg av den såkalte

«Matteus-hypotesen» innenfor leseforskning: Noe forenklet går hypotesen ut på at elever som allerede ved skolestart er gode til å lese nyttegjør seg videre læring i skolen i større grad enn barn med dårligere ferdigheter i språk og lesing. Ikke overraskende er disse vordende lesehestene ofte jenter med foreldre som er høyt utdannet (Stanovich, 1986). Hva er årsaken til at jenter jevnt over er bedre til å lese enn gutter, og hvor tidlig kan vi se denne kjønnsforskjellen? Sigmundsson et al (2017) undersøkte hvorvidt det er en kjønnsforskjell i bokstav-lyd-kunnskapen ved skolestart. 485 barn mellom 5 og 6 år fra 28 skoler i Norge deltok i studien. Barnas bokstav-lyd-kunnskap ble målt ved Bokstavtesten, som er en reliabel og valid test av evnen til å kode isolerte ord (Oftealand, 1992, sitert i Sigmundsson et al., 2017). Rent konkret fikk barna i oppgave å fortelle hvor mange store bokstaver i alfabetet de kjente til og hvor mange av dem de kjente lyden til. Deretter ble de bedt om å gjøre det samme med de små bokstavene. Artikkelforfatterne fant en signifikant kjønnsforskjell i bokstav-lyd-kunnskapen. De presiserer at en ikke kan vite hvorvidt forskjellene primært skyldes biologiske forskjeller eller aspekter ved oppvekstmiljøet. Deres hypotese er at jenter på gruppenivå har blitt utsatt for mer språkerfaring og -stimulering enn det gutter har.

3.3.4 Kjønnsforskjeller i arbeidslivet. De siste årene har det vært et økende fokus på unge menn som havner utenfor arbeidslivet. Medias fremstilling av problematikken kan lett etterlate et inntrykk av at dette gjelder flere unge menn enn unge kvinner. Dette stemmer imidlertid ikke overens med statistikk fra NAV og SSB. Statistikken viser nemlig at kvinner i alle aldersgrupper er i flertall blant mottakerne av de store ytelseskategoriene til NAV: Relativt til kvinner har menn høyere sysselsettingsgrad i samtlige aldersgrupper (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Det er også færre menn som er på arbeidsavklaringspenger (NAV, 2019a), mottar uføretrygd (NAV, 2019b) og er sykemeldte (NAV, 2017) enn det som er tilfelle for kvinner. Dersom en ser på alle uføre under 30 år er det flere menn enn kvinner (10 448 menn mot 8636 kvinner), men dette utgjør kun 5,5 prosent av mottakerne av uføretrygd. De resterende 94,5 prosentene er over 30 år, hvorav kvinnene altså er i flertall. Statistikk fra SSB viser at flere menn enn kvinner er arbeidsledige (Statistisk sentralbyrå, 2020a), men det er verdt å påpeke at det nærmest alltid har vært slik og at dette delvis kan forklares gjennom at menn i større grad jobber i næringer som er konjunkturutsatte (Vogt, 2018). Såkalte NEET-rater (forkortelse for «not in education, employment, or training») har blitt stadig mer referert til når en ser på unge som faller utenfor arbeidslivet i EU. Heller ikke her finner en støtte i bildet av menn som tapere i arbeidslivet. I Norge, som i de fleste andre europeiske land, finner en derimot at det er en høyere andel av kvinner enn menn i alderen 15-34 år som av

ulike grunner har havnet utenfor utdanning og arbeid (Eurostat, 2017, sitert i Vogt, 2018). Levekårsundersøkelser finner dessuten at det er unge kvinner som særlig er utsatt for «akkumulering» av velferdsproblemer i form av blant annet lav tilknytning til arbeidsmarkedet, dårlig helse, dårlig økonomi, samt psykiske vansker (Barstad, 2017).

3.3.5 Tendens til svartmaling av gutter og unge menn? Vogt mener at det i samfunnsdiskursen er en tendens til en svartmaling av gutter, noe han mener «gir en overforenklet og misvisende forståelse av komplekse kjønnsrelasjoner i dagens samfunn» (Vogt, 2018, s.177). Han fremholder at det er lett å se seg blind på kjønnsforskjellene i skoleprestasjoner, og viser i stedet til at det er andre faktorer som forklarer en større del av variansen i skoleprestasjoner. Vogt bruker analyser av registerdata fra Norsk utdanningsdatabase i 2014/2015 til å undersøke kjønnsforskjellene i antall oppnådde grunnskolepoeng mellom gutter og jenter. Disse dataene deles inn i fire hovedgrupper: Elever som har (1) foreldre med enten grunnskole, (2) videregående, (3) kort, høyere utdanning eller (4) lang høyere utdanning som høyeste fullførte utdanning. Dataene indikerer at det er små forskjeller i antall oppnådde grunnskolepoeng blant gutter og jenter i de to største gruppene av elever: De som har foreldre med videregående skole som høyeste fullførte utdanning og de som har minst en forelder som har fullført en kort, høyere utdanning. Disse to gruppene utgjør 75 % av det samlede utvalget. De gruppene som særlig skiller seg ut, er ifølge Vogt (a) gutter av foreldre som har grunnskolen som høyeste fullførte utdanning, og (b) jenter av foreldre med lang høyere utdanning (fire år eller mer): Sistnevnte gruppe får i gjennomsnitt omtrent 50 grunnskolepoeng, mens førstnevnte gruppe får omtrent 30 grunnskolepoeng i gjennomsnitt. Vogt påpeker at disse gruppene naturligvis bidrar til å trekke gjennomsnittstallene til gutter og jenter henholdsvis ned og opp. På bakgrunn av disse funnene argumenterer Vogt for at den gjennomsnittlige kjønnsforskjellen i grunnskolepoeng best kan forklares gjennom samspillet mellom kjønn og sosial bakgrunn (Vogt, 2018).

Vogt (2018) viser til at kjønnsforskjeller i arbeidslivet og utdanningssystemet ofte behandles som to separate spørsmål. Han påpeker imidlertid at mye forskning viser at det er viktig å se kjønnsforskjeller i arbeidslivet og utdanningssystemet i *sammenheng*, altså under ett, dersom en skal kunne forstå den underliggende bakgrunnen for disse forskjellene og betydningene de får for samfunnet. Han påpeker videre at Norge skiller seg fra endel andre land som det er naturlig å sammenligne seg med, nettopp gjennom det at vi har en forholdsvis løs kobling mellom utdanning og arbeid.

Et forskningsfunn som imidlertid går igjen i Norge og andre land, er ifølge Vogt at «forholdet mellom suksess i utdanningssystemet og suksess på arbeidsmarkedet varierer etter kjønn, til menns fordel» (Vogt, 2018, s. 182). Kort og godt er det slik menn får mer igjen for utdanning enn det kvinner gjør (Reisel, 2013). Flere studier finner også at gutter som dropper ut av videregående skole gjør det bedre enn jenter som gjør det samme (Vogt, 2018). Med dette som bakteppe spør Vogt seg om noe av forklaringen på at gutter får dårligere karakterer på skolen kan skyldes at en i mindre grad er avhengig av gode karakterer for å komme inn på de mannsdominerte yrkesfaglige utdanningene¹³ enn hva som er tilfelle for mer kvinnedominerte akademiske utdanninger. Dette samsvarer med funn fra en norsk studie som intervjuet menn med fagbrev som håndverkere og industriarbeidere. Et gjennomgangstema blant mange av dem var at de på ungdomsskolen ikke hadde lagt ned mer innsats i skolefagene enn det som var absolutt nødvendig for å komme inn på den ønskede yrkesfaglige linjen (Vogt, 2017).

3.3.6 Hvorfor er det uheldig å svartmale unge menns situasjon? Ved å svartmale unge menns situasjon står en i fare for å havne i «generaliserings- og kategoriseringsfellen» gjennom å se på gutter som møter problemer som representative for *alle* gutter (Fylling, 2008). Det er ifølge Vogt (2018) særlig tre hovedgrunner til at dette er uheldig: (1) Den første grunnen er at samfunnet og de unge mennene dette gjelder får mindre tro på at de har en viktig rolle å spille i samfunnet, noe som kan være med på å gjøre dette til en selvoppfyllende profeti om svikt i målbare prestasjoner. (2) Den andre er at vi står i fare for å ikke ense de problemene unge kvinner i tilsvarende situasjon opplever. Som tidligere nevnt har unge kvinner som gruppe et større omfang av problemer i arbeidslivet enn det unge menn har. (3) En tredje grunn er at et så sterkt fokus på kjønn kan medføre at en blir blind for uavhengige variabler av større betydning, slik som klasse og etnisitet, noe som igjen fører til at de uavhengige variablenes betydning blir undervurdert og -kommunisert (Griffin, 2000). Av de ovennevnte grunner bør en derfor ikke bare forsøke å forstå gutter og jenter, men også forsøke å forstå både variasjonen blant og ulikheten mellom begge kjønn, samt forsøke å forstå hvordan dette varierer gjennom et livsløp (Vogt, 2018).

3.3.7 Mulige konsekvenser av kjønnsforskjellene i utdanning. NOU-rapporten fastslår at «selv om det er behov for mer kunnskap, er det sterke grunner til å tro at kjønnsforskjellene i utdanning kan ha vesentlige konsekvenser senere i livsløpet», og at de viktigste konsekvensene av disse forskjellene er vanskelige å beskrive ettersom de trolig ligger foran

---

¹³ Menn er i klart flertall i de yrkesfaglige utdanningene. For eksempel er 7 av 10 lærlinger menn (Statistisk sentralbyrå, 2017).

oss i tid (NOU 2019: 3, s. 12). Forfatterne skriver videre at det er «all grunn til å regne med at disse forskjellene vil ha stor betydning for enkeltindivider, og også for den videre utviklingen av det norske samfunnet», og fastslår at «kjønnsforskjellene i utdanning er en samfunnsutfordring» (NOU 2019: 3, s. 12). Den svartmalingen av gutter og unge menn som kan fremstå overdreven nå, kan med andre ord bli berettiget litt frem i tid.

3.4 Seksualitet og foreldreskap

Seksualitet og foreldreskap er for de fleste en svært sentral og viktig del av livet. I dette kapitlet skal vi se nærmere på kjønnsforskjeller når det kommer til sexdrift, seksuell kapital, samt tilgang til og mulighet for å dekke sine seksuelle behov. Videre skal vi se på menns rettigheter i forbindelse med svangerskap, og se på hvordan samfunnet vokter farskap opp mot morskap. Kjønnsforskjeller med hensyn på foreldretvistsaker (tidligere kalt «barnefordelingsaker») vil også bli tematisert, i likhet med mulige konsekvenser av farsdeprivasjon.

3.4.1 Kjønnsforskjeller med hensyn på seksualitet.

Not being able to control your sexual thoughts is really a male problem. Women try to compete: “I’m really a pervert, you don’t know”.... You have *no* idea. Cause you *get* to have those thoughts, I *have* to have them. You’re a tourist in sexual perversion, I’m a prisoner there (Louis CK, 2012, 1:07).

Det ovenstående sitatet er hentet fra den verdenskjente komikeren Louis CK. I mange år har han nytt stor suksess med å vitse om hvilket dårlig menneske han er. Ikke sjelden kommer han inn på temaer som berører seksualitet og forskjeller i hvordan og hvor ofte menn og kvinner tenker på sex. Selv har han omtalt sine seksuelle tanker som «en konstant strøm av perverse tanker» som han ikke klarer å kontrollere, og legger ikke skjul på at det er plagsomt å ha det slik. Til manges skuffelse viste det seg at det i hans tilfelle ikke var langt mellom liv og lære: Louis CK var en av flere prominente menn som i kjølvannet av #MeToo-bevegelsen ble beskyldt for og innrømmet å ha begått seksuell trakassering mot kvinner (Norsk telegrambyrå, 2017b). CK er langt fra den eneste mannlige komikeren som på ulike måter formidler at menn i større grad enn kvinner strever med å tøyle seksuelle tanker og handlinger. Et betimelig spørsmål blir så: Har de rett? Har menn større sexdrift enn kvinner?

Nettopp dette spørsmålet forsøkte Roy Baumeister, Kathleen Catanese, og Kathleen Vohs å finne svar på. Forskerne gjennomførte i 2001 en metaanalyse som tok for seg 150 relevante studier. Siden det er vanskelig å operasjonalisere sex-drift, valgte de å se på en rekke ulike indikatorer for seksuell lyst. De så blant annet på grad av seksuelle tanker og

fantasier, ønsket hyppighet av sex, i hvor stor grad menn og kvinner selv tok initiativ til sex, med mer. Artikkelforfatterne konkluderte med at menn oftere enn kvinner hadde seksuelle tanker og fantasier, oftere opplevde spontan seksuell opphisselse, onanerte hyppigere, og oftere ønsket seg mer sex i ekteskapet sitt. Videre fant de at menn rapporterte om tidligere seksuell lyst enn det kvinner gjorde, enda jenter vanligvis når puberteten tidligere enn det gutter gjør, var interessert i et større spenn av seksuelle aktiviteter, ofret mer for seksuell nytelse, selv rapporterte sin egen sexdrift som høyere enn det kvinnene gjorde, og i større grad enn kvinner var interessert i korttidsforhold og uforpliktende sex (Baumeister, Catanese, og Vohs, 2001).

I tiden etter at metaanalysen til Baumeister, Catanese og Vohs kom ut har det kommet mange studier som bekrefter og utdyper funnene deres. Både amerikanske (Galperin et al., 2013) og norske studier (Kennair, Bendixen, og Buss, 2016) finner for eksempel at menn i større grad enn kvinner angrer på å ikke ha benyttet seg av sjansen til å ha tilfeldig sex, mens kvinner i større grad enn menn angrer på at de har valgt å ha tilfeldig sex. Studier viser også at menn rapporterer mer sjalusi i forbindelse med seksuell utroskap begått av sin partner enn det kvinner gjør, mens kvinner rapporterer om større sjalusi enn menn når det kommer til emosjonell utroskap begått av partner (Bendixen, Kennair, og Buss, 2015). Alle de ovennevnte funnene er i tråd med teoriene om seksuell seleksjon, foreldreinvesteringsteorien og seksuell strategiteori (jf. kapittel 2.1.2).

3.4.2 Seksualitet som kapital. Når vi hører ordet «kapital» tenker vi vanligvis på økonomi og penger. Begrepet kan imidlertid brukes i videre forstand enn dette: Den britiske sosiologen Catherine Hakim (2010) lanserer erotisk kapital som en fjerde personlig ressurs, sammen med økonomisk, sosial og kulturell kapital. Hakim mener er at erotisk kapital er like viktig som de ovennevnte formene for kapital når det kommer til å forstå økonomiske og sosiale prosesser, herunder sosial mobilitet og interaksjon. Hun tar videre til orde for at denne formen for kapital blir stadig viktigere ettersom kulturen i velstående samfunn blir mer og mer seksualisert. Erotisk kapital er åpenbart en viktig ressurs når det kommer til ekteskap og forplantning, men spiller ifølge Hakim også en vesentlig rolle i en rekke andre samfunnsområder, slik som sport, media, reklame, kunst, arbeidsmarkedet, samt sosiale interaksjoner i hverdagen. Hakim slår fast at kvinner har mer erotisk kapital enn menn, og at den tydelige kjønnsforskjellen i seksuell interesse gjør det mulig for dem å utnytte dette til sin fordel.

Hakims tankegodt bygger blant annet på arbeidet til sosialpsykologene Roy F. Baumeister og Kathleen Vohs (2004), som lener seg på de evolusjonspsykologiske teoriene

som ble omtalt i forrige kapittel når de hevder at seksualitet kan forstås som en «handelsvare» som menn (i all hovedsak) søker fra kvinner gjennom å tilby henne andre ressurser som motytelse. Ettersom det er rift om denne handelsvaren vil den kvinnelige seksualiteten bli verdsatt i samfunnet, mens den mannlige seksualiteten vil tilskrives langt lavere verdi. Baumeister og Vohs argumenterer for at dette har vært og er synlig gjennom hvordan seksuell avholdenhet og troskap verdsettes hos kvinner, fordi det øker verdien av hennes handelsvare, mens dette i liten eller ingen grad er tilfelle for menn.

3.4.3 Farskap. Vi skal nå se nærmere på hvilke rettigheter menn har i forbindelse med svangerskap, samt hva som er årsaken til at langt flere kvinner enn menn blir bostedsforeldre i kjølvannet av et partnerbrudd. Bakgrunnen for at vi skal se nærmere på dette er at det kan si noe om hvordan farskap vektes opp mot morskap i dagens samfunn, noe som blant annet kan få betydning for utfallet av foreldretvister i rettssystemet.

3.4.3.1 Deres barn, hennes valg. Dagens abortlov ble vedtatt i 1978. Den gir kvinner rett til selvbestemt abort frem til utgangen av 12. svangerskapsuke, uavhengig av årsak. En såkalt «senabort» er mulig frem til utgangen av den 18. svangerskapsuken, men krever tilslutning av en medisinsk nemd. Etter dette kan et svangerskap ikke avbrytes med mindre det er særlig tungtveiende grunner for det (Abortloven, 1975). Dette innebærer at en gravid kvinne har makt til å gjøre ham til far eller forhindre ham i å bli far, uavhengig av hva han måtte ønske. Siden loven ble vedtatt har samfunnet gjennomgått store forandringer, blant annet med hensyn på teknologi, likestilling og kjønnsroller. Den teknologiske utviklingen har gjort det mulig for den gravide kvinnen å bestemme hvorvidt barnet skal testes for avvik, samt hvor store avvik hun er villig til å akseptere hos barnet. Ved å teste barnets DNA i sitt eget blod kan hun også få vite om genetiske feil som barnefar er bærer av. Da loven ble vedtatt fordret en invasiv fosterdiagnostikk at den gravide fikk godkjenning fra en medisinsk nemd. Nå er imidlertid situasjonen en ganske annen: Fosterdiagnostikk før den tolvte svangerskapsuken er nå i stand til å kunne avdekke kromosomavvik og misdannelser, og vil trolig i fremtiden gjøre det mulig å kartlegge fosterets DNA tidlig i svangerskapet. Selektiv abort på grunnlag av fosterdiagnostikk har gått fra å være en medisinsk avgjørelse til å bli noe den gravide kvinnen selv kan bestemme. Dette kan blant annet gjøres ved en non-invasiv prenatal diagnostikk (NIPD) hos utenlandske leverandører (Horn, 2014). I tillegg til den teknologiske utviklingen, har kjønnsrollene forandret seg siden abortloven ble vedtatt for over 40 år siden. Dagens fedre anser seg som likeverdige som kvinner når det gjelder rollen som forelder, og er i så måte ikke fornøyd med å bare være sædleverandører og barnebidragsyttere (Horn, 2014). Samlet

sett er det grunn til å ønske en debatt rundt dagens abortlov velkommen, spesielt med tanke på hvordan en kan sikre barnefar et minimum av rettigheter i forbindelse med en graviditet. Et steg på veien kan være å lovfeste at barnefar har rett til å bli informert om graviditeten og om det planlegges abort eller ikke (Westerveld og Knapstad, 2016).

3.4.3.2 Uønsket farskap. Det er barneloven som regulerer foreldreansvar, omsorgsrett og hvor barnet skal bo fast. §35 slår fast at mor har foreldreansvaret alene dersom foreldrene ikke er gift eller bor sammen, dersom ikke annet er avtalt dem imellom og avklart med folke- registermyndighetene (Barnelova, 1981). I praksis innebærer det at en kvinne som blir gravid har foreldreansvaret til barnet, mens mannen i utgangspunktet er nødt til å være gift eller sammen med henne for å ha det samme ansvaret. Til tross for dette er han like fullt økonomisk forpliktet til å bidra med barnebidrag frem til barnet blir 18 år, uavhengig av om han selv ønsker eller får lov til å ha kontakt med avkommet sitt. Dette kan i sin ytterste konsekvens føre til at en kvinne kan ligge med en mann, lyve om at hun går på p-piller eller skal ta en angrepille etter samleiet, bære fram barnet mot hans vilje, og så få utbetalt barnebidrag fra den samme mannen. Han har på sin side ingen rettigheter å slå i bordet med, og står i fare for å aldri få se eller snakke med barnet sitt. Mens hun har fått drømmen om moderskap oppfylt, har han blitt en betalende sæddonor. Dette scenariet kan høres ekstremt ut, men er en velkjent problemstilling både nasjonalt (Westerveld og Knapstad, 2016) og internasjonalt (Knight, 2011). I Danmark ble sågar TV-serien «Ufrivillig far» laget for et par år siden, hvor seerne fikk følge tre menn som var blitt fedre mot sin vilje (Westerveld og Knapstad, 2016). Flere av de berørte mennene har tatt til orde for såkalt “juridisk abort”, som innebærer retten til å ikke bli forelder. Dette er en rettighet som kvinner i de fleste vestlige land har (innenfor noen gitte rammer), men som pr. dags dato ikke finnes for menn.

3.4.3.3 Hvem blir bostedsforelder etter et partnerbrudd? I 2018 ble 9.848 ektepar skilt, mens 10.594 tok ut separasjon (Statistisk sentralbyrå, 2019b). Barneloven angir at begge foreldre har foreldreansvar etter en separasjon eller skilsmisse, med mindre de blir enige om noe annet. Videre står det at foreldrene kan bli enige om hvorvidt barnet skal bo fast hos begge eller hos en av dem, og at det ved uenighet er retten som i siste instans må avgjøre om barnet skal bo fast hos en av dem. Dersom særlige forhold taler for, er det også mulig for retten å bestemme at barnet skal bo fast hos begge. Lovteksten gir altså ingen åpenbare føringer for hvilken forelder som er mest egnet til å ha barnet boende hos seg.

Likevel er det store kjønnsforskjeller med hensyn på hvor barna blir boende etter et samlivsbrudd: SSBs analyser av utvalgsundersøkelsen *Undersøkelsen om samvær og bosted*

2012, viser at omtrent 7 av 10 barn blir boende fast hos mor etter et samlivsbrudd. 1 av 10 bor fast hos far, mens resten får delt bosted (Lyngstad, Kitterød og Nymoene, 2014). Delt bosted innebærer at barnet bor omtrent like mye hos begge foreldrene, og at de deler på den daglige omsorgen. Når barnet bor fast hos far får mor mer samvær med barnet enn det far gjør når han er samværsforelder og barnet bor fast hos mor (Lyngstad et al., 2014). De første store, norske utvalgsundersøkelsene om samvær og bosted ble gjennomført på midten av 1990-tallet. Siden den tid har utviklingen har tydelig: Færre bor fast hos mor, mens flere barn har delt bosted. Andelen som bor fast hos far har imidlertid vært stabil (Kitterød, 2005; Lyngstad et al., 2014). Dette er en trend en også ser i en rekke andre vestlige land (Cancian et al., 2014; Fehlberg et al., 2011; Sodermans et al., 2013). Det er derfor rimelig å anta at oppdaterte tall fra neste undersøkelse vil finne en lavere andel som bor fast hos mor og en tilsvarende økning blant barn som har delt bosted, selv om det stadig forventes en klar kjønnsforskjell i menns disfavør.

Foreldretvister er et ømtåelig tema, og forskning på hvilken bostedsløsning som er best, er følgelig også det samme. Enda trengs det mer og bedre forskning for å få et godt kunnskapsgrunnlag å ta utgangspunkt i når det kommer til hva slags samværsordning som bør være utgangspunktet etter et partnerbrudd. Ikke desto mindre har det de siste par årene kommet flere studier som indikerer at delt bosted synes å være den mest gunstige løsningen for de fleste barn. I en metastudie fra 2014 undersøker den kjente amerikanske psykologiprofessoren Linda Nielsen 40 enkeltstudier som har sett på grad bostedsløsninger og grad av konflikt i kjølvannet av partnerbrudd. Nielsen konkluderer med at barn som vokser opp i familier som praktiserer delt bosted har bedre utfall på mål på emosjonell, atferdsmessig og psykologisk tilfredshet («well-being»). Videre fant hun at disse barna hadde bedre fysisk helse, samt bedre relasjoner med sin mor og sin far. Disse fordelene gjorde seg også gjeldende i familier hvor det var et høyt konfliktnivå mellom partene (Nielsen, 2014). Disse funnene sammenfaller med en metastudie fra 2012 som konkluderer med at barn som vokser opp i delt bosted rapporterer om vesentlig høyere tilfredshet med livet enn barn som vokser opp med en aleneforelder (Bjarnason et al., 2012). På bakgrunn av egne erfaringer som foredragsholder opplever psykologiprofessor Frode Thuen at hverken fagfolk i det norske barnevernet, familievernnet, rettsapparatet eller helsevesenet er tilstrekkelig oppdatert på denne forskningen. Når det kommer til spørsmål om delt bosted hevder han derfor at fagfeltet til en viss grad er preget av utdaterte holdninger og kunnskaper (Thuen, 2018).

Den såkalte morpresumpsjonen, det vil si antakelsen om at barn har det best hos mor, kom inn i lovverket i 1915 og ble stående til en ny barnelov så dagens lys i 1981 (Rækken, 2017). Mange menn forteller imidlertid at de opplever at denne tankegangen fremdeles står sterkt i det norske rettssystemet, og at de av den grunn blir forfordelt i foreldretvister (Frellumstad, 2014¹⁴; Meland, u.å.). Dette er et syn som delvis støttes av advokater som jobber med slike saker (Hagen, 2016). En gjennomgang av rettspraksis viser imidlertid at domstolene like ofte beslutter at barna skal ha fast bosted hos far som hos mor (Haugli, 2007; Skjørten, 2005).

3.4.3.4 Samfunnets holdninger til farskap. Anita Skårstad Storhaug har skrevet en doktorgradsavhandling hvor hun undersøker barnevernets forståelse av farskap. Hun konkluderer med at den dominerende forståelsen blant barnevernsarbeiderne hun intervjuet, er at barnets relasjon til mor tillegges større betydning enn barnets relasjon til far (Storhaug, 2015, s. 83). Hun fastslår videre at dette er i tråd med litteraturen på feltet. Denne forståelsen vises ifølge Storhaug gjennom prioriteringer og valg som barnevernet foretar seg når de arbeider med familier, som for eksempel graden av til rettelegging for at relasjonen mellom barn og foreldre skal fungere. Ifølge Storhaug legger barnevernet i langt større grad til rette for at relasjonen mellom mor og barn skal fungere, sammenlignet med tilretteleggingen som gjøres for at relasjonen mellom far og barn skal fungere (Storhaug, 2015).

Det er nærliggende å tenke at en slik forskjell i hvordan en betrakter menn og kvinner som omsorgspersoner vil få konsekvenser for hvordan barnevernet behandler menn som er i kontakt med dem. Det er også betimelig å spørre seg om andre relevante hjelpeinstanser i større grad sympatiserer med kvinner enn med menn. Det er for eksempel en kjensgjerning at et overveldende flertall av dem som jobber i barnevernet (Storø, 2018) og i barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (inkludert familievernkontorene, hvor blant annet den lovpålagte «skillemeklingen» finner sted), er kvinner (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018; Sky, 2019).

Det er også noe indikasjon på at morsrollen vektlegges høyere enn farsrollen i rettssystemet. Aftenposten gjennomførte i 2016 en gjennomgang av 175 norske saker hvor en av

---

¹⁴ Kronikken var opprinnelig skrevet anonymt, men Frellumstad ga seg til kjenne som kronikøren kort tid senere i et intervju i Dagbladet (jf. Hansen, 2014).

foreldrene alene har blitt dømt for vold mot sitt eget barn¹⁵. Dommene er avsagt av lagmannsretter eller høyesterett i perioden 2006-2016. Gjennomgangen viser at formildende omstendigheter tilknyttet morsrollen påvirker straffeutmålingen i mildere retning i omtrent halvparten av sakene hvor mor har utøvd vold mot barnet, mens farsrollen i liten grad er et tema i domsavsigelsene og følgelig heller ikke mildner domsavsigelsene i tilfellene hvor barnets far har utøvd volden (Hager-Thoresen, Westerveld, Nipen, 2016). Samlet sett kan en tenke seg at disse eksemplene kan gjenspeile holdninger som også gjør seg gjeldende utenfor barnevernet og rettssystemet, og dermed kan si noe generelt om vektingen av farskap opp mot morskap i dagens samfunn.

Hva er så grunnen til at samfunnet virker å vektlegge morskap høyere enn farskap? Det er naturligvis vanskelig å gi et sikkert svar på dette spørsmålet, annet enn at det trolig er flere faktorer som spiller inn. En kjønnsdelt arbeidsfordeling hvor menn tradisjonelt sett hadde ansvar for å brødfø familien mens kvinner hadde ansvar for barna, er trolig en viktig del av forklaringen. Det er nærliggende å tenke seg at denne arbeidsfordelingen påvirket hvordan kjønnene så på hverandre: Både kvinner og menn så trolig på kvinner som den mest skikkede forelderen (selv om begge trengtes), mens menn i begges øyne ble ansett for å være den naturlige forsørgeren. De siste par tiårene har imidlertid denne arbeidsfordelingen endret seg betydelig, og kvinner har blitt langt mer likestilte med menn når det kommer til utdanning og deltakelse i yrkeslivet. Menns rolle innad i familien har også endret seg, og menn er nå langt mer delaktig i barneoppdragelse og hjemlige oppgaver enn tidligere, noe som blant annet viser seg i statistikken over hvor mye tid begge kjønn brukte på inntektsgivende arbeid og husholdsarbeid (Egge-Hoveid og Sandnes, 2013). Til tross for disse endringene kan det tenkes at mer tradisjonelle holdninger om at mor er mest skikket til å ta seg av barn og hjem fremdeles lever videre i dagens samfunn.

Det kan også tenkes at tilknytningsteoriens sterke fokus på mødre som omsorgspersoner kan ha vært med på å opprettholde en slik tankegang. Teorien ble lansert av barnepsykiater og psykoanalytiker John Bowlby i 1958, før den siden ble videreutviklet av utviklingspsykolog Mary Ainsworth (Smith, 2002). Teorien gjorde sitt inntog i psykologien på 60- og 70-tallet, og har siden hatt stor påvirkningskraft på hvordan vi forstår relasjonen mellom barn og voksne. Teorien tok utgangspunkt i tilknytningen mellom mor og barn, og det var i all hovedsak dette tilknytningsbåndet som forskningen ble rettet mot.

---

¹⁵ Av de 175 sakene er for øvrig fedre/stefedre gjerningsperson i 139 av dem, mens mødre/stemødre er gjerningsperson i 36 av sakene.

3.4.3.5 Hvilke konsekvenser kan farsdeprivasjon føre til? Det er anslått at mellom 26 000 og 46 000 barn i Norge ikke ser faren sin en vanlig måned (Wiik, Kitterød, Lyngstad og Lidén, 2015). Hvilke konsekvenser får mangel på farskontakt? Studier tyder på at det å vokse opp uten en far for begge kjønn er assosiert med kortere levealder (Mitchell, McLanahan, Schneper, Garfinkel, Brooks-Gunn og Notterman, 2017), mindre empati og selvsikkerhet, samt dårligere akademiske prestasjoner (Farrell, 2015, 2:48). Hos gutter er det i tillegg også assosiert med større sannsynlighet for å begå drap og selvmord, samt havne i fengsel (Farrell, 2015, 2:48).

3.4.4 Menn som velges bort. Vi har fastslått at det primært er kvinner som selekterer menn, på samme måte som det ellers i naturen nesten alltid er hunnene som selekterer hannene, og ikke motsatt. Både menn som ufrivillig er uten partner og barn («barnløse menn»), og menn som ufrivillig er jomfruer, rammes av dette. Vi skal se nærmere på den sistnevnte gruppen, som de senere årene har blitt bedre kjent som «*incels*».

3.4.4.1 Incels – gutter og menn som ufrivillig lever i sølibat. Incels er en forkortelse av «involuntary celibacy», og er en betegnelse på menn som ufrivillig lever i sølibat (Westeng, 2019b). Incels har de siste par årene fått stor medieoppmerksomhet. Mye av denne oppmerksomheten skyldes at det ved et par anledninger de siste årene har blir begått masse mord av personer som enten tilhører et incel-miljø eller gir uttrykk for å være tilhenger av deres tanke-gods. Det er i skrivende stund forsket lite på fenomenet, og vi har derfor begrenset med informasjon om incel-bevegelsen som fenomen. Jeg har derfor brukt en del tid på selv å tråle ulike incelforum (incels.me, incels.net, incels.co), i tillegg til å lese publiserte studier om fenomenet.

3.4.4.2 Sentrale trekk ved incel-miljøet. Incel-miljøet består av ulike nettbaserte miljøer, og har utviklet en særegen sjargong og verdensanskuelse. De opererer blant annet med et eget persongalleri hvor menn og kvinner deles inn i ulike grupper ut ifra hvor attraktive de fremstår for det motsatte kjønn. Grovt sett kan menn deles inn i «Chads», «normies» og «incels», mens kvinner kan deles inn i «Stacys» og «Beckys». Chads og Stacys er de mest attraktive blant henholdsvis menn og kvinner, og har ingen problemer med å innlede forhold til det motsatte kjønn. Også Beckys klarer dette greit, mens «normies» er tvunget til å gå etter kvinner som er betraktelig mindre fysisk attraktive enn dem selv for å ha noen sjanse til å

tiltrekke seg en partner¹⁶. Dette skyldes at kvinner kun velger partnere som er mer ressurssterke og attraktive enn seg selv. Incels har følgelig tilnærmet ingen sjanse til å finne en partner, og er dermed henvist til en trøstesløs tilværelse som ufrivillig jomfru. Kvinnene spiller en viktig rolle i dette miljøet. Siden de velger bort incelene holdes de også ansvarlige for deres lidelser. I incel-miljøet fremstilles kvinner som overfladiske, umoralske og promiskuøse. Det florerer for øvrig av hatefulle ytringer på nettsiden, og misogynistiske, homofobe og rasistiske ytringer er langt mer utbredt her enn det som er vanlig blant andre nettsamfunn (Jaki et al., 2019).

Et sentralt punkt blant forummedlemmene er å klage sin nød over den uretten som er begått mot dem. Det kryr av tråder hvor egen utilstrekkelighet og håpløshet blåses opp i en slik grad at brukerne bytter på å fortelle seg selv og hverandre at alt håp er ute. Sett utenfra kan det nesten se ut som det gir status å fremstå selvutslettende og ynkelig i en slik grad at en kan mistenke at enkelte overdriver sin egen misere i kampen om å fremstå mest stakkarslig.

Som utenforstående er det vanskelig å få tak i et tydelig, teoretisk rammeverk som incel-miljøet støtter seg til. Tilsynelatende tar de utgangspunkt i evolusjonsteori, men tilpasser den etter eget forgodtbefinnende, og betoner andre sider enn det som er vanlig i evolusjonsbiologien og –psykologien. Et eksempel i så måte kan være den utbredte troen på genetisk determinisme. Det er en feilslutning at genetisk determinisme er en nødvendighet ut fra evolusjonsteorien (jf. kapittel 2.1.2.3). I det hele tatt virker det som incel-miljøet plukker nokså fritt fra ulike kunnskapskilder, alt etter som hva som passer inn i deres verdensbilde. Det synes også å være en kultur for å lage seg og vektlegge hjemmesnekrede teorier som i beste fall er generaliseringer av egne eller andres erfaringer.

3.4.4.3 Hvem er den typiske incelen? Når en hører ordet «incel» er det lett å se for seg en lite muskuløs, sjenert, sosialt tilbaketrukket ung mann med lav selvtillit, dårlig kosthold, få venner, lite attraktivt utseende, lav sosioøkonomisk status, lite motivasjon til å ta tak i eget liv, og med en tilbøyelighet til å skyldes på ytre faktorer i stedet for å jobbe med seg selv: Kort sagt den rake motsetningen til «idealmannen» slik han ofte fremstilles i den vestlige kulturen i dag. Etter å ha lest relativt mye på ulike incel-forum over en lengre periode, er mitt inntrykk at den gjengse incel både oppfatter og fremstiller seg selv ganske likt som den ovenstående

---

¹⁶ Se vedlegg A «attraktivitetsskala» for en visuell fremstilling av attraktivitetsskalaen for menn og kvinner, samt hvilke følger skåren der har for sannsynligheten for å lykkes på «sjekke markedet».

beskrivelsen¹⁷. Hvorvidt dette er en presis beskrivelse eller ikke er naturligvis vanskelig å vite, da vi som tidligere nevnt pr. dags dato vet lite om denne gruppen. Lasse Josephsen jobber for tiden med en bok om incels. Han forstår vanskene dersom som en kombinasjon av ensomhet og mentale lidelser som autisme og depresjon, og hevder at mange av incelene også er farløse (Bu, 2020).

3.4.4.4 Hvorfor er de er incels? Ifølge incelforumene jeg har besøkt kan det være mange grunner til at noen ender opp som en incel, men utseende skiller seg tydelig ut som den årsaken som flest legger vekt på. Fra mitt ståsted legger incelmiljøene forbausende mye vekt på dette, noe som fører til en overopptatthet av selvopplevde fysiske skavanker som umuliggjør romantiske forhold med kvinner. I jakten på kroppslige tilkortkommenheter har det vokst frem smått absurde begreper som spesifiserer hvilken kroppsdel det er som leder fortvilte menn inn i en uønsket¹⁸ incel-tilværelse. Prefikset viser her til den aktuelle kroppsdel, mens suffikset *-cel* er hentet fra ordet *incel*, og henspiller på konsekvensene av lytene. Her finner en blant annet «acnecel», «eyecel», «fatcel», «haircel», «heightcel», «nosecel», «rasmuscel» (for kort underkjeve), «thincel», og «wristcel» (vristmål brukes som en indikasjon på om en har mulighet til å bygge muskler. En «wristcel» har lite mulighet til å endre på kroppsbygningen sin). Et maskulint kjeveparti ansees som spesielt viktig for å ha mulighet til å tiltrekke seg kvinner, og det er derfor særlig dette som påpekes i tråder hvor incels ber andre forummedlemmer om en «objektiv» vurdering av eget utseende for å få vite om «alt er over», eller om de kan ha en liten sjanse til å en gang finne seg en partner. Tilbakemeldingene fremstår for undertegnede som langt mer kritiske enn det er grunnlag for. Kommentarer som «you've got a shit jaw» og «2/10, it's over, mate», er forbausende vanlig, og synes å være betegnende for en kultur hvor gruppeidentiteten ligger i å dyrke det miserable, stakkarlige og håpløse, og hvor det nærmest går sport i å holde seg selv og alle likesinnede nede.

Det er imidlertid flere veier til ufrivillig sølibat enn den som går på utseendemessige lyter, så dersom utseendet mot formodning skulle holde mål, kan likevel både rase («arabcel», «blackcel», «currycel», «ricecel», «whitecel», med mer), religion/religiøse verdier («Christocel», «Muslimcel»), utdanning/yrkesfelt («STEMcel», det vil si personer som har tatt jobb innenfor naturvitenskapelige fag som krever mye arbeid i en alder hvor andre innleder romantiske forhold), psykologiske faktorer («mentalcel»), samlebetegnelse på ulike psykiske vansker

¹⁷ Se vedlegg B «sammenligning av hodeskalleform» for en humoristisk illustrasjon av hva som skiller en Chad-hodeskalle fra en incel-hodeskalle.

¹⁸ Incel-miljøet skiller mellom frivillige og ufrivillige incels. Sistnevnte gruppe omtales ofte som «volcels» (avledet av «voluntarily») eller «fakecels».

og lidelser), stamme- og stemmeproblemer («stuttercel» og «voicel»), bosted («locationcel»), tidsperiode («mismatchcel», det vil si at ens utseende ikke passer overens med den evolusjonære tidsperioden en lever i), og alder («oldcel») torpedere et lykkelig, romantisk samliv med en kvinne¹⁹.

3.4.4.5 Har de belegg for oppfatningene sine? Det er gode grunner til å hevde at incelenes vektlegging av utseende som faktor for å få seg en partner, er overdreven. Ikke desto mindre har de noe belegg for oppfatningene sine. Det er et uomtvistelig faktum at både menn og kvinner selekterer det motsatte kjønn ut ifra visse fysiske egenskaper. Høyde synes for eksempel å være en fysisk egenskap som kvinner selekterer menn ut ifra. Forskning viser at høye menn har økt sannsynlighet for å finne en langtidspartner (Nettle, 2002) og har større reproduktiv suksess sammenlignet med menn av gjennomsnittlig høyde (Pawlowski, Dunbar, og Lipowicz, 2000). På Tinder er det ikke uvanlig at kvinner i biografien sin gir menn under 180 centimeter beskjed om at de ikke trenger å bry seg med å sveipe til høyre, da de ikke har noen sjanse på dem uansett (Torstveit, Eliassen, Bøe, 2019). Mange lave menn opplever dette som svært frustrerende, noe blant annet Torstein Bugge Norum skriver åpenhertig om i kronikken «høye krav til lave menn». Han stiller spørsmål ved om betegnelsene «sinte menn» og «frustrerte menn» egentlig er en omskriving av «lave menn», og knytter sinnet og frustrasjonen i stor grad opp mot gjentatte opplevelser av å bli valgt bort som partner på grunn av lav høyde (Norum, 2019). Kanskje dette er en av årsakene til at lave menn ifølge en svensk studie har dobbelt så høy sannsynlighet for å ta selvmord (Whitley, Rasmussen, Tynelius, og Batty, 2010). Å være en «heightcel» kan med andre ord være en krevende affære.

Mye tyder også på at det er stor diskrepans når det kommer til andelen menn som er seksuelt interessert i kvinner og andelen kvinner som gjengjelder denne interessen. To studier som er gjort på sjekkeappen «Tinder»²⁰ kan tjene som eksempel i så henseende: En studie av 3600 Tinder-brukere fant at kvinnene i studien sveipet til høyre på under fem prosent av mennene, mens mennene i studien sveipet til høyre på over 60 % av kvinnene (Neyt, Vandenbulcke, og Baert, 2019). En annen studie fant at gjennomsnittskvinnen på Tinder trykker på «liker» på profilene til 12 % av mennene der. «Likerklikkene» er imidlertid ikke

¹⁹ De ovennevnte eksemplene er alle hentet fra nettsiden Incel Wiki (u.å.).

²⁰ På Tinder får en opp bilder og stundom en kort biografi av brukere av det foretrukne kjønn som befinner seg innenfor en viss geografisk avstand. Dersom en liker vedkommende, kan en sveipe til høyre eller trykke på «liker». Dersom han eller hun gjør det samme vil en få en «match», og en kan da sende meldinger til hverandre.

jevnt fordelt blant mennene på appen: I realiteten konkurrerer de 80 % minst attraktive mennene om de 22 % minst attraktive kvinnene, mens de 78 % mest attraktive kvinnene konkurrerer om de 20 % mest attraktive mennene (jf. vedlegg C). For en tilfeldig valgt Tinder-interaksjon mellom en mann og en kvinne er det mer enn 6 ganger mer sannsynlig at han «liker» henne enn at hun «liker» ham (Medium, 2015). Resultatet fra denne studien sammenfaller for øvrig med den såkalte «80/20-regelen» som står høyt i hevd innenfor incelmiljøer, og som går ut på at 80 % av kvinnene er interessert i 20 % av mennene.

Det er imidlertid ikke bare på Tinder at det kan være utfordrende for unge menn å bli vurdert som attraktive nok av det motsatte kjønn. En amerikansk studie utført av General Social Survey viser at 28 % amerikanske menn i alderen 18 til 30 år rapporterer at de ikke har hatt sex det siste året. Dette er nesten en tredobling siden 2009, og er ti prosentpoeng høyere enn andelen unge kvinner som er i samme båt. Siden spørreundersøkelsen i 1989 begynte å kartlegge unge amerikaneres seksualvaner, har det alltid vært en større andel unge menn enn unge kvinner som ikke har hatt sex det siste året. Det er imidlertid verd å merke seg at denne kjønnsforskjellen tidligere har vært langt mindre (Ingraham, 2019). Det kan med andre ord se ut som stadig flere unge menn har vansker med å finne noen som ønsker å ha sex med dem. Senere i oppgaven kommer vi tilbake til hvilke samfunnspsykologiske faktorer som kan forklare denne trenden (jf. kapittel 4.1.3.3). Med dette i mente kan vi konkludere med at incel-bevegelsen har belegg for å hevde at det er vanskeligere for menn enn kvinner å finne en romantisk partner, samtidig som en kan stille spørsmål ved realismen i fremstillingen deres, og om deres måte å forholde seg til problematikken på er den beste.

3.4.4.6 Incels som samfunnspsykologisk fenomen. Kan incels være et symptom på, og et produkt av, tiden vi lever i? Tall fra USA (Ingraham, 2019), Japan (Norsk telegrambyrå, 2016) og Finland viser at stadig færre unge har sex, og det antas at trenden er lik også i Norge (Westeng, 2019a). Sosialpsykolog Ole Jacob Madsen peker blant annet på enkel tilgang til pornografi, lite alenetid uten voksne, økt kropps- og prestasjonspress, en pågående «skikkelighetstrend» blant unge, flere unge enslige, samt mindre sosial trening som faktorer som kan forklare denne endringen (Westeng, 2019a). Vi skal se nærmere på den første av disse faktorene, nemlig tilgang på pornografi.

Kan pornobruk bidra til at færre menn får seg kjæreste? Svaret på dette spørsmålet er ja, ifølge sosialpsykolog Philip Zimbardo og forfatter Nikita Coulombe. I boken *Man Disconnected: How Technology Has Sabotaged what it Means to be Male* (2015), viser de til at gutter i tidlig alder begynner å konsumere store mengder porno, og uttrykker bekymring for

at et feilaktig og forvridd bilde på sex og kvinner vil føre til relasjonelle vansker etter hvert som disse guttene blir til unge menn som søker nære relasjoner med kvinner. Ifølge Zimbardo og Coulombe eksisterer det en gjensidig årsakssammenheng mellom overforbruk av porno eller videospill og utviklingen av sosiale, seksuelle og motivasjonelle problemer. Særlig er de bekymret for kombinasjonen av de ovennevnte utfordringene, da de mener at det leder til en stadig større tilbaketrekning, sosial isolasjon og manglende evne til å relatere til andre, og da i særdeleshet jenter og kvinner. De peker også på at den massive og umiddelbare tilgangen til porno kan føre til at menn mister et av de viktigste insentivene til å forsøke å finne seg en kjæreste, da belønningssentrene i hjernen ikke gjør forskjell på onanering til pornografi og sex med en partner (Zimbardo og Coulombe, 2015).

Psykologiprofessor Jordan Peterson har sammenfallende tanker, og peker på at det urealistiske bildet av sex som portretteres gjennom pornoindustrien, kan gjøre at forventningene til unge menn ikke svarer til livets realiteter (Peterson, 2017). Dette gjør det igjen enklere å søke tilflukt til porno fremfor å søke etter det virkelige (kvinner) (Peterson, 2018). Kombinerert med en følelse av berettigelse (som flere menn enn kvinner synes å kjenne på, jf. kapittel 3.2.1), kan dette nøre opp under en tankegang om at grunnen til at en ikke får sex er at det er noe feil med alle andre fremfor at en selv bør ta noen grep i eget liv (Peterson, 2017). I så måte blir dette en opprettholdende faktor for offermentaliteten som er så utbredt i incel-miljøene.

3.4.4.7 Hvordan kan vi forstå incels som fenomen? Ett av mange fascinerende aspekt ved incel-miljøet er hvordan det på den ene siden hegner om tradisjonelle maskuline verdier mens det på den andre siden oppfører seg på en måte som ikke er forenelig med de nevnte verdiene. Incelene fremstår på mange måter som nokså konservative, med et tradisjonelt syn på kjønnsroller. Ikke desto mindre bryter forummedlemmene med mange normer for hvordan «ekte» menn bør oppføre seg: Her er det få forsøk på å skjule sårbarheten sin og bære sine byrder i stillhet, og en kan stille spørsmål ved om de «tar problemene som en mann» og forsøker å ta grep selv for å komme seg ut av en uønsket situasjon, fremfor å dyrke sin egen utilstrekkelighet. Kanskje kan denne tilsynelatende selvmotsigelsen forstås som en kognitiv dissonans som er utløst av en diskrepans mellom ønsket og opplevd selv. Det kan virke som denne dissonansen løses ved at de tilskriver seg mer feminine egenskaper (som å vise sårbarhet, være åpen om nederlag og utfordringer, søke støtte fra gruppen) og på denne måten trekker opp et skarpt skille mellom seg og «alfahannene» («Chads»-ene) de mener de

konkurrerer mot²¹. Fra et sosial rolle-teori-perspektiv er det interessant å se hvordan tradisjonell tenkning omkring maskulinitet blandes med en tilsynelatende ubetinget og ubesværet omfavelse av offerrollen, som slik jeg ser det er en rolle som ikke går særlig godt overens med en tradisjonell forståelse av mansrollen.

Evolusjonpsykologien kan fortelle oss en god del om hva kvinner foretrekker hos menn, både med tanke på korttids- og langtidsforhold. Kennair beskriver en tilfeldig kvinne fra en ukjent kultur sin drømmemann på følgende måte: Han utviser tegn på godt ressurspotensial (høy kroppsbygning, relativt muskuløs, høy status), og har også god tilgang til ressurser her og nå. Han har gode gener, noe som blant annet kommer til uttrykk gjennom kroppslig symmetri, og er ved god helse. Videre er han villig til å forplikte seg emosjonelt, materielt og tidsmessig. Han vil ofte være litt eldre enn henne, trolig fordi alder korrelerer med ressurser og status (Kennair, 2004, s. 130). Ved valg av korttidspartner er det særlig mannens fysiske attraktivitet som vektlegges, mens mannens evne til å forplikte seg i større grad vil bli vektlagt ved valg av langtidspartner. Dersom incelenes beskrivelse av seg selv stemmer (lite fysisk attraktive, lav selvtilitt), er det lite som tyder på at de er særlig attraktive ved valg av korttidspartner. Det er nærliggende å tenke seg at kvinnesynet deres vil komme til uttrykk i kontakten med kvinner. En kan således tenke seg at dette både vil redusere kvinners interesse for dem, og gjøre incelene mindre interessert i å forplikte seg til en kvinne, noe som ytterligere vil redusere sannsynligheten for at de finner seg en langtidspartner.

3.5 Menn og selvmord

Vi skal nå se nærmere på hva som er årsakene til de klare kjønnsforskjellene når det kommer til andelen menn og kvinner som tar livet sitt. Innledningsvis ser vi på om forskjellene kan forklares ut ifra forskjeller i valg av metode og ulik grad av hjelpesøkende atferd, før vi deretter ser nærmere på sammenhengen mellom en tradisjonell forståelse av mansrolle og selvmord blant unge menn.

Antall selvmord i Norge ligger vanligvis på 500–600 mennesker. I 2018 tok 671 mennesker i Norge selvmord, noe som er det høyeste tallet siden 2001. Av disse var 469 menn, mens de resterende 202 var kvinner (Folkehelseinstituttet, 2020). Mer enn dobbelt så mange norske menn som kvinner tar altså sitt eget liv. Det foreligger ingen systematisk

---

²¹ Jf. vedlegg D «kroppsholdning hos attraktive og ikke-attraktive menn» for en humoristisk fremstilling av forskjellene mellom Chads og incels.

registrering av selvmordsforsøk, men det er trolig rundt 4000–6000 som behandles i helsevesenet på bakgrunn av selvmordsforsøk. Flere kvinner enn menn oppgir i undersøkelser at de har forsøkt å ta livet sitt minst én gang (Nasjonalt senter for selvmordsforskning og –forebygging, 2017). Likevel er det dobbelt så mange menn som faktisk tar livet sitt. Hva kan denne diskrepansen skyldes?

3.5.1 Hvorfor er menn overrepresentert i selvmordsstatistikene? Det finnes flere teorier på den store kjønnsforskjellen i selvmordsrate blant menn og kvinner. En av teoriene går ut på at menn velger mer fatale drapsmetoder enn det kvinner gjør. Det er tydelige kjønnsforskjeller når det kommer til metoden som brukes for å avslutte livet. Relativt sett er det nesten tre ganger så mange kvinner som menn som tar selvmord ved hjelp av forgiftning. Den tydeligste kjønnsforskjellen kommer til uttrykk i bruken av skytevåpen: 71 av de 469 mennene som tok livet sitt i 2018 gjorde det ved skyting eller bruk av eksplosive stoffer, mens ingen kvinner tok livet sitt på denne måten. Denne forskjellen er ikke unik for 2018: I perioden 2013–2017 har 347 menn tatt livet sitt på denne måten, mens ingen kvinner har gjort det samme (Folkehelseinstituttet, 2018). Det er med andre ord liten grunn til å betvile at menn ofte velger metoder for å ta livet sitt hvor sannsynligheten for å lykkes er større enn ved bruk av metodene som mange kvinner gjør seg bruk av. Men er dette virkelig hele forklaringen på kjønnsforskjellen i selvmordsrate?

Svaret på det ovennevnte spørsmålet synes å være et klart nei. I tillegg til at menn velger våpen som gir en høy sjanse for et dødelig utfall, har det lenge vært anerkjent som et problem at menn i liten grad oppsøker hjelpeapparatet når de er i behov av helsefaglig hjelp. Dette gjelder vansker og sykdom av både somatisk og psykisk art. De fleste menn som tar sitt eget liv har ikke oppsøkt hjelpeapparatet i forkant (Judd, Jackson, Komiti, Bell, og Fraser, 2012). Av personer under 35 år som tar livet sitt er det kun 15 % som har vært i kontakt med det psykiske hjelpetilbudet, og kun 23 % som har vært hos fastlegen sin den foregående måneden (Luoma, Martin, og Pearson, 2002). Disse tallene er for begge kjønn. Tallene for unge menn som tar kontakt med det psykiske helsetilbudet, er langt lavere. Studier indikerer at menn i mindre grad oppsøker hjelp for problemer som de anser for å være uvanlige. Dette gjelder spesielt hvis de oppfatter problemene som en del av sin personlighet eller karakter. Det er også mindre trolig at menn søker hjelp hvis de opplever at problemene de sliter med er deres egen feil, eller dersom de frykter avvisning fra betydningsfulle andre (Rasmussen et al., 2018a, s. 97).

3.5.2 Hva får unge menn til å ta livet sitt? Unge menn som står på dørterskelen til voksenlivet, er en av gruppene som har den høyeste risikoen for å ta sitt eget liv (Hawton, Saunders, og O'Connor, 2012). Hvorfor er det slik? Hva får tilsynelatende vellykkede unge menn til å ta sitt eget liv, og hvilke barrierer hindrer dem i å oppsøke hjelp? Dette er spørsmål og en tematikk som den norske psykologen Mette Lyberg Rasmussen har arbeidet med i flere år, og som vi skal gå nærmere inn på nå. Vi skal særlig se nærmere på to studier som Rasmussen har ledet. Studiene har undersøkt hva som gjør at unge menn tar livet sitt, samt hva som hindrer dem i å oppsøke hjelp.

I artikkelen *The Role of Self-Esteem in Suicides Among Young Men*, ser Rasmussen, Dyregrov, Haavind, Leenaars, og Dieserud (2018a) hva som får tilsynelatende vellykkede unge menn til å ta sitt eget liv. Studiens mål var å analysere rollen som selvbildet spilte i den suicidale prosessen til menn i overgangen fra sene tenår til tidlig voksenår, og som tidligere ikke hadde vært i kontakt med psykiatrisk behandling og heller ikke hadde noen tidligere selvmordsforsøk bak seg. Studien baserer seg på et utvalg av 10 unge, norske menn som tok selvmord. De avdøde ble forsøkt analysert ved hjelp av dybdeintervjuer med fire til åtte nøkkelinformanter relatert til hvert selvmord, i tillegg til seks selvmordsbrev. Totalt ble 61 individer som var nært forbundet med den avdøde, intervjuet. De avdøde var mellom 18 og 30 år. Alle selvmordene fant sted mellom 2005 og 2009. Alle intervju fant sted mellom 6 og 18 måneder etter selvmordet, med ett unntak hvor det fant sted innen 24 måneder etter selvmordet.

Overgangen fra ungdomsalder til tidlig voksenalder medfører gjerne en rekke utfordringer som må overkommes. For disse unge mennene virket denne overgangen å være forbundet med personlige nederlag. Ifølge de som sto dem nær, var de avdøde av den opplevelse at det var en himmelvid forskjell mellom det de faktisk fikk til og de idealene de ønsket å leve opp til. Analysen fikk frem fire hovedtemaer: De avdøde a) strevde med å finne en gangbar vei til livet som en voksen mann, b) opplevde å komme til kort sammenlignet med deres egne standarder, c) opplevde en emosjonell selv-restriksjon i relasjoner, og d) opplevde sterke følelser av ensomhet og avvisning av selvet. Vi skal nå se litt nærmere på hva Rasmussen og hennes medforfattere legger i disse fire hovedtemaene:

3.5.2.1 Streben etter å finne en gangbar vei til livet som en voksen mann. Disse mennene virket å ha et sterkt behov til å søke emosjonell stabilitet, trygghet, identitet og en følelse av verdi hos andre mennesker. De var på en konstant søken etter å nå opp til et opplevd ideal for hva det innebar å være vellykket. Som gruppe var deres identiteter tett knyttet

opp til et høyt aktivitetsnivå, suksess på jobb eller studier, et bra utseende hos seg selv og kjæresten, samt en perfekt fasade. Felles for dem alle var også et stort behov for beundring, bekreftelse, pleie og veiledning fra dem de så på som sine forbilder. Dette resulterte i en manglende tro på egne vurderinger. Mange av de avdøde venner og ekskjærester forstod deres store behov for å oppnå suksess som en kompensasjon for en dypere følelse av usikkerhet, verdiløshet, utilstrekkelighet, mangler, indre tomhet og en frykt for å være alene. Til tross for suksess som studenter eller arbeidstakere, ble de avdøde beskrevet som umodne og som personer som ikke var lykkelige. De ble også beskrevet som personer som både hadde problemer med å være alene og med å være sammen med andre.

3.5.2.2 Erfaringer av mislykkethet sammenlignet med egne standarder.

Informantene beskriver de avdøde som sensitive og skjøre: Selv det å begå små feil, bli kritisert eller føle seg avvist, var vanskelig å håndtere for dem. Slike opplevelser medførte at de ikke lenger så på seg selv som overlegne andre. Nettopp dette ble av mange informanter trukket frem som en kritisk faktor relatert til selvmordene. For flere av de avdøde kunne noe så tilsynelatende trivielt som en forholdsvis liten jobbrelatert utfordring føre til en uoverkommelig følelse av tap av sosial status.

Mange av de avdøde ble beskrevet som ute av stand til å legge konflikter og sorger bak seg og komme seg videre. De virket i stedet å være fanget i en negativ spiral hvor de la skylden på seg selv for det de ikke fikk til. Rasmussen argumenterer for at når en person som ikke tillater seg selv noe rom for å gjøre feil så opplever å komme til kort, er det ikke hvor stor forskjellen mellom idealet og resultatet er som blir avgjørende, men betydningen denne forskjellen har for vedkommende. Rasmussen finner at de avdøde virket å mangle en nødvendig indre base av selvverd, noe som gjorde dem avhengige av betydningsfulle andre for bekreftelse og støtte.

3.5.2.3 Emosjonell selv-restriksjon i relasjoner.

De avdøde virker å ha hatt vansker med å kunne romme og tåle ubehagelige emosjoner som skam og sinne. Sett i retrospekt virker det som om de avdøde ved tidspunktet for selvmordene ikke lenger var i stand til å opprettholde fasadene sine. Idet de feil og mangler som de selv foraktet ble kringkastet for omgivelsene, virker det som om de avdøde ikke så noen annen utvei enn å gjøre slutt på livet.

Et likhetstrekk som går igjen i informantenes beskrivelser av de avdøde, er en manglende kapasitet til å håndtere emosjonelt ubehag eller kaos, samt en tendens til å forsøke å klare seg selv. De avdøde ble ofte omtalt som «reserverte» av sine foreldre. Mange søsken

forteller at de aldri hadde dype samtaler med dem, mens venner typisk beskrev dem som «en som ikke viste følelser». Dette står tilsynelatende i kontrast til de avdødes kjærester, som beskrev dem som svært emosjonelle. Ikke desto mindre forteller de at de avdøde trakk seg tilbake når ting ble vanskelig, samt at de var emosjonelt unnvikende. Fra informantenes perspektiv fremstår således mangel på selvregulering som et fellestrekk på de avdøde. De avdøde forsøkte ifølge informantene å skape en avstand til seg selv. Dette gjorde de blant annet gjennom å bruke mye tid på aktiviteter som jobb, shopping eller festing. For andre førte et slikt forsøk på avstandstagen til at de sov svært mye, eller investerte mye tid foran PCen. Disse handlingsmønstrene kan forstås på flere måter: Det kan være en mestringsstrategi i form av unngåelsesatferd, eller symptomer på depresjon. Det kan også forstås som en tradisjonell maskulin måte å håndtere problemer på, gjennom at en heller velger sosial isolasjon og/eller å drukne sorgene i jobb eller festing, fremfor å søke profesjonell hjelp eller hjelp hos sine nærmeste.

3.5.2.4 Sterke følelser av ensomhet og avvising av selvet. I tiden forut for selvmordet så de avdøde på seg selv som verdiløse. De var heller ikke i stand til å regulere emosjonene sine, noe som følgelig gjorde dem ute av stand til å trøste seg selv. Med dette som bakteppe forstår Rasmussen selvmordet som en desperat handling fra et mislykket selv som forsøker å gjenopprette sin verdi.

Hvorfor valgte de så å ta livet sitt? Når det ikke er rom for noen feil, er det betydningen tilkortkommenheten får som er avgjørende, ikke hvor stor diskrepansen er mellom standardene og virkeligheten. Selvmordene forstås av Rasmussen og medforfatterne som et endelig resultat av en prosess som utviklet seg over tid. De avdøde gikk inn i voksenalderen med en idealisert standard av seg selv som de hverken var i stand til å møte eller trosse. For å beskytte en skjør selvtillit og opprettholde en sammenheng av selvet, virker det som mange av dem endte opp med å måtte prestere på et svært høyt nivå, trolig drevet av et sterkt behov for kontroll og for å unngå å mislykkes. Rasmussen et al forstår selvmordene som en desperat handling for å gjenvinne selvet. De konkluderer med at skam virker å være den følelsen som i størst grad ledet til selvmord (Rasmussen et al., 2018a).

3.5.3 Barrierer mot hjelpesøkende atferd. Hvilke barrierer hindrer så menn i å søke hjelp? Vi kan tenke oss et skille mellom indre og ytre barrierer. Ytre barrierer kan forstås som et helsevesen som stigmatiserer menn som snakker ut om problemene sine (Smalley, Scourfield, og Greenland, 2005), eller et ubalansert fokus på kvinners helse som kan føre til en marginalisering av menns helseutfordringer (Department of Health and Aging, 2010), og

som således kan gjøre terskelen for å be om hjelp enda høyere for menn med behov for hjelp. Vi skal imidlertid konsentrere oss om indre barrierer: Rasmussen, Hjelmeland, og Dieserud (2018b) fant følgende tre indre barrierer som forhindret hjelpesøkende atferd: 1) Resignasjon, 2) manglende rom for svakhet, og 3) frykt for mental lidelse. Vi skal nå se kort på hver av dem.

Resignasjonen skyldes en opplevelse av et altomfattende tap som ikke kan reverseres. Det totale tapet er drevet av en sterk skamfølelse over å ha det den avdøde selv opplever som uakseptable handlinger. Disse handlingene skyldes en opplevelse av å ha opptrådt moralsk uakseptabelt og/eller å ha mistet kontrollen. Begge deler har skjedd kort tid før selvmordet. Når disse mennene avslører deres sanne jeg, fullt av feil og mangler, blir det umulig å ta på seg masken overfor de nærmeste. Konsekvensen er at det også blir umulig å fortsette livet.

Informantene forteller at de avdøde skjulte sine problemer (som for eksempel det å takle ensomhet etter et brudd, ikke være i stand til å leve opp til sine standarder på jobb, angst i forbindelse med å begynne på universitet eller innrulleres i militæret, med mer) helt til det siste, og tok livene sine når det ikke lenger var mulig å holde egne opplevde mangler skjult for omverdenen. De avdøde var særlig avhengige av bekreftelse fra sine fedre. Ifølge informantene har de avdøde helt siden barndommen lett etter emosjonell sikkerhet. I bunn ligger en frykt for avvisning og en dyp følelse av verdiløshet.

I halvparten av disse tilfellene har informantene undret seg over hvorvidt den avdøde fryktet mental sykdom før de tok livet sitt. Informantene beskriver hvordan den avdøde mistet kontroll og utagerte på en aggressiv måte overfor en partner og/eller en betydningsfull mannfigur kort tid før selvmordet. Dette kan ha blitt opplevd som å gå over en grense som ikke burde ha blitt overskrevet, og ført til engstelse. Frykten for mental lidelse kan ha både forhindret dem i å søke hjelp, samtidig som det også kan ha ført til at de trakk seg tilbake fra sine relasjoner.

Denne frykten var ifølge Rasmussen et al (2018b) ikke et resultat av de skremmende og skambelagte opplevelsene av tap av kontroll som de avdøde opplevde kort tid før de tok livet sitt. Snarere var det et resultat av en oppvekst hvor de tidlig lærte seg at negative emosjoner skulle holdes i sjakk. Dette bidro til en sterk frykt for å bli overveldet av vonde følelser og avvisning fra mennesker som var viktige for dem. Frykten for mentale lidelser henger trolig sammen med hvordan slike utfordringer ble sett på i de avdødes familier: Til tross for at flere av disse familiene trolig selv hadde sin andel av dysfunksjonalitet i form av blant annet

misbruk av alkohol, manglende kommunikasjon, neglekt, familiehemmeligheter og vold, forteller flere av informantene at psykiske vansker ble sett ned på i den avdødes familie. Det er nærliggende å tenke seg at denne kombinasjonen kan ha gjort det til en enda større barriere å søke hjelp.

3.5.4 Sammenfallende studier. Funnene fra studiene til Rasmussen sammenfaller med andre studier som er gjort på temaet menn og selvmord. Vi skal nå se kort på noen av dem. Den australske sosiologen og forskeren Jo River publiserte i 2014 en kvalitativ studie av australske menn som hadde tatt livet sitt. Her tar hun til orde for at selvmordet ble gjennomført som en motreaksjon mot en opplevd trussel mot maskuliniteten deres. Beslutningen om å avslutte livet tolket hun som en kraftfull måte å demonstrere maskulinitet: Det ble en vei ut av et mislykket prosjekt og en vei tilbake til en respektabel maskulin status (River, 2014).

Sosiologen Anne Cleary har sett på hva som gjør at unge, irske menn forsøker å ta livet sitt. I perioden fra 2000–2003 intervjuet hun 52 irske menn i alderen 18–30 som hadde forsøkt å ta livet sitt (informantene bekreftet suicidal intensjon), men som hadde overlevd. Et gjentakende tema i intervjuene med informantene var holdningen om at det var uaktuelt å åpne seg opp om den vanskelige livssituasjonen til andre. Mer enn to tredjedeler av mennene sa at de aldri ville ha fortalt til andre at de bar på ting som var emosjonelt vanskelig for dem. Knappt noen av dem hadde snakket med noen om dette før selvmordsforsøket. Frykten for å avdekke egne emosjonelle vansker virker derfor å være et nøkkelpunkt å utforske med tanke på å forstå hva som kan lede til suicidal atferd hos menn (Cleary, 2005). Whitehead (2002, s. 157) hevder at mange menn er ute av stand til å vise frem sitt indre selv til omverden på grunn av det han omtaler som en «emosjonell analfabetisme».

For å kunne leve opp til en tradisjonell forståelse av hva de innebærer å være en «ekte mann», må en fremstå sterk og være i stand til å håndtere sitt eget liv under alle omstendigheter. Å ikke klare dette vitner om et personlig nederlag (Cleary, 2005), og innebærer at en risikerer å bli avslørt som en som ikke er en «ekte mann» (Kimmel, 1994). Flere av mennene i studien til Cleary innrømmet at de på et tidspunkt hadde vært fristet til å søke hjelp, men valgte å ikke gjøre det blant annet på grunn av de ovennevnte årsakene. Informantene var av den oppfatning at det å utvise svakhet og ikke demonstrere styrke var feminin oppførsel, til tross for at de også var av den oppfatning av at også kvinner kunne være sterke (Cleary, 2005).

3.6 Biopsykososiale faktorer som bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet

På bakgrunn av den empiriske gjennomgangen har jeg identifisert det jeg mener er de viktigste biopsykososiale faktorene som bidrar til at flere menn enn kvinner faller utenfor i samfunnet. Jeg viser til kapittel 1.1 for en forklaring på hvordan jeg har gått frem for å identifisere disse faktorene.

Faktor 1: Seksuell seleksjon. Som tidligere vist ser vi at det i naturen er slik at det kjønn som investerer mest i avkommet sitt er mest selektiv i valget av make. I naturen er dette som regel hunnen. Hunnens foreldreinvestering er det som setter begrensninger for hannens mulighet til forplantning, noe som gjør at fruktbare hunner blir et «knapphetsgode» som hannene kjemper om tilgangen til seg imellom. Slik er det også blant mennesker. Som en følge av dette har kvinner mer seksuell kapital enn menn, og den tydelige kjønnsforskjellen i seksuell interesse gjør det mulig for dem å utnytte dette til sin fordel. Fremveksten av mannlige incel-miljøer tydeliggjør at vansker relatert til lav seksuell kapital og utfordringer knyttet til det å få dekket sine seksuelle behov er noe som angår langt flere menn enn kvinner. Det faktum at det blant 45-åringene er dobbelt så mange menn som kvinner som er barnløse, viser tydelig konsekvensene av den seksuelle seleksjonen.

Faktor 2: Lavt evnenivå. I naturen er det vanlig at kjønn som selekteres på utvikler større variabilitet enn det selekterende kjønn. Dette virker å være tilfelle også blant mennesker. Jeg finner at menn har større variabilitet enn kvinner når det kommer til evnenivå, noe som innebærer at flere menn enn kvinner har et lavt evnenivå. Lavt evnenivå er forbundet med en rekke negative livsutfall, relatert til blant annet utdanning, jobb og sannsynlighet for å havne i fengsel.

Faktor 3: Mannsrollen. I henhold til en tradisjonell forståelse av mannens rolle skal menn være tøffe og bære byrdene sine i stillhet. Sammenlignet med kvinner søker menn langt sjeldnere hjelp for fysiske eller psykiske vansker. Tradisjonelt maskuline verdier kan muligens forklare denne diskrepansen i hjelpesøkende atferd. Her ligger kanskje noe av forklaringen på hvorfor mer enn dobbelt så mange menn som kvinner tar livet sitt.

Faktor 4: Personlighetsmessige forskjeller. Menn er på gruppenivå mer spennings-søkende enn kvinner, og skårer lavere på planmessighet. En konsekvens av dette er at menn er mer tilbøyelige til å gjøre ting som er farlige eller skadelige, som for eksempel å bli involvert i et rusmiljø. Sammenlignet med jenter bruker gutter på gruppenivå klart mindre tid på lekser,

noe som er med på å øke det forspranget som jentene allerede har på guttene helt fra skolestart av. Det er nærliggende å tenke at det at flere menn enn kvinner synes å ha vansker med menns vansker med emosjonsregulering kan forstås i lys av kjønnsforskjeller relatert til personlighetstrekk.

Faktor 5: Nedvurdering av farskap. Samfunnet synes å tillegge morskap større verdi enn farskap. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom holdninger hos ansatte i barnevernet, manglende farskapsrettigheter i lovverket, samt gjennomgang av domsavsigelser som viser at formildende omstendigheter knyttet til morsrollen, men ikke farsrollen, fører til mildere domsavsigelse.

4 Diskusjon

I diskusjonsdelen drøftes innledningsvis gyldigheten til antakelsen om at menn i større grad enn kvinner faller utenfor i samfunnet, samt årsakene til at vi som samfunn ikke bryr oss mer om disse mennene. Videre drøftes et knippe av de mest sentrale temaene innenfor de tre områdene som oppgaven særlig har sett nærmere på, samt sentrale temaer som mannsrolle og maskulinitet. Deretter vil vi se på begrensninger og styrker ved oppgaven, implikasjoner og forslag til videre forskning. Avslutningsvis vil jeg på bakgrunn av presentert empiri og teori konkludere på bakgrunn av problemstillingen.

4.1 Faller flere menn enn kvinner utenfor i samfunnet?

Statistikken som er fremlagt i kapittel 1.3 viser at det det er solid empirisk dokumentasjon for å hevde at flere menn enn kvinner faller utenfor i samfunnet. Relativt til kvinner er menn overrepresentert når det kommer til blant annet svake skoleprestasjoner, lavt evne- og utdanningsnivå, manglende sosialt nettverk, bostedsløshet, rusmisbruk og narkotikarelaterte dødsfall, samt arbeidsrelaterte skader og dødsfall. Det kan også være grunn til å stille spørsmål ved om mannsrollen er mer fastlåst, hemmende og destruktiv enn rollene kvinner kan innta²². Menn kjemper hardere enn kvinner for å bli funnet bra nok som potensiell partner og forelder, men blir i større grad valgt bort. Dette medfører som tidligere vist at flere menn enn kvinner må finne seg i å leve uten sex, partner og barn. Videre synes menn å bli straffet hardere enn kvinner for samme handlinger, men virker å bli møtt med mindre velvilje og empati enn det som blir kvinner til del²³. Det forventes også at menn er villig til å ofre livet sitt for kvinner og barn, både i krigshandlinger og når katastrofer inntreffer²⁴.

Hvorfor bryr vi oss ikke mer om mennene som faller utenfor i samfunnet? En mulig forklaring på dette er at vi ikke *ser* dem. Statsviter og mannsrettighetsforkjemper Warren Farrell argumenterer for at det historisk sett har vært slik at menn tiltrekkes av kvinner som er

²² Et eksempel på dette er at menn forventes å bære byrdene sine alene, mens kvinner i større grad står fritt til å søke hjelp fra nettverk eller endatil innta en (offentlig) offerrolle.

²³ Her kan det for eksempel vises til artikkelen av Hager-Thoresen, Westerveld og Nipen (2016), som ble omtalt i kapittel 3.4.3.4. Dette er bare ett av mange eksempler som kunne blitt trukket frem i så henseende.

²⁴ Etter innføringen av allmenn verneplikt i 2015 er denne kjønnsbalansen i ferd med å endre seg noe. Det er like fullt et klart flertall av menn i de stridende avdelingene i forsvaret (jf. vedlegg E «kjønnsfordeling i Forsvaret»). De første vernepliktige kvinnene begynte å tjenestegjøre halvannet år etter innføringen av allmenn verneplikt. Mens menn har vært pliktige til å forsvare landet sitt i mange århundrer og sine lokalsamfunn i minst 1500 år, har kvinner i skrivende stund altså kun hatt samme plikt i et par år (Børresen, Ryste, og Rein, 2019).

i behov av hjelp, mens kvinner frastøtes av menn som identifiserer seg med eller tilegnes en offerrolle. Mannens tiltrekning til «kvinner-som-ofre» er ifølge Farrell en refleksjon av hans lave selvkonsept, som dypest sett handler om at en mann kun er verdig en kvinne dersom han kan gjøre noe for henne. Og en mann som ikke kan tilby det en kvinne er i behov av, vil ikke være synlig for henne. Dermed blir hun blind for den urettferdigheten mange menn nederst på rangstigen utsettes for (Farrell, 1994).

I henhold til sosial rolle-teori kan en tenke seg at den kjønnede arbeidsdelingen har bidratt til å skape forventning om menn som beskytteren av familien og samfunnet for øvrig. Over tid kan denne forventningen ha blitt så rotfestet og innarbeidet at vi knapt trekker på skuldrene når menn dør i hopetall på slagmarken eller på TV-skjermen, mens vi blir ille til mote når vi ser en kvinne som lider. I henhold til sosial identitetsteori har vi lettere for å identifisere oss med grupper av mennesker som likner oss²⁵. Sosial attribusjonsteori tar utgangspunkt i at vi lett attribuerer fordelaktige egenskaper til den gruppen vi identifiserer oss med, mens vi attribuerer negative egenskaper til ut-gruppen. Inndelingen i og vurderingen av inn- og ut-grupper skjer kontinuerlig, og er prosesser som de færreste av oss er bevisste på. Denne mekanismen er trolig en av forklaringene på hvorfor feministbevegelsen slik jeg ser det i liten grad evner å kjempe for de svakerestilte mennene, til tross for at likestilling og like muligheter for begge kjønn er viktige fanesaker. Kanskje det dypest sett handler om en tro på at likestilling er et nullsumspill, der fremgang for kvinner må innebære tilbakegang for menn. Det er imidlertid lite som tyder på at likestilling er et nullsumspill. Snarere indikerer studier at jo mer likestilt et samfunn er, desto bedre får begge kjønn det (Holter, 2014).

4.2 Skole, utdanning og arbeidsliv.

4.2.1 Hva er årsakene til kjønnsforskjellene? Det er bred enighet om at gutter og jenter og menn og kvinner i gjennomsnitt har like god generell intelligens. Likevel er det altså tydelige kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner. Hvorfor er det egentlig slik? Mye tyder på at det skyldes en kombinasjon av flere faktorer: Som tidligere nevnt er det indikasjon på at menn og kvinner er forskjellige når det kommer til personlighetsfaktorene nevrotisme og planmessighet, hvor menn på gruppenivå skårer lavere enn kvinner (jf. kapittel 3.2.1). Studier finner at menn skårer lavere på nevrotisme og planmessighet, men høyere på spennings-søking. «Spenningsøkende atferd» er forbundet med lavere skoleprestasjoner (Norheim,

---

²⁵ Dette er trolig en medvirkende årsak til at flere kvinner enn menn identifiserer seg med feminisme (Burn, Aboud, og Moyles, 2000).

2019), mens lavere skårer på personlighetsfaktoren planmessighet blant annet innebærer at kvinner på gruppenivå har større selvdisiplin enn det menn har. Selvdisiplin er klart forbundet med skoleprestasjoner, noe vi kommer tilbake til i neste kapittel. I tillegg er det nærliggende å tenke seg at en høyere skåre på nevrotisisme kan fungere som en drivkraft som gjør at kvinner i større grad enn menn motiveres ut fra et ønske om å unngå negative følelser som følge av å ikke være bra nok forberedt til prøver, stryke på eksamen, og så videre.

Kjønnsforskjeller i valg av yrke er en annen faktor som kan spille inn. Flere gutter enn jenter velger yrkesfaglige utdanninger, og karaktersnittet for å komme inn der er som regel lavere enn på allmennlinjene i den videregående skolen. Med lavere press for å komme inn vil disse guttene ha mindre insentiv til å prestere godt faglig enn elevene som vil inn på den ovennevnte linjen. Vi har sett at dette spiller inn når det gjelder hvilken arbeidsinnsats som legges ned (jf. kapittel 3.3.5), og dette vil derfor trolig ha en viss negativ innvirkning på gutters gjennomsnittlige skåre på grunnskolepoeng.

Et annet moment som muligens kan påvirke skoleprestasjoner, er kjønnsforskjeller med hensyn på hvor lenge en er fruktbar. Kvinner med ambisjoner om å ta en høyere utdanning har i større grad enn menn et insentiv om å jobbe målrettet for å gjøre ferdig utdanningen i tide til å kunne få barn med sin utkårede. Menn har større slingringsmonn, og trenger derfor ikke å være like målrettede. Kanskje kan denne makeligheten også forklare en liten del av kjønnsforskjellene i utdanning (fortrinnsvis et godt stykke ut i utdanningsløpet).

4.2.2 Hvor store er de reelle forskjellene? Hvor store er egentlig de reelle forskjellene, og hvor mye vekt skal vi tillegge tallene som viser en tydelig kjønnsforskjell i skoleprestasjoner? Som en kuriositet kan det nevnes at dersom poengberegningen til skolefagene i 10. klasse hadde blitt vektet likt opp mot timeantallet i de ulike fagene, ville mattekarakteren fått større betydning, noe som igjen ville gjort at kjønnsforskjellen i grunnskolepoeng ville minket med åtte prosent (Norsk telegrambyrå, 2019). En slik endring vil ikke bety all verden, men kan bidra til å gjøre det totale bildet litt mer riktig, og er derfor ett av tiltakene som Stoltenberg-utvalget har foreslått.

Vi har sett at det er indikasjon for at gutter og menn har en større variasjon i evnenivå og skoleprestasjoner enn det jenter og kvinner har, noe som følgelig vil gjøre at flere gutter enn jenter gjøre det veldig dårlig eller veldig bra på skolen. Standpunkt karakterene på de studieforberedende utdanningsprogrammene i den videregående opplæringen følger ikke en perfekt normalfordelingskurve. Dersom en ser nærmere på tallene for elevene som fullførte

dette utdanningsløpet i 2018, ser en at gjennomsnittet for begge kjønn som regel ligger litt over 3,5. For jenter varierer gjennomsnittet fra 3,3 i til 4,7, mens det for gutter varierer fra 3,0 til 4,9. For jenter var det i 2018 kun én standpunkt karakter som var under 3,5, mens det for gutter var tre fag hvor dette var tilfellet. Videre ser en at gutter er overrepresentert blant elevene som fikk de svakeste karakterene (1–3), mens jenter er overrepresentert i den andre enden av karakterskalaen (4–6). Kjønnforskjellene er større i nedre del av karakterskalaen (1–2) enn i den øvre (5–6) (Utdanningsdirektoratet, 2019b). Etersom gjennomsnittskarakteren til begge kjønn er over midt på treet i de aller fleste fagene, vil de svakeste elevene trekke ned gjennomsnittet mer enn det de aller skarpeste elevene trekke det opp. Siden det er flere av dem blant guttene enn blant jentene, vil dette få størst innvirkning på gjennomsnittsskåren for gutter.

Dersom variabilitetshypotesen stemmer vil det også være flere gutter enn jenter som er spesielt akademisk begavet. Tallene fra utdanningsdirektoratet gir tilsynelatende ikke støtte for at dette er tilfelle i den videregående opplæringen. Det gjør heller ikke tallene fra avgangselevne i 10. klasse, ei heller PISA-undersøkelsen av femtenåringer. I begge tilfeller ser en at guttene er klart overrepresentert blant elevene som presterer svakest i norsk og matematikk, mens langt flere jenter enn gutter er i toppen av karakterfordelingen i norsk. Det er også flest jenter blant elevene som presterer best i matematikk, men her er kjønnforskjellene langt mindre (NOU 3: 2019).

Det kan imidlertid tenkes at disse tallene ikke forteller hele historien. En kan spørre seg om hvorvidt en eventuell kjønnforskjell blant antallet av de aller mest begavede elevene vil utgjøre en særlig forskjell på karakterfordelingen. Dersom sekserne ikke kun er forbehold de aller skarpeste elevene, er det kanskje heller ikke grunn til å forvente annet enn at jentene er i flertall blant «6-er-elevne». Det er nærliggende å anta at elever som strever med motivasjon og selvdisiplin vil påvirke karakterfordelingen i negativ retning. Forskning viser at flere gutter enn jenter har utfordringer relatert til disse tingene: Etter å ha gjennomgått relevante forskningsstudier konkluderer Stoltenberg-utvalget med at planmessighet og selvdisiplin har omtrent like stor betydning for skoleprestasjoner som generell intelligens. Noen studier finner at omtrent halvparten av kjønnforskjellen i skoleprestasjoner kan tilskrives disse faktorene (NOU 2019: 3). Det kan være verdt å ha de ovennevnte faktorene i bakhodet når en sammenligner gutter og jenters gjennomsnittskarakterer.

4.3 Incels.

4.3.1 Er incels et nytt fenomen? Selv om betegnelsen incel er relativt ny, er ikke fenomenet nytt. Til alle tider har enkelte menn kommet til kort i den reproduktive konkurransen. Til tross for at vi de siste tiårene ser en økning i andelen barnløse menn både i Norge²⁶ (Folkehelseinstituttet, 2017) og i vesten for øvrig (Miettinen, Rotkirch, Szalma, Donno, og Tanturri, 2015), har trolig kampen om å finne en make vært langt tøffere tidligere enn det den er nå. Genforskning viser nemlig at vi har dobbelt så mange formødre som forfedre (Wilder, Mobasher, og Hammer, 2004), noe som følgelig indikerer at langt flere kvinner enn menn reproduserer seg. Fremveksten av (monogame) ekteskap som samlivsform kan ses på som en byttehandel hvor menn fikk tilgang på sex og mulighet til å stifte familie, mens kvinner fikk en trygghet i at hun og barna ville bli forsørget og beskyttet (Baumeister, 2010). En konsekvens av dette var at langt flere menn enn tidligere var i stand til å reproducere seg.

Unge menn som er frustrerte over at de ikke får dekket sine seksuelle behov, er altså intet nytt under solen. Likevel blir det søkt å late som om ingenting ved fenomenet incel er nytt. Ved hjelp av internettets globale utbredelse har mannlige jomfruer i nød funnet hverandre i en skala som ville være utenkelig for bare noen tiår siden. Generelt sett har det trolig aldri vært enklere å finne likesinnede som ikke befinner seg i ens umiddelbare nærhet enn det det er nå. Det er åpenbart flere positive sider ved dette, som for eksempel muligheten til å finne støtte og trøst hos andre med samme verdensanskuelse eller utfordringer. Ikke desto mindre er det også utfordringer som følger med den såkalte «globale tidsalderen», deriblant at mennesker med ekstreme synspunkter finner hverandre i digitale «ekkokammer» hvor blant annet voldsforherligende retorikk både deles og forsterkes, og hvor medlemmene av gruppen lever på siden av den åpne, offentlige debatten slik at andre meninger ikke slipper til. Gruppens verdensanskuelse blir følgelig i liten grad utfordret eller kritisert, noe som over tid trolig vil bidra til at synspunktene blir enda mer ekstreme. En slik dynamikk virker å gjøre seg gjeldende blant incelmiløer på internett, og det er etter mitt syn viktig å være bevisst på disse mekanismene dersom en ønsker å forstå incels som fenomen. Det har allerede vært koblinger

---

²⁶ Jeg tar utgangspunkt i barnløse menn ettersom forskjellen mellom å være jomfru og barnløs i EEA trolig var mindre betydningsfull enn den kan oppfattes å være i dagens samfunn. Dette skyldes at det tidligere høyst sannsynlig var en klarere sammenheng mellom det å ikke ha sex og ikke ha barn, mens det ikke trenger å være noen sammenheng i dagens samfunn på grunn av enkel tilgang til prevensjonsmidler.

mellom incel-miljøenes tankegods og massedrapsmenn, og det synes også å være en romantisering av menn som tar livet av uskyldige personer som hevn for en opplevd urett som er begått mot dem²⁷.

4.3.2 Hvorfor er de incels? Dersom en frekventerer incel-miljøer på internett, tar det ikke lang tid før grunnpremisset blir tydelig: Incelene har vært uheldige med opphavet sitt, og har trukket det korteste strået i genlotteriet, enten de har «vunnet» et feminint kjeveparti, en spinkel kroppsbygning, for stor nese, tilbøyelighet til å utvikle psykiske lidelser, eller en annen mer eller mindre utilgivelig egenskap. Personlig er min vurdering at incelene er klart mer kritiske til eget og andres utseende enn det strengt tatt er grunnlag for. Det er vanskelig å se for seg at et så nådeløst fokus på utseende fører til at selvtilliten til disse unge mennene får seg et etterlengt oppsving. I stedet bygger de trolig ned eget selvilde stein for stein, idet de lar sin indre kritiker få herje fritt med selvverd og det som måtte finnes av optimisme og framtidshåp. Ettersom selvsikkerhet er en av egenskapene som kvinner finner mest attraktivt ved menn (The Ideal Partner Survey, 2018), er det ikke noe sjakktrekk å dyrke usikkerheten rundt eget utseende.

Det er betimelig å stille følgende spørsmål: Velges incelene bort, eller velger de å gå etter uoppnåelige kvinner? Venner og bekjente påpeker at incelenes vansker med å finne seg en partner kan handle om urealistiske forventninger, manglende selvinnsikt, dårlige sosiale antenner og et utdatert og nedlatende kvinnesyn (Radio TTS, 2019). Incelene selv vil svare at de velges bort, og vise til den tidligere nevnte «80/20-regelen» (jf. kapittel 3.4.4.4). Til tross for at det som tidligere nevnt foreligger noe empirisk støtte for at kvinner som er ute etter korttidspartnere oppfører seg i samsvar med denne regelen, er holdningen om at incelene er fortapte på partnerskapsmarkedet trolig en sannhet med store modifikasjoner.

På internett finner man flere eksempler på tidligere incels som forteller at de har funnet kjærligheten, og at de som en naturlig konsekvens har brutt med incel-miljøet (se for eksempel 22 Words Staff, u.å.). Anekdotiske bevis til tross, dette viser i det minste at det kan være håp for flere incels der ute, forutsatt at de er villige til å gå ut i den virkelige verden og prøve å finne seg en kjæreste. Svaret på spørsmålet «velges incelene bort, eller velger de å gå etter uoppnåelige kvinner?» er derfor trolig at begge deler er tilfelle. Å bli valgt bort/ikke bli vurdert som attraktiv nok som korttids- og/eller langtidspartner av et stort antall kvinner er for

---

²⁷ Elliot Rodger har en særlig høy stjerne blant flere i incel-miljøene. Han er kjent som mannen som var ansvarlig for Isla Vista-massakren i 2014. Rodger drepte seks personer og skadet 14 andre før han selv tok sitt eget liv. Han har senere inspirert andre til å gjøre liknende handlinger.

øvrig ikke en skjebne som kun er forbeholdt incels. Kanskje burde det heller ikke være et større problem, all den tid en kun trenger å finne én kvinne som gjengjelder den romantiske interessen og følelsene for å få seg en partner.

4.3.3 Hva kan de selv gjøre for å bedre sin situasjon? Incelmiljøet virker å nærmest utelukkende fokusere på egenskaper som kvinner søker fra korttidsforhold, og fullstendig se bort ifra hva de ønsker fra forpliktende, langvarige forhold. Dersom incelenes gjengse oppfatning av seg selv som lite fysisk attraktive stemmer, har de liten sjanse til å konkurrere mot de formodentlig langt mer fysisk attraktive og selvsikre «Chads»-ene der ute. Ikke desto mindre har de mulighet til å forsøke å kompensere for eventuelle reelle «handicap» av ulike slag, gjennom å bedre sin sosioøkonomiske status. Et mindre karikert og mer realitetsorientert kvinnesyn vil nok også hjelpe på sjansene til å finne seg en kjæreste.

4.4 Mannsrolle, maskulinitet, og selvmord.

Er mannsrollen som er beskrevet i denne oppgaven representativ for hvordan nordmenn flest forstår mannsrollen i dag? Slik jeg ser det er det vanskelig å gi et klart svar på dette spørsmålet. På den ene side er det slett ikke gitt at funnene til Pollack og Kimmel er direkte overførbare til norske forhold. Norge må kunne sies å være et mer liberalt samfunn enn USA, og likestillingen her til lands har kommet lenger enn i Amerika. Det begynner dessuten å bli noen år siden de ovennevnte forskerne snakket med intervjuobjektene sine og på bakgrunn av det utarbeidet «gutte- og mannekoden». Av dette følger at vi ikke uten videre kan sette likhetstegn mellom den amerikanske mannsrollen på slutten av 90-tallet og midten av 00-tallet, og den norske mannsrollen anno 2020. Spørsmålet om hvordan den norske mannsrollen ser ut, er et empirisk spørsmål som følgelig ikke kan besvares ved å henvise til amerikansk litteratur.

På den andre side er det grunn til å tro at sentrale trekk ved gutte- og mannsrollen også gjør seg gjeldende i måten mange norske menn forstår mannsrollen i dag. Bildet av mannsrollen som tegnes av informantene som Rasmussen har brukt til sin forskning, viser store likhetstrekk med bildet som Pollack og Kimmel tegner. Også her kan det innvendes at mannsrollen kan ha gjennomgått vesentlige endringer i løpet av de 10-15 årene som er gått siden de avdøde mennene tok livet sitt. Personlig tror jeg det aller meste av det som er beskrevet av blant andre Pollack, Kimmel og Rasmussen fremdeles er aktuelt, men at det kanskje er noe romsligere å manøvre innenfor mannsrollen i Norge i 2020 enn det var her til lands for 10–15

år siden, og at forskjellen er enda større dersom en sammenligner seg med USA for 10–20 år siden.

Et sentralt moment i så henseende er hvorvidt en primært forstår gutte-/mannekoden og den tradisjonelle mansrollen som uttrykk for verdier, normer og roller som menn har blitt sosialisert inn i av samfunnet, eller om en hovedsakelig forstår dem som et resultat av et vedvarende seleksjonspress som kan dateres tilbake til pleistocen (jf. kapittel 2.1.2). Dersom sistnevnte er det mest riktige, er det nærliggende å tenke seg at mange av særtrekkene som kjennetegner menn generelt og unge menn spesielt, er et direkte resultat av de adaptive utfordringene som urmannen måtte løse. I så måte er det grunn til å tro at menn vil fortsette å oppføre seg på en «typisk» maskulin måte²⁸, til tross for at samfunnets syn på kjønnsroller er i endring og har endret seg forholdsvis mye de siste par tiårene.

Mannlighet²⁹ kan betegnes som en nokså flyktig og skjør størrelse, noe som gjør at menn stadig må bevise at de er verdige til å være menn. Her synes det å gå et tydelig skille mellom menn og kvinner, ettersom kvinner ikke behøver å bevise sin kvinnelighet på samme måte (Vandello og Bosson, 2013). Tradisjonelt sett har morsrollen vært den viktigste rollen til en kvinne. Det er naturligvis fordeler og ulemper med å ha fruktbarhet som en så viktig del av sin identitet. Kvinner som ikke klarte å få barn kunne lett bli uglesett³⁰, og det var få muligheter til å skape seg en karriere utenfor husmorsrollen for de som kunne tenke seg det. Samtidig var det lite spørsmål rundt deres kvinnelighet eller deres plass her i livet.

Sistnevnte er et spørsmål som flere av dagens unge menn enn kvinner synes å streve med. Den kanadiske psykologiprofessoren Jordan Peterson hevder at mange menn i dag mangler en retning i livet sitt. Han bruker *Peter Pan* som analogi: På samme måte som Peter Pan ikke ville bli voksen og derfor valgte å leve i «Aldriland» («Neverland») sammen med «de bortkomne guttene», mener han at en del unge menn skyver unna ansvaret som følger med et voksenliv, til fordel for et tilsynelatende bekymringsløst «likksomliv» (Peterson, 2018; Høydal, 2018). Peterson er bekymret for hvordan det vil gå dersom vi ikke klarer å få unge

²⁸ Eksempel på typisk maskulin atferd kan være risikovillighet, manglende konsekvenstenkning, tilbøyelighet til å løse konflikter med bruk av vold, sterk konkurranselyst, med mer.

²⁹ I litteraturen brukes ofte «maskulinitet» og «mannlighet» som synonymer. I denne oppgaven bruker jeg i all hovedsak førstnevnte ord.

³⁰ Det mest ekstreme utslaget av dette er kanskje det faktum at mange av kvinnene som mistet livet hekseprosessene i Europa (hvor kvinner for øvrig utgjorde 75 % av de drepte), var barnløse kvinner. En vanlig beskyldning var at de var misunnelige på kvinner som kunne få barn, og derfor brukte svart magi for å drepe barn (Hewitt, 2019). Den dag i dag lever slike forestillinger videre i enkelte deler av Afrika (se for eksempel Silva, 2009).

menn til å bidra i samfunnet i større grad. Han betegner måten samfunnet behandler unge menn på som «dum», og begrunner det med at unge menn ikke blir gitt noen høyverdige oppgaver, men i stedet blir fortalt at de er bra nok som de er, og kritiseres dersom de har ambisjoner og maskulin eventyrlyst, noe han betegner som «fullstendig uproduktivt». Peterson mener at den viktigste utfordringen som unge menn står overfor i dag, er et manglende ønske om å ta ansvar (Høydal, 2018).

Er det en sammenheng mellom maskulinitet, mansrolle, og selvmord? I kapittel 3.5 så vi nærmere på disse temaene, og fant både norske og internasjonale studier som indikerer en mulig sammenheng. Rasmussen et al (2018a) finner blant annet at de unge mennene i studien deres var emosjonelt sårbare, i betydningen av at relativt normale livsutfordringer kunne skape følelsesmessig ubehag og kaos. De peker på flere holdninger og atferdsmønstre blant de avdøde som passer inn i en tradisjonell forståelse av mansrollen, slik som ønske om og forsøk på å klare seg selv, vansker med å uttrykke nærhet overfor betydningsfulle andre, manglende emosjonell kapasitet til å håndtere ubehagelige følelser, samt en tradisjonell maskulin måte å takle problemer på.³¹

Det er like fullt grunn til å stille spørsmål ved hvor sterk koblingen er mellom en slik sårbarhet og en tradisjonell mansrolle faktisk er: Hvor kjønns spesifikke er de mekanismene som Rasmussen et al (2018a) har kartlagt? Det er nærliggende å anta at flere av faktorene vil være like både for selvmordsnære menn og kvinner. Dette gjelder for eksempel diskrepans mellom hvordan en ønsker å være og hvordan en opplever seg selv, sterk følelse av usikkerhet og et stort behov for og ønske om å bli bekreftet av andre, vansker med emosjonsregulering og emosjonell nærhet, tap av selvaktelse og/eller tap av nære relasjoner kort tid før selvmordet, tomhets- og håpløshetsfølelse, unnvikelse av egne vansker³², med mer. At de ovennevnte faktorene trolig vil kunne være risikofaktorer for begge kjønn, understrekes av at brudd i relasjon, tap av selvaktelse og manglende nettverk er klassifisert av helsedirektoratet som risikofaktorer for selvmord (uavhengig av kjønn) (Sosial- og helsedirektoratet, 2008).

Konklusjonen i skrivende stund må kanskje bli at vi fremdeles vet for lite om hvorfor noen velger å ta livet sitt, ei heller hvorfor langt flere menn enn kvinner går til dette skrittet. Det er samtidig indikasjon på at det er sider ved en tradisjonell forståelse av maskulinitet og

---

³¹ Eksempel på dette kan være å isolere seg eller drukne sorgene i jobb eller festing, fremfor å søke hjelp fra andre.

³² Her kan det være kjønnsforskjeller når det kommer til hva en flykter til for å unngå et emosjonelt ubehag.

mannsrolle som kan være en medvirkende årsak til at selvmordsnære menn ikke søker hjelp. Dersom en tar utgangspunkt i evolusjonpsykologiske perspektiver på den mannlige psyke, er det nærliggende å tenke seg at menn i større grad enn kvinner er opptatt av å bevise sin verdi. Dette gjøres primært gjennom å lykkes i konkurranse med andre menn, men «prisen» det konkurreres om vil i all hovedsak være muligheten til å reproducere seg. Kanskje er det nettopp dette behovet for å bevise sin verdi for å føle seg bra nok som ligger til grunn for at menn virker å ha større vansker med å håndtere nederlag i livet sitt enn det kvinner gjør, eksemplifisert gjennom at flere menn enn kvinner tar livet sitt etter en skilsmisse og etter å ha mistet jobben (Gunnell, Middleton, Whitley, Dorling, og Frankel, 2003; Smalley, Scourfield, og Greenland, 2005). Menn virker således å ha en større sårbarhet enn kvinner når det kommer til å takle vanskelige livssituasjoner. At kvinner takler slike situasjoner bedre enn menn henger trolig sammen med at de relativt til menn har større tilgang til og bedre regulering av emosjoner, større sosialt nettverk, og større grad av hjelpesøkende atferd.

4.5 Begrensninger ved oppgaven

Fordi tematikken som blir presentert spenner så vidt som den gjør, har det ikke vært mulig å gå i detalj på alle studiene og fagfeltene som er presentert. Gjennom å bruke omfattende og gjennomarbeidede kunnskapsoversikter og meta-analyser så ofte som mulig, søker jeg å kompensere for avgrensningen i litteratursøket.

Etttersom jeg ikke kjenner til at det foreligger noen spesifikk indikator for å måle (mannlig) utenforskap i samfunnet, har jeg vurdert dette spørsmålet på bakgrunn av fire egendefinerte måter å falle utenfor samfunnet på: (a) Å falle ut av utdanning og arbeidsliv, (b) leve ufrivillig i sølibat fordi en opplever å ha blitt valgt bort av potensielle partnere, (c) miste omsorgsretten for eller kontakten med barna sine, og (d) begå selvmord. Disse måtene å falle utenfor i samfunnet på dekker noen av de mest sentrale sidene ved det å være menneske. Ved å undersøke biopsykososiale faktorer på tvers av flere tematiske områder, reduseres risikoen for at utvelgelsen eller presentasjonen av enkeltstudier eller avgrensede temaer vil få en uforholdsmessig stor innvirkning på resultatene. Samtidig vil operasjonaliseringen av utenforskap og de tematiske områdene som velges ut for å undersøke utenforskapet, naturligvis kunne ha stor betydning for konklusjonene som trekkes. Ved å undersøke andre tematiske områder enn de jeg har valgt ut, vil en derfor kunne få andre resultater enn de jeg har kommet frem til.³³

---

³³ Som vist i kapittel 0 er det flere områder hvor menn kommer bedre ut enn kvinner på gjennomsnittsmålinger (og flere områder kunne trolig blitt trukket frem). Dersom en kun undersøker disse områdene

Jeg kjenner ikke til at det foreligger en omforent taksonomi over biopsykososiale faktorer som legges til grunn for mannlig utenforskap. Siden jeg ikke har hatt en taksonomi å gå ut ifra, har jeg i stedet valgt å identifisere relevante biopsykososiale faktorer selv. Dette har jeg gjort ved å gjennomgå relevante studier relatert til de fire egendefinerte måtene å falle utenfor i samfunnet på. En direkte konsekvens av problemstillingen jeg har valgt, er at jeg ikke har grunnlag for å kunne si noe om den relative betydningen av de ulike biopsykososiale faktorene som er identifisert.

Det er også viktig å presisere at statistikken og studiene jeg viser til gjelder på gruppenivå. Vi vet at variabiliteten *innad* i gruppene menn og kvinner er større enn gjennomsnittsforskjellene *mellom* gruppene menn og kvinner, både når det gjelder psykologiske (Hyde, 2005) og fysiske egenskaper (Fuentes, 2012). Kunnskapen som er fremlagt og konklusjonene som trekkes i denne oppgaven vil naturligvis ikke gjelde for alle menn, men kun de mennene som har falt eller er i fare for å falle utenfor i samfunnet³⁴.

Til sist bemerkes at utvelgelsen av studier og måten stoffet har blitt presentert på kan være påvirket av at jeg selv er mann, og derfor kan ha lettere for å identifisere meg med menns utfordringer heller enn kvinners utfordringer.

4.6 Implikasjoner og forslag til videre forskning

På grunn av oppgavens utforming går implikasjonene som kan trekkes på bakgrunn av denne oppgaven hovedsakelig på bevissthet rundt sosialpsykologiske forhold. Videre forskning kan imidlertid gjøre at de biopsykososiale faktorene som er trukket frem i denne oppgaven kan få større praktiske konsekvenser for klinisk praksis.

Ansatte i barnevernet synes å tillegge barnets relasjon til mor større betydning enn dets relasjon til far. På denne måten nedvurderer de farskap relativt til morskap. Det er nærliggende å tenke seg at dette er holdninger som også kan gjøre seg gjeldende i liknende yrkes-

---

(som for eksempel kjønnsforskjeller relatert til gjennomsnittlig lønnsnivå og kjønnsfordelingen blant toppledere) vil en trolig trekke andre konklusjoner enn det jeg gjør. Gjennomsnittsmål synliggjør imidlertid ikke variasjon innad i grupper, og skjuler dermed at menn tenderer til å være overrepresentert både blant topp og bunn på en rekke områder. Av den grunn kan gjennomsnittsmålinger være misvisende, særlig på områder hvor det er store kjønnsforskjeller i variabiliteten.

³⁴ Kvinner som faller utenfor i samfunnet vil kunne ha mange av de samme utfordringene. Årsaksfaktorene som presenteres i denne avhandlingen er imidlertid rettet inn mot menn, og det ligger utenfor denne oppgavens ramme å ta stilling til om de samme faktorene vil være like relevante når det gjelder kvinner i samme situasjon.

grupper. Både barnevernet og øvrige hjelpeapparat, inkludert helsevesenet og psykologstanden, bør derfor bevisstgjøres på egne holdninger overfor fedre. Som psykologer kommer vi i kontakt med mange offentlige samarbeidspartnere, noe som gjør det viktig å ha god systemkunnskap. Slik jeg ser det vil det være en styrke å kjenne til den dominerende holdningen til og forståelsen av fars- og morskap blant ansatte i for eksempel barnevernet og på familievernkantoret. Kjennskap til systemet rundt pasienten kan blant annet gjøre det enklere for oss å være empatiske overfor fortvilte fedre som i kjølvannet av et samlivsbrudd opplever at alle instanser er på mors side. I noen tilfeller vil det trolig også være aktuelt å ha kontakt med relevante instanser og tale pasientens sak.

Vi har nokså begrenset kunnskap om hvordan norske menn opplever møtet med rettsvesen og relevante hjelpeinstanser. For å bøte på dette kan en for eksempel undersøke hvordan meklingen på familievernkantoret oppleves, i hvilken grad utfordringer knyttet til samværssabotasje eller brudd på samværsrett tas på alvor og får konsekvenser for barnemor, samt hva som er årsaken til at morpresumpsjonen oppleves å være gjeldende blant dommere, til tross for at dette ikke gir seg tydelig utslag i domsavsigelsene i retten.

Det er grunn til å møte incels med forståelse for at de møter større utfordringer relatert til det å finne seg en partner enn de fleste andre jevnaldrende gjør, særlig jevnaldrende kvinner³⁵. Disse mennene bør imidlertid få hjelp til å håndtere utfordringene på en annen måte enn å ta til seg «incel-ideologi», og bevisstgjøres på at deres kvinnesyn og livsanskuelse mest sannsynlig er med på å opprettholde vanskene. Mer kunnskap om incels vil være viktig for å kunne hjelpe disse mennene på best mulig måte. Trolig er de en forholdsvis heterogen gruppe, hvor hjelpebehovet vil variere stort. Noen av dem vil være i behov av utredning, behandling og/eller tilrettelegging som følge av utviklingsforstyrrelser eller psykiske lidelser, mens dette ikke er aktuelt for andre. Det er nærliggende å tenke seg at mange av dem kan ha utbytte av sosial ferdighetstrening eller mer spesifikk trening relatert til hva slags type atferd og ressurser som er ønskelig fra kvinners ståsted. Som psykologer er dette noe vi bør kunne tilby denne gruppen.

Videre bør vi som helsepersonell være bevisst på at depresjon kan komme til uttrykk på andre måter hos menn enn gjennom de tradisjonelle depresjonssymptomene som vi er lært opp til å gjenkjenne. Dette kan igjen få konsekvenser for hvordan vi møter menn som sliter

---

³⁵ Det forutsettes her at incels primært er unge menn. Dette stemmer overens med statistikk over andelen menn i ulike aldersgrupper som ikke har hatt sex (Ingraham, 2019), og incelenes egne beskrivelser av seg selv i ulike incel-miljøer på internett.

med rus-, aggresjon- og voldsproblematikk, ettersom rusbruken og utageringen kan være et uttrykk for eller ha sitt utspring fra en depresjon. Samtidig bør vi være oppmerksomme på at depresjon eller psykiske lidelser ikke er en forutsetning for å ta selvmord, og at særlig selvmordsnære menn synes å gå under radaren til hjelpeapparatet og sine nærmeste.

Den mannlige sårbarheten synes å gjøre det særlig vanskelig for menn å utholde tap av selvaktelse på ulike områder i livet, og medfører således en økt risiko for å ta sitt eget liv. Av den grunn bør vi som helsepersonell være ekstra observant på menn som har mistet jobben, gått konkurs, står i fare for eller har blitt skilt, med mer, med tanke på selvmordsrisikovurderinger³⁶. Sammenhengen mellom selvmord og tradisjonelle, maskuline verdier, gjør at vi som psykologer med enda større frimodighet bør legge vekt på å tilby gutter og menn med slike verdier trygge rammer, hvor det å vise sårbarhet er en styrke snarere enn en svakhet. Det er imidlertid grunn til å spørre seg om vi møter denne gruppen på den mest hensiktsmessige måten. Det er ikke gitt at tradisjonell samtaleterapi vil være det beste tilbudet for dem. Kvantitative undersøkelser eller kvalitative intervju av menn som har vært i kontakt med helsevesenet i forbindelse med suicidalitet og/eller for behandling av psykiske lidelser, kan være en måte å få mer informasjon om dette på.

4.7 Konklusjoner

Flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet. I denne avhandlingen har jeg undersøkt hvilke biopsykososiale faktorer relatert til (1) skole, utdanning og arbeidsliv, (2) seksualitet og foreldreskap og (3) selvmord, som bidrar til dette.

På et overordnet nivå kan mange av kjønnsforskjellene som er påvist i oppgaven forklares ut ifra at menn og kvinner opp gjennom vår evolusjonære fortid har måttet løse ulike utfordringer knyttet til overlevelse og reproduksjon. I henhold til teorien om seksuell seleksjon, foreldreskapsteorien og seksuell strategiteori, er det kvinner som investerer mest i avkommet og som derfor er mest selektive i valget av make. Dette kan forklare at klart flere menn enn kvinner velges bort som romantiske partnere, og at dobbelt så mange menn som kvinner som er ufrivillig barnløse. Trenden de siste tiårene er at stadig flere menn og kvinner er enslige og barnløse, men denne utviklingen skjer langt raskere blant menn enn blant kvinner. Fremveksten av mannlige, internettbaserte incels-miljøer må forstås med dette som bakteppe.

---

³⁶ Det kan dog innvendes at det er lite evidens for at disse vurderingene har særlig nytteverdi, annet enn som «ryggdekning» for den enkelte behandler og helseforetak.

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

I henhold til variabilitetshypotesen er det langt flere menn enn kvinner som har et lavt evnenivå. Som vist i kapittel 3.3 kan kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner i tillegg til dette forklares ut ifra at gutter relativt til jenter har svakere leseferdigheter ved skolestart, modnes senere kognitivt, bruker mindre tid på lekser (trolig på grunn av dårligere selvdisiplin), og har færre insentiv for å oppnå gode karakterer. Lønsmessig får imidlertid menn mer igjen for utdanningen sin enn det kvinner gjør. Flere menn enn kvinner er i arbeid, og menn er underrepresentert på nesten alle trygdestatistikker.

Sammenlignet med kvinner skårer menn på gruppenivå lavere på nevrotisme, omgjengelighet og planmessighet. Menn skårer imidlertid høyere enn kvinner på spennings-søking, og synes også å være mer narsissistiske og machiavelliske enn det kvinner er (jf. kapittel 3.2). Personlighetsrelaterte forskjeller bidrar til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og spenningsøkende atferd, med mer.

Svært få fedre blir bostedsforelder etter et partnerbrudd. Dette kan trolig delvis forklares gjennom at morskap tillegges større verdi enn farskap både i lovverket (manglende rettigheter i forbindelse med svangerskap), hjelpeinstanser og samfunnet for øvrig (jf. kapittel 3.4.3).

Langt flere menn enn kvinner tar sitt eget liv. Sammenlignet med kvinner velger menn mer fatale drapsmetoder og oppsøker sjeldnere hjelpeapparatet, som vist i kapittel 3.5. I henhold til en tradisjonell forståelse av mansrollen skal menn bære byrdene sine selv og ikke vise sårbarhet. Disse elementene ved mansrollen synes å fungere som en barriere mot å betro seg om vansker til betydningsfulle andre eller oppsøke profesjonell hjelp.

Jeg finner altså at følgende biopsykososiale faktorene bidrar til at flere menn enn kvinner synes å falle utenfor i samfunnet: (1) Seksuell seleksjon, (2) lavt evnenivå, (3) personlighetsmessige forskjeller, (4) nedvurdering av farskap, samt (5) uheldige sider ved mansrollen.

Kjennskap til og kunnskap om de ovennevnte biopsykososiale faktorene er viktig for å kunne tilby best mulig psykologisk behandling til gutter og menn som på ulike måter og av ulike grunner faller utenfor i samfunnet.

Referanseliste

- Abortloven. (1975). Lov om svangerskapsbrudd (LOV-1975-06-13-50). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1975-06-13-50>
- American Psychological Association. (2018). *APA guidelines for psychological practice with boys and men*. Hentet fra <https://www.apa.org/about/policy/boys-men-practice-guidelines.pdf>
- Archer, J. (1991). The influence of testosterone on human aggression. *British journal of psychology*, 82(1), 1–28.
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of general Psychology*, 8(4), 291–322. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.4.291>
- Arden, R., og Plomin, R. (2006). Sex differences in variance of intelligence across childhood. *Personality and Individual Differences*, 41(1), 39–48. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.11.027>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018). *Årsrapport 2018*. Hentet fra <https://bufdir.no/globalassets/documents/arsrapport-2018.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, 24. februar). *Politiske toppledere etter kjønn*. Hentet 1. mars 2020 fra https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Kjonnsligestilling/Politikk_og_kjonn/Politiske_toppledere/
- Barnelova. (1981). Lov om barn og foreldre (LOV-1981-04-08-7). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>
- Barstad, A. (2017). Syk, ensom og fattig? *Samfunnsspeilet 2017*, 31(2), 1–14. Hentet fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/syk-fattig-og-ensom>
- Bateman, A. J. (1948). Intra-sexual selection in *Drosophila*. *Heredity*, 2(3), 349–368.
- Baumeister, R. F. (2010). *Is there anything good about men? How cultures flourish by exploiting men*. Oxford: Oxford University Press.

- Baumeister, R. F., Catanese, K. R., og Vohs, K. D. (2001). Is there a gender difference in strength of sex drive? Theoretical views, conceptual distinctions, and a review of relevant evidence. *Personality and social psychology review*, 5(3), 242–273.
- Baumeister, R. F., og Vohs, K. D. (2004). Sexual economics: Sex as female resource for social exchange in heterosexual interactions. *Personality and Social Psychology Review*, 8(4), 339–363.
- Bendixen, M., Kennair, L. E. O., og Buss, D. M. (2015). Jealousy: Evidence of strong sex differences using both forced choice and continuous measure paradigms. *Personality and Individual Differences*, 86, 212–216. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.05.035>
- Berg, J. P. (2018, 7. mai). Testosteron. I *Store medisinske leksikon*. Hentet 7. februar 2020 fra <https://sml.snl.no/testosteron>
- Bjarnason, T., Bendtsen, P., Arnarsson, A. M., Borup, I., Iannotti, R. J., Löfstedt, P., ... og Niclasen, B. (2012). Life satisfaction among children in different family structures: A comparative study of 36 western societies. *Children & Society*, 26(1), 51–62. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2010.00324.x>
- Björkqvist, K. (1994). Sex differences in physical, verbal, and indirect aggression: A review of recent research. *Sex roles*, 30(3-4), 177–188.
- Book, A. S., Starzyk, K. B., og Quinsey, V. L. (2001). The relationship between testosterone and aggression: a meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 6(6), 579–599. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(00\)00032-X](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(00)00032-X)
- Bu, R. (2020, 18. februar). Lasse var nettrollet som ble ekspert på sinte, unge menn. Hentet fra <http://www.erlik.no/lasse-var-nettrollet-som-ble-ekspert-pa-sine-unge-menn/>
- Burn, S. M., Aboud, R., og Moyles, C. (2000). The relationship between gender social identity and support for feminism. *Sex Roles*, 42(11-12), 1081–1089.
- Buss, D. (2014). *Evolutionary psychology: The new science of the mind* (4. utg). International edition. Essex, England: Pearson.
- Buss, D. M., og Schmitt, D. P. (2016). Sexual strategies theory. I T.K. Shackelford & V.A. Weekes-Shackelford (Red.). *Encyclopedia of evolutionary psychological science* (bd. 1–5). https://doi.org/10.1007/978-3-319-16999-6_1861-1

- Børresen, J., Ryste, M. E., og Rein, T. (2019, 27. juni). Verneplikt. I *Store norske leksikon*.
Hentet 14. juli 2019 fra <https://snl.no>
- Call, J. B., og Shafer, K. (2018). Gendered manifestations of depression and help seeking among men. *American journal of men's health*, 12(1), 41–51.
<https://doi.org/10.1177/1557988315623993>
- Cancian, M., Meyer, D. R., Brown, P. R., og Cook, S. T. (2014). Who gets custody now? Dramatic changes in children's living arrangements after divorce. *Demography*, 51(4), 1381–1396. <https://doi.org/10.1007/s13524-014-0307-8>
- Christie, R., og Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York, NY: Academic Press.
- Cleary, A. (2005). Death rather than disclosure: Struggling to be a real man. *Irish Journal of Sociology*, 14(2), 155–176. <https://doi.org/10.1177/079160350501400209>
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2.utg.). Cambridge: Polity.
- Connell, R. W., og Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Costa Jr, P. T., Terracciano, A., og McCrae, R. R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: robust and surprising findings. *Journal of personality and social psychology*, 81(2), 322–331. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.81.2.322>
- Cross, C. P., Cyrenne, D. L. M., og Brown, G. R. (2013). Sex differences in sensation-seeking: A meta-analysis. *Scientific reports*, 3(1), 1–5. <https://doi.org/10.1038/srep02486>
- Czibor, A., Szabo, Z. P., Jones, D. N., Zsido, A. N., Paal, T., Szijjarto, L., ... og Bereczkei, T. (2017). Male and female face of Machiavellianism: Opportunism or anxiety? *Personality and Individual Differences*, 117, 221-229. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.06.002>
- Daly, M. (2016). *Killing the competition: Economic inequality and homicide*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Daly, M. og Wilson, M. (1988). *Homicide*. New York, NY: Aldine de Gruyter.
- Deary, I. J., Irwing, P., Der, G., og Bates, T. C. (2007). Brother–sister differences in the g factor in intelligence: Analysis of full, opposite-sex siblings from the NLSY1979. *Intelligence*, 35(5), 451–456. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2006.09.003>

- Deary, I. J., Thorpe, G., Wilson, V., Starr, J. M., og Whalley, L. J. (2003). Population sex differences in IQ at age 11: The Scottish mental survey 1932. *Intelligence*, 31(6), 533–542. [https://doi.org/10.1016/S0160-2896\(03\)00053-9](https://doi.org/10.1016/S0160-2896(03)00053-9)
- Delap, L. (2006). ‘Thus Does Man Prove His Fitness to Be the Master of Things’: Shipwrecks, Chivalry and Masculinities in Nineteenth-and Twentieth-Century Britain. *Cultural and Social History*, 3(1), 45–74. <https://doi.org/10.1038/srep02486>
- Department of Health and Aging. (2010). *National male health policy: Building on the strengths of Australian males*. Canberra, Australia: Department of Health and Ageing.
- Del Giudice, M., Booth, T., og Irwing, P. (2012). The distance between Mars and Venus: Measuring global sex differences in personality. *PloS one*, 7(1), 1-8. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0029265>
- Det Norske Akademis ordbok. (u.å.). Essensialisme. Hentet fra <https://www.naob.no>
- Dodge, K. A., Greenberg, M. T., Malone, P. S., og Conduct Problems Prevention Research Group. (2008). Testing an idealized dynamic cascade model of the development of serious violence in adolescence. *Child development*, 79(6), 1907–1927. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01233.x>
- Dyb, E., og Lid, S. (2017). *Bostedsløse i Norge 2016. En kartlegging*. Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet fra https://www.husbanken.no/rapporter/bib_boligpolitikk/bostedslose-i-norge-2016-en-kartlegging/
- Eagly, A. H., og Wood, W. (2016). Social role theory of sex differences. I N.A. Naples *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies* (bd. 1-3, s. 458-476). Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118663219.wbegs183>
- Egge-Hoveid, K. og Sandnes, T. (2013). *Kvinnens og menns tidsbruk i ulike livsfaser og familietyper* (Statistisk sentralbyrå Rapport 2013: 45). Hentet fra https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/143501?_ts=141b700dc88
- Ekenstam, C. (1998). En historia om manlig gråt. Rädd att falla: Studier i manlighet. I Ekenstam, C., Frykman, J., Johansson, T., Kuosmanen, J., Ljunggren, J., og Nilsson, A. (Red.) *Rädd att falla* (s. 50–123). Hedemora, Sverige: Gidlunds Forlag.

- Elinder, M., og Erixson, O. (2012). Gender, social norms, and survival in maritime disasters. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(33), 13220–13224. <https://doi.org/10.1073/pnas.1207156109>
- Eritsland, S. (2013, 25. september). Da småguttene gikk i kjoler. *Aftenposten, Meninger*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Eurostat. (2017). Young People neither in Employment nor in Education and Training by Sex, Age, and Labour Status. Brussel.
- Fagge, N. (2012, 19. januar). Swim ahead, darling, I'll survive: 'My husband gave me his lifejacket as we jumped off sinking cruise ship... I never saw him again,' says French survivor. *Daily Mail*. Hentet fra <https://www.dailymail.co.uk>
- Farrell, W. (1994). *The myth of male power*. New York, NY: Berkeley Publishing Group.
- Farrell, W. (2015, 19. oktober). *The Boy Crisis: A Sobering Look at the State of Our Boys*. [Videoklipp]. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=Qil0N1icAYc>
- Fedoryshyn, N. (2018, 18. september). Tyngre vei inn på arbeidsmarkedet for unge med lav utdanning. *Statistisk sentralbyrå analyse, 2018*. Hentet fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/tyngre-vei-inn-pa-arbeidsmarkedet-for-unge-med-lav-utdanning>
- Fehlberg, B., Smyth, B., Maclean, M., og Roberts, C. (2011). Legislating for shared time parenting after separation: A research review. *International journal of law, policy and the family*, 25(3), 318–337. <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebr015>
- Fjelltveit, I. og Husebye, J.M. (2017, 8. februar). Vil endre loven for å kvotere inn mannlige studenter. *Norges rikskringkaster*. Hentet fra <https://www.nrk.no>
- Flynn, J. R. (1998). Israeli military IQ tests: Gender differences small; IQ gains large. *Journal of Biosocial Science*, 30(4), 541–553.
- FNs Tsjernobyl-forums ekspertgruppe. (2005). *Environmental Consequences of the Chernobyl Accident and Their Remediation: Twenty Years of Experience Report of the UN Chernobyl Forum Expert Group "Environment" (EGE)*. Hentet fra https://web.archive.org/web/20060222085548/http://www.iaea.org/NewsCenter/Focus/Cbernobyl/pdfs/EGE_Report.pdf

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

- Folkehelseinstituttet (2017, 1. november). Markant auke i andelen som er barnlause. Hentet fra <https://www.fhi.no/nyheter/2017/markant-auke-i-barnlausheit-i-noreg/>
- Folkehelseinstituttet. (2018). Folkehelse rapporten – kortversjon. Helsetilstanden i Norge 2018. Hentet fra <https://www.fhi.no/publ/2018/fhr-2018/>
- Folkehelseinstituttet (2019, 4. desember). Narkotikautløste dødsfall i Norge i 2018. Hentet 18. desember 2019 fra <https://www.fhi.no/nettpub/narkotikainorge/konsekvenser-av-narkotikabruk/narkotikautloste-dodsfall-i-norge-i-2018/>
- Folkehelseinstituttet (2020, 8. januar). Selvmord i Norge. Hentet 28.02.2020 fra <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/selv-mord-i-norge/>
- Forsvaret (2019, 23. april). Statistikk. Hentet 14.oktober 2019 fra <https://forsvaret.no/aarsrapport/statistikk/personell>
- Frellumstad, T. (2014, 8. februar). Verdiløse menn. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no>
- Fuentes, A. (2012). *Men and women are the same species!* Hentet fra <https://www.psychologytoday.com/us/blog/busting-myths-about-human-nature/201205/men-and-women-are-the-same-species>
- Fyilling, I. (2008). *Meget er forskjellig, men noe blir problem. En sosiologisk studie av spesialundervisningens institusjonelle praksis*. Universitetet i Bergen.
- Galperin, A., Haselton, M. G., Frederick, D. A., Poore, J., Von Hippel, W., Buss, D. M., og Gonzaga, G. C. (2013). Sexual regret: Evidence for evolved sex differences. *Archives of Sexual Behavior*, 42(7), 1145–1161. <https://doi.org/10.1007/s10508-012-0019-3>
- Gildheim, K. S. (2008, 16. juni). Intelligens kan trenes. Hentet fra <https://forskning.no>
- Goymann, W., East, M. L., og Hofer, H. (2001). Androgens and the role of female “hyperaggressiveness” in spotted hyenas (*Crocuta crocuta*). *Hormones and Behavior*, 39(1), 83–92. <https://doi.org/10.1006/hbeh.2000.1634>
- Griffin, C. (2000). Discourses of crisis and loss: Analysing the ‘boys’ underachievement’ debate. *Journal of Youth Studies*, 3(2), 167–188.
- Grijalva, E., Newman, D. A., Tay, L., Donnellan, M. B., Harms, P. D., Robins, R. W., og Yan, T. (2015). Gender differences in narcissism: A meta-analytic review. *Psychological bulletin*, 141(2), 261–310. <https://doi.org/10.1037/a0038231>

- Gunnell, D., Middleton, N., Whitley, E., Dorling, D., og Frankel, S. (2003). Why are suicide rates rising in young men but falling in the elderly?—a time-series analysis of trends in England and Wales 1950–1998. *Social science & medicine*, 57(4), 595–611.
[https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00408-2](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00408-2)
- Gunnthorsdottir, A., McCabe, K., og Smith, V. (2002). Using the Machiavellianism instrument to predict trustworthiness in a bargaining game. *Journal of economic psychology*, 23(1), 49–66. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(01\)00067-8](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(01)00067-8)
- Hagen, P.E. (2016, 7. april). – Mor står sterkere i barnefordelingssaker. *Budstikka*. Hentet fra <https://www.budstikka.no>
- Hager-Thoresen, F. Westerveld, J., Nipen, K. (2016, 18. november). Mor blir forstått og unnskyldt i retten. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Hakim, C. (2010). Erotic capital. *European sociological review*, 26(5), 499–518.
<https://doi.org/10.1093/esr/jcq014>
- Hall, W. (1986). Social class and survival on the SS Titanic. *Social science & medicine*, 22(6), 687–690.
- Halpern, D. F. (1997). Sex differences in intelligence: Implications for education. *American Psychologist*, 52(10), 1091–1102.
- Hanger, M. R. (2015, 21. mai). Finner barnets egentlige kjønn. *Dagens Medisin*. Hentet fra <https://www.dagensmedisin.no/artikler/2008/09/11/finner-barnets-egentlige-kjonn/>
- Hansen, A. (2014, 12. mars). - Som far har du ikke en snøballs sjanse i helvete. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no>
- Haugli, T. (2007). Lov om barn og foreldre. *Jussens Venner*, 42(6), 325–388.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3126>
- Hawton, K., Saunders, K. E., og O'Connor, R. C. (2012). Self-harm and suicide in adolescents. *The Lancet*, 379(9834), 2373–2382. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60322-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60322-5)
- He, W. J., og Wong, W. C. (2011). Gender differences in creative thinking revisited: Findings from analysis of variability. *Personality and Individual Differences*, 51(7), 807–811.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.06.027>
- Hedges, C. (2003). *What every person should know about war*. New York, NY: Free Press.

- Hellesund, D. (2017, 28. februar). NMBU bryt lova med mannskvotering. Hentet fra <https://forskning.no>
- Henderson, J. R. (2017, 2. april). Demographics of the Titanic Passengers: Deaths, Survivals, Nationality, and Lifeboat Occupancy. Hentet fra <http://www.icyousee.org/titanic.html>
- Hewitt, D.G. (2019, 6. januar). 18 Reasons One is Executed for Witchcraft during the 'Burning Times'. Hentet fra <https://historycollection.co>
- Hill, T. P. (2017). *An Evolutionary Theory for the Variability Hypothesis*, 1-30. PsyArXiv. arXiv preprint arXiv:1703.04184.
- Holdstock, D. (2002). Morbidity and mortality among soldiers and civilians. I I. Taipale (Red.), *War or health? A reader* (s.183–197). London: Zed Books.
- Holter, Ø. G. (2014). "What's in it for men?" Old question, new data. *Men and Masculinities*, 17(5), 515–548. <https://doi.org/10.1177/1097184X14558237>
- Horn, M. (2014, 20. mars). Abortloven 2.0. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Hyde, J. S. (2005). The gender similarities hypothesis. *American Psychologist*, 60(6), 581–592. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.60.6.581>
- Hyde, J. S. (2014). Gender similarities and differences. *Annual review of psychology*, 65, 373–398. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115057>
- Høydal, H. F. (2018, 9. desember). Omstridt psykolog: Mener feminisme er veien til et totalitært samfunn. [Intervju med Jordan Peterson]. *Verdens Gang*. Hentet fra <https://www.vg.no>
- Imgur (2017a, 12. august). The Virgin Walk vs the Chad Stride. Hentet fra <https://imgur.com/a/W309G>
- Imgur (2017b, 20. august). Chad Skull vs Incel Skull. Hentet fra <https://imgur.com/r/Incels/Rm6OvpL>
- Incel Wiki (u.å.). Hentet fra https://incels.wiki/w/Main_Page
- Ingraham, C. (2019, 29. mars). The share of Americans not having sex has reached a record high. *Washington Post*. Hentet fra <https://www.washingtonpost.com>
- Jaki, S., De Smedt, T., Gwózdź, M., Panchal, R., Rossa, A., og De Pauw, G. (2019). Online Hatred of Women in the Incels.me Forum: Linguistic Analysis and Automatic

Detection. *Journal of Language Aggression and Conflict*, 7(2), 240–268.

<https://doi.org/10.1075/jlac.00026.jak>

Jaques, J. (2016). The three men who saved millions of lives. Hentet fra

<https://www.thetrumpet.com>

Jensen, A.M. og Lie, M. (2016). *Barnløshet blant menn: Alle vil ha barn, men færre får*. I Ravn, M. N., Kristensen, G. K., og Sørensen, S. Ø. (Red.). (2016). *Reproduksjon, kjønn og likestilling i dagens Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Judd, F., Jackson, H., Komiti, A., Bell, R., og Fraser, C. (2012). The profile of suicide: changing or changeable? *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 47(1), 1–9.

<https://doi.org/10.1007/s00127-010-0306-z>

Kajonius, P. J., og Johnson, J. (2018). Sex differences in 30 facets of the five factor model of personality in the large public (N= 320,128). *Personality and Individual Differences*, 129, 126–130. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.026>

Kappeler, P. M. (1990). Female dominance in Lemur catta: more than just female feeding priority? *Folia Primatologica*, 55(2), 92–95.

Kennair, L. E. O. (2004). *Evolusjonspsykologi: En innføring i menneskets natur*. Trondheim: Tapir.

Kennair, L.E.O. (2010, 4. oktober). Biofobi og biologisme: Var dette gode eksempler på generisk determinisme? [Blogginlegg]. Hentet fra <https://www.psykologibloggen.no/?p=3012>

Kennair, L.E.O. (2014a, 30. mars). Hva er menneskets natur? Hentet fra <https://psykologisk.no>

Kennair, L.E.O. (2014b). Tenk deg en arealforsker. Hentet fra <https://psykologisk.no>

Kennair, L.E.O. (2015, 23. oktober). Hvorfor har vi sex? Hentet fra <https://psykologisk.no>

Kennair, L. E. O. (2019, 11. september). Femfaktormodellen. I *Store norske leksikon*. Hentet 5. februar 2020 fra <https://snl.no>

Kennair, L. E. O., Bendixen, M., og Buss, D. M. (2016). Sexual regret: Tests of competing explanations of sex differences. *Evolutionary Psychology*, 14(4). <https://doi.org/10.1177/1474704916682903>

Kierkegaard, S. (1859). *Synspunktet for min forfatter-virksomhed: En ligefrem meddelelse, rapport til historien*. København: C.A. Reitzels Forlag.

- Kimmel, M. S., & as Homophobia, M. (1994). Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. *Theorizing masculinities*, 5, 213–219.
- Kimmel, M. (2008). *Guyland: The perilous world where boys become men*. New York, NY: Harper.
- Kitterød, R. H. (2005). *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen* (Statistisk sentralbyrå Rapport 2005: 22). Hentet fra https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200522/rapp_200522.pdf
- Kittilsen, M. O. (2019, 8. mars). *7 av 10 AS har berre menn i styret*. Hentet fra <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/artikler-og-publikasjoner/7-av-10-as-har-berre-menn-i-styret>
- Knight, K. (2011). Four men reveal trauma of becoming a dad by deception. *Daily Mail*. <https://www.dailymail.co.uk>
- Kripos. (2019). *Nasjonal drapsoversikt 2019. Drap i Norge 2010-2019*. Politiet. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/drap/drapsoversikt-2019.pdf>
- Kristoffersen, R. (2019, 20. februar). – Kvinner i fengsel får mer av de viktigste tilbudene selv om de soner kortere. Hentet fra kjonnsforskning.no
- Kuncel, N. R., Ones, D. S., og Sackett, P. R. (2010). Individual differences as predictors of work, educational, and broad life outcomes. *Personality and individual differences*, 49(4), 331–336. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.03.042>
- Lakin, J. M. (2013). Sex differences in reasoning abilities: Surprising evidence that male–female ratios in the tails of the quantitative reasoning distribution have increased. *Intelligence*, 41(4), 263–274. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2013.04.004>
- Larsen, R., og Buss, D. M. (2008). *Personality psychology: Domains of knowledge about human nature* (3. utg). International edition. New York, NY: Graw-Hill Publishing.
- Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
- Lippa, R. A. (2016). Biological influences on masculinity. I Y. J. Wong og S. R. Wester (Red.), *APA handbook of men and masculinities* (s. 187–209). Washington, DC: American Psychological Association.

- Lorentzen, J. (2006). Biologi. I Lorentzen, J., og Mühleisen, W. (Red.), *Kjønnsforskning: En grunnbok* (s. 23–31). Oslo: Universitetsforlaget.
- Louis CK (2012, 31. desember). *Sexual Perversion; Difference btwn Men and Women in Sex - Louis CK - Live at Beacon Theater (2011)*. [Videoklipp]. Hentet 25.07.2019 fra <https://www.youtube.com/watch?v=xGgS5GVCZwI>
- Luoma, J. B., Martin, C. E., og Pearson, J. L. (2002). Contact with mental health and primary care providers before suicide: a review of the evidence. *American Journal of Psychiatry*, 159(6), 909–916. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.159.6.909>
- Lyngstad, J., Kitterød, R. H., og Nymoene, E. H. (2014). *Hos mor, hos far eller delt bosted? Individuelle endringer i barns bo-ordning når foreldrene bor hver for seg* (Statistisk sentralbyrå Rapporter 2014: 27). Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Machiavelli, N. (2004). *Fyrsten* (1. utg.). Oslo: Bokklubben Jobb og Ledelse. (Utgitt 1532 med tittel: *Il Principe*).
- Makel, M. C., Wai, J., Peairs, K., og Putallaz, M. (2016). Sex differences in the right tail of cognitive abilities: An update and cross cultural extension. *Intelligence*, 59, 8–15. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2010.04.006>
- Martinsen, L. (2018, 27. august). Gregor Mendel. I *Store norske leksikon*. Hentet 27. november 2019 fra <https://snl.no>
- Mazur, A., og Booth, A. (1998). Testosterone and dominance in men. *Behavioral and brain sciences*, 21(3), 353–363.
- Medium (2015, 25. mars). *Tinder Experiments II: Guys, unless you are really hot you are probably better off not wasting your time on Tinder — a quantitative socio-economic study*. Hentet fra <https://medium.com>
- Meland, E. (u.å.). Barn trenger to likeberettigede foreldre etter samlivsbrudd. Hentet fra <https://www.mannsforum.no>
- Meldalen, S.G. og Fjellberg, A. (2018). Ulikhet for loven. *Magasinet, Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no>
- Miettinen, A., Rotkirch, A., Szalma, I., Donno, A., og Tanturri, M. L. (2015). Increasing childlessness in Europe: Time trends and country differences. *Families and Societies. Working Paper Series*, 3.

- Mitchell, C., McLanahan, S., Schneper, L., Garfinkel, I., Brooks-Gunn, J., og Notterman, D. (2017). Father Loss and Child Telomere Length. *Pediatrics*, *140*(2), 1-10.
<https://doi.org/10.1542/peds.2016-3245>
- Monaghan, E. P., og Glickman, S. E. (1992). Hormones and aggressive behavior. *Behavioral endocrinology*, *134*, 692–694.
- Moshagen, M., Hilbig, B. E., og Zettler, I. (2018). The dark core of personality. *Psychological review*, *125*(5), 656-688. <https://doi.org/10.1037/rev0000111>
- Mysterud, I. (2005). *Mennesket og moderne evolusjonsteori*. Oslo: Gyldendal.
- Nasjonalt senter for selvmordsforskning og –forebygging. (2017, 1. oktober). *Fakta om selvmordsforsøk*. Hentet fra
https://www.med.uio.no/klinmed/forskning/sentre/nssf/kunnskapsressurser/fakta-selv-mord-selvskading/nssf_fakta-om-selv-mordsforsok.pdf
- NAV, 2017. *Legemeldt sykefravær i prosent 2 kvartal 2008-2017. Totalt, alder og kjønn*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/sykefravar-statistikk/tabeller/legemeldt-sykefravaer-i-prosent-2-kvartal-2008-2017.totalt-alder-og-kjonn>
- NAV, 2019a. *Mottakere av arbeidsavklaringspenger. Alder og kjønn. Januar - desember 2019*. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/arbeidsavklaringspenger>
- NAV, 2019b. *Mottakere av uføretrygd, etter kjønn og alder. Pr. 30.06.2010-2019 *)*. Antall. Hentet fra <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/tabeller/mottakere-av-uforetrygd-etter-kjonn-og-alder.pr.30.06.2010-2019.antall>
- Nettle, D. (2002). Height and reproductive success in a cohort of British men. *Human Nature*, *13*(4), 473–491.
- Neyt, B., Vandenbulcke, S., og Baert, S. (2019). Are men intimidated by highly educated women? Undercover on Tinder. *Economics of Education Review*, *73*.
<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2019.101914>
- Nielsen, L. (2014). Shared physical custody: Summary of 40 studies on outcomes for children. *Journal of Divorce & Remarriage*, *55*(8), 613–635.
<https://doi.org/10.1080/10502556.2014.965578>

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

- NOU 2019: 3. (2019). *Nye sjanser – bedre læring: Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp*. Hentet fra regjeringen.no
- Norheim, G. (2019, 20. september). Biologi kan forklare at gutter henger etter i skolen, mener forsker. Hentet fra <https://forskning.no>
- Norsk telegrambyrå. (2016, 19. september). Mange unge japanere har aldri hatt sex. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no>
- Norsk telegrambyrå. (2017a, 4. april). Horne vraker kjønnsnøytral likestillingslov. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Norsk telegrambyrå. (2017b, 10. november). Komiker Louis C.K innrømmer seksuell trakassering. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Norsk telegrambyrå. (2018, 19. mai). Menn straffes strengere for promillekjøring enn kvinne. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Norsk telegrambyrå (2019, 4. februar). 64 forslag for gutter som strever. Hentet fra <https://forskning.no>
- Norum, T.B. (2019, 27. februar). Høye krav til lave menn. *Norges rikskringkasting, Ytring*. Hentet fra <https://www.nrk.no>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2015). *The ABC of Gender Equality in Education: Aptitude, Behaviour, Confidence*. Paris: OECD Publishing.
- Ofte, H. J. (2015, 30. november). Ny forskning – veien tilbake fra sykefravær. *VIRK – magasin for arbeidsretta rehabilitering*. Hentet fra <http://virk.arbeidoghelse.no/artikler/ny-forskning-veien-tilbake-fra-sykefravaer>
- Ofteland, G. S. (1992). *Ein tekst veks fram. Kva kjennetegner elevtekster på barnesteget 1.-3. klasse? Hovedoppgåve ved Avdeling for nordisk språk og litteratur*. Universitetet i Oslo.
- Oftung, K. (2009). *Skilte fedre. Omsorg, mestring og livskvalitet (Doktoravhandling)*. Universitetet i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15277/2/Oftung.pdf>
- Ok2bme (u.å.). *What does LGBTQ+ mean?* Hentet 21. februar 2020 fra <https://ok2bme.ca/resources/kids-teens/what-does-lgbtq-mean/>

- Paulhus, D. L., og Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of research in personality*, 36(6), 556–563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Pawlowski, B., Dunbar, R. I., og Lipowicz, A. (2000). Tall men have more reproductive success. *Nature*, 403(6766), 156–156.
- Pearlin, L. I., Menaghan, E. G., Lieberman, M. A., og Mullan, J. T. (1981). The stress process. *Journal of Health and Social behavior*, 22(4), 337-356.
- Persvold, A. Z. (2018, 11. desember). Egalitær. I *Store norske leksikon*. Hentet 27. november 2019 fra <https://snl.no>
- Peterson (2017, 7. mai). *Jordan Peterson — How Pornography Affects on Young Men*. [Videoklipp]. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=oTjZvIKfNtk>
- Peterson, J. (2018, 29. mars). *Jordan Peterson - The “Peterpan” Analogy (Lecture)*. [Videoklipp]. Hentet 17.02.2020 fra <https://www.youtube.com/watch?v=H-ckxQSutO4>
- Pollack, W. (1998). *Real boys: Rescuing our sons from the myths of boyhood*. New York, NY: Henry Holt and Company.
- Radio TTS. (2019, 22. oktober). *Friends Of Incels Explain What Their Incel Friends Don't Get – AskReddit*. [Videoklipp]. Hentet 12.11.2019 fra <https://www.youtube.com/watch?v=VmWB2WrcKgc>
- Rasmussen, M. L., Dyregrov, K., Haavind, H., Leenaars, A. A., og Dieserud, G. (2018a). The role of self-esteem in suicides among young men. *OMEGA-Journal of death and dying*, 77(3), 217–239. <https://doi.org/10.1177/0030222815601514>
- Rasmussen, M. L., Hjelmeland, H., og Dieserud, G. (2018b). Barriers toward help-seeking among young men prior to suicide. *Death studies*, 42(2), 96–103. <https://doi.org/10.1080/07481187.2017.1328468>
- Redaksjonen for Norsk APA-stil. (2019). *Norsk APA-manual: En nasjonal standard for norskspråklig APA-stil* (versjon 3.2). Hentet fra <https://www.unit.no/tjenester/norsk-apa-referansetil>
- Reddit (2018, 2. mai). The Chad Walk vs the Virgin Stride. Hentet fra https://www.reddit.com/r/virginvschad/comments/8gjp9f/the_chad_walk_vs_the_virgin_stride/

Reddit (u.å.). Hentet fra

https://www.reddit.com/r/IncelTears/comments/90n4s6/if_youve_made_an_attractiveness_scale_this/

Regjeringen (2019, 4. januar). *Kvinnens rettigheter og likestilling*. Hentet 14.07.2019 fra

<https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/fn/innsikt/likestilling/id439433/>

Reisel, L. (2013). Is more always better? Early career returns to education in the United States and Norway. *Research in Social Stratification and Mobility*, 31, 49–68.

<https://doi.org/10.1016/j.rssm.2012.10.002>

Reneflot, A., Aarø, L. E., Aase, H., Reichborn-Kjennerud, T., Tambs, K., og Øverland, S.

(2018). *Psykisk helse i Norge*. Hentet fra

https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/psykisk_helse_i_norge2018.pdf

Ridgeway, C. L. (2001). Gender, status, and leadership. *Journal of Social Issues*, 57(4), 637–655.

River, J. (2014). Suicide and hegemonic masculinity in Australian men. *Suicide in men: How men differ from women in expressing their distress*, 248–261.

Roslev, T. (2017, 23. juni). Menn gikk i rosa strømpebukser. Hentet fra <https://historienet.no>

Roth, B., Becker, N., Romeyke, S., Schäfer, S., Domnick, F. og Spinath, F. M. (2015).

Intelligence and school grades: A meta-analysis. *Intelligence*, 53, 118–137.

<https://doi.org/10.1016/j.intell.2015.09.002>

Rækken, R.H. (2017). F2F – en pådriver for likeverdig foreldreskap. *F2F Medlemsblad*, 31(1), 9-10.

Samordna opptak (2019). *Samordna opptak 2018: Søker- og opptaksstatistikk 2018 –*

sluttrapport. Hentet fra

https://www.samordnaopptak.no/info/om/sokertall/sluttstatistikker/so_sokerstatistikk_2018-sluttrapport.pdf

Sandnes, H.E. (2010, 7. september). Store gutter gråter ikke. Hentet fra <https://forskning.no>

Sax, L. (2002). How common is Intersex? A response to Anne Fausto-Sterling. *Journal of sex research*, 39(3), 174–178. <https://doi.org/10.1080/00224490209552139>

Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M., og Allik, J. (2008). Why can't a man be more like a woman? Sex differences in Big Five personality traits across 55 cultures. *Journal of*

personality and social psychology, 94(1), 168-182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.1.168>

- Sigmundsson, H., Eriksen, A. D., Ofteland, G.S., og Haga, M. (2017). Letter-Sound Knowledge: Exploring Gender Differences in Children When They Start School Regarding Knowledge of Large Letters, Small Letters, Sound Large Letters, and Sound Small Letters. *Front. Psychol.*, 8, 1539. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01539>
- Silva, S. (2009). Mothers of solitude: Childlessness and intersubjectivity in the Upper Zambezi. *Anthropology and Humanism*, 34(2), 179–202. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1409.2009.01037.x>.
- Skirbekk, V., og Blekesaune, M. (2014). Personality traits increasingly important for male fertility: Evidence from Norway. *European Journal of Personality*, 28(6), 521–529. <https://doi.org/10.1002/per.1936>
- Skre, I.B. (2019, 20. mai). Maskulinitet. I *Store norske leksikon*. Hentet 6. oktober 2019 fra <https://snl.no>
- Skjørten, K. (2005). *Samlivsbrudd og barnefordeling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sky, V. (2019, 17. desember). *Familievern*. Statistisk sentralbyrå, statistikkbank. Hentet 6. januar 2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/10742/>
- Smalley, N., Scourfield, J., og Greenland, K. (2005). Young people, gender and suicide: A review of research on the social context. *Journal of Social Work*, 5(2), 133–154. <https://doi.org/10.1177/1468017305054953>
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Sodermans, A. K., K. Matthijs og G. Swicegood (2013): Characteristics of joint physical custody families in Flanders. *Demographic research* 28(29): 821–848. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2013.28.29>
- Sosial- og helsedirektoratet (2008). *Nasjonale retningslinjer for forebygging av selvmord i psykisk helsevern*. Oslo: Oslo Forlagstrykkeri.
- Solbrække, K.N. og Aarseth, H. (2006). Samfunnsvitenskapenes forståelse av kjønn. I J.L. Lorentzen og W. Mühleisen (Red.), *Kjønnsforskning: En grunnbok* (s. 63–76). Oslo: Universitetsforlaget.

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

- Spinath, B., Eckert, C. og Steinmayr, R. (2014). Gender differences in school success: what are the roles of students' intelligence, personality and motivation? *Educational Research*, 56(2), 230–243. <https://doi.org/10.1080/00131881.2014.898917>
- Stanovich, K.E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literac. *Reading Research Quarterly* 21(4), 360–367.
- Statistisk sentralbyrå (2010). Kvinner og menn i næringslivet. *Samfunnsspeilet 2010*, 23(4). Hentet fra <https://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/201004/02/>
- Statistisk sentralbyrå (2017, 14. mars). *Menn dominerer de fleste yrkesfag*. <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/menn-dominerer-de-fleste-yrkesfag>
- Statistisk sentralbyrå (2018a). *Dette er kvinner og menn i Norge*. Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/341883
- Statistisk sentralbyrå (2018b, 12. mars). *Menn enda nærmere kvinners levealder*. Hentet 10.juli 2019 fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/menn-enda-naermere-kvinnerns-levaalder>
- Statistisk sentralbyrå (2019a). *Arbeidsulykker*. Hentet 10.07.2019 fra <https://www.ssb.no/helse/statistikker/arbulykker>
- Statistisk sentralbyrå (2019b, 3. mai). *Ekteskap og skilsmisser*. Hentet 21.07.2019 fra <https://www.ssb.no/ekteskap>
- Statistisk sentralbyrå (2019c, 25. juni). *Familier og husholdninger*. Hentet 16. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/familie/>
- Statistisk sentralbyrå (2019d, 13. juni). *Gjennomføring i videregående opplæring*. Hentet 9. desember 2019 fra <https://www.ssb.no/vgogjen>
- Statistisk sentralbyrå (2019e, 18. desember). *Indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene*. Hentet 4. januar 2020 fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/likekom>
- Statistisk sentralbyrå (2019f, 19. desember). *Straffereaksjoner*. Hentet 2. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/straff>
- Statistisk sentralbyrå (2019g, 28. mars). *Studenter i høyere utdanning*. Hentet 28. november 2019 fra <https://www.ssb.no/utuvh>

BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

- Statistisk sentralbyrå (2019h, 4. oktober). *Trafikkulykker med personskade*. Hentet 5. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/transport-og-reiseliv/statistikker/vtu/aar>
- Statistisk sentralbyrå. (2020a, 23. januar). *Arbeidskraftundersøkelsen*. Hentet 7. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/aku>
- Statistisk sentralbyrå (2020b, 18. februar). *Kjønnsforskjeller i utdanning og arbeid*. Hentet 9. januar 2020 fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/likestilling#Faktaside_om_likestilling
- Statistisk sentralbyrå (u.å.). *Fakta om likestilling*. Hentet 7. februar 2020 fra <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling>
- Stevens, S. (2017, 4. september). The Greater Male Variability Hypothesis – An Addendum to our post on the Google Memo. Hentet fra <https://heterodoxacademy.org/the-greater-male-variability-hypothesis/>
- Stoltz, Gerhard. (2018, 25. juni). Thomas Malthus. I *Store norske leksikon*. Hentet 26. september 2019 fra https://snl.no/Thomas_Malthus
- Storhaug, A. S. (2015). *Barnevernets forståelse av farskap* (Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet). Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/282443>
- Storø, J. (2018, 12. mai). Barnevernet trenger flere menn. *Khrono*. Hentet fra <https://khrono.no/barnevern-guttepoeng-kjonnspoeng/barnevernet-trenger-flere-menn/222768>
- Svarstad, J. (2015, 17. august). Derfor dropper elever ut av skolen. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Svardal, F. (2016, 6. desember). Aggresjon. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/aggresjon>
- Søndenaa, E., Rasmussen, K., Palmstierna, T., og Nøttestad, J. (2008). The prevalence and nature of intellectual disability in Norwegian prisons. *Journal of intellectual disability research*, 52(12), 1129–1137. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2008.01072.x>
- The Guardian (2012, 17. januar). Costa Concordia transcript: coastguard orders captain to return to stricken ship. *The Guardian*. Hentet fra

<https://www.theguardian.com/world/2012/jan/17/costa-concordia-transcript-coastguard-captain>

- The Ideal Partner Survey (2018). *The Ideal Partner Survey – Results*. Hentet fra https://assets.ctfassets.net/juauvlea4rbf/1kmtOU2RRXrAB9Jz1JRMwe/20ee3375a5ba9f2d31fcbf9fb5a2e541/191105_Ideal_partner_survey.pdf
- Thuen, F. (2018, 21. november). Frode Thuen: Foreldrekonflikt om delt bosted for barna. *A-magasinet, Aftenposten, A-magasinet*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Thoresen, S., og Hjemdal, O. K. (Red.). (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. *Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Tooby, J. og DeVore, I. (1987). The reconstruction of hominid behavioral evolution through strategic modeling. *The Evolution of Human Behavior: primate models*, 183–237. Albany, NY: State University of New York Press.
- Torstveit, M., Eliassen, H., Bøe, H. (2019, 29. mars). Låge menn blir vraka på Tinder. *Norges rikskringkaster Vestfold og Telemark*. <https://www.nrk.no>
- Trivers, R. (1972). Parental investment and sexual selection. *Sexual Selection & the Descent of Man, Aldine de Gruyter, New York*, 136–179.
- Utdanningsdirektoratet (2018, 10. oktober). *Hva vet vi om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning? Statistikknotat 6/2018*. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/notat-om-spesialundervisning/>
- Utdanningsdirektoratet (2019a, 27. august). *Analyse - grunnskolepoeng og karakterer i grunnskolen 2018-2019*. Hentet 13. desember 2019 fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/analyse-av-grunnskolepoeng-og-karakterer-for-grunnskolen-skolearet-2018-19/>
- Utdanningsdirektoratet (2019b, 25. oktober). *Karakterstatistikk for videregående skole*. Hentet fra <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/karakterer-i-videregaende-skoler-skolearet-2018-19/>
- Vandello, J. A., og Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(2), 101-119. <https://doi.org/10.1037/a0029826>

- Vogt, K. C. (2017). *Men in manual occupations: Changing lives in times of change*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Vogt, K. C. (2018). Svartmaling av gutter. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(02), 177–193.
<https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-01-06>
- Voje, K. L. (2019, 31. oktober). Charles Darwin. I *Store norske leksikon*. Hentet 5. februar 2020 fra https://snl.no/Charles_Darwin
- Vrålstad, Signe (2017, 27. juni): *Sosiale relasjoner*. Statistisk Sentralbyrå. Hentet 10.07.2019 fra <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/sosiale-relasjoner>
- Wathne, K. (2010, 19. mars). Determinisme er sprøyt. - Stråmann i Hjernevask-debatten. *Dagbladet, Kultur*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no>
- Wathne, K. (2018, 8. desember). Det er lite som har bedre støtte i biologien enn tokjønnsmodellen. *Morgenbladet*. Hentet fra <https://morgenbladet.no/ideer/2018/12/det-er-lite-som-har-bedre-stotte-i-biologien-enn-tokjønnsmodellen-skriver-kyrre-wathne>
- Way, N., Cressen, J., Bodian, S., Preston, J., Nelson, J., og Hughes, D. (2014). “It might be nice to be a girl... Then you wouldn’t have to be emotionless”: Boys’ resistance to norms of masculinity during adolescence. *Psychology of Men & Masculinity*, 15(3), 241-252.
<https://doi.org/10.1037/a0037262>
- Westeng, K. (2019a, 9. april). Unge har mindre sex: - I stedet for å utforske seksualiteten sin fysisk, har mange sin første seksuelle erfaring på nett. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no>
- Westeng, K. (2019b, 17. august). Vet du hva «Chad» og «AWALT» betyr? Dette er «incel»-ordboka. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no>
- Westerveld, J. og Knapstad, M. L. (2016, 08. desember). Han ble far mot sin vilje. *Aftenposten, A-magasinet*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no>
- Wettergreen, J. og Jensen, A. (2014). Arbeidsulykker, 2014. *Statistisk sentralbyrå*. Hentet fra <https://www.ssb.no/helse/statistikker/arbulykker/aar/2015-06-16>
- Whitehead, S. M. (2002). *Men and masculinities: Key themes and new directions*. Cambridge: Polity.

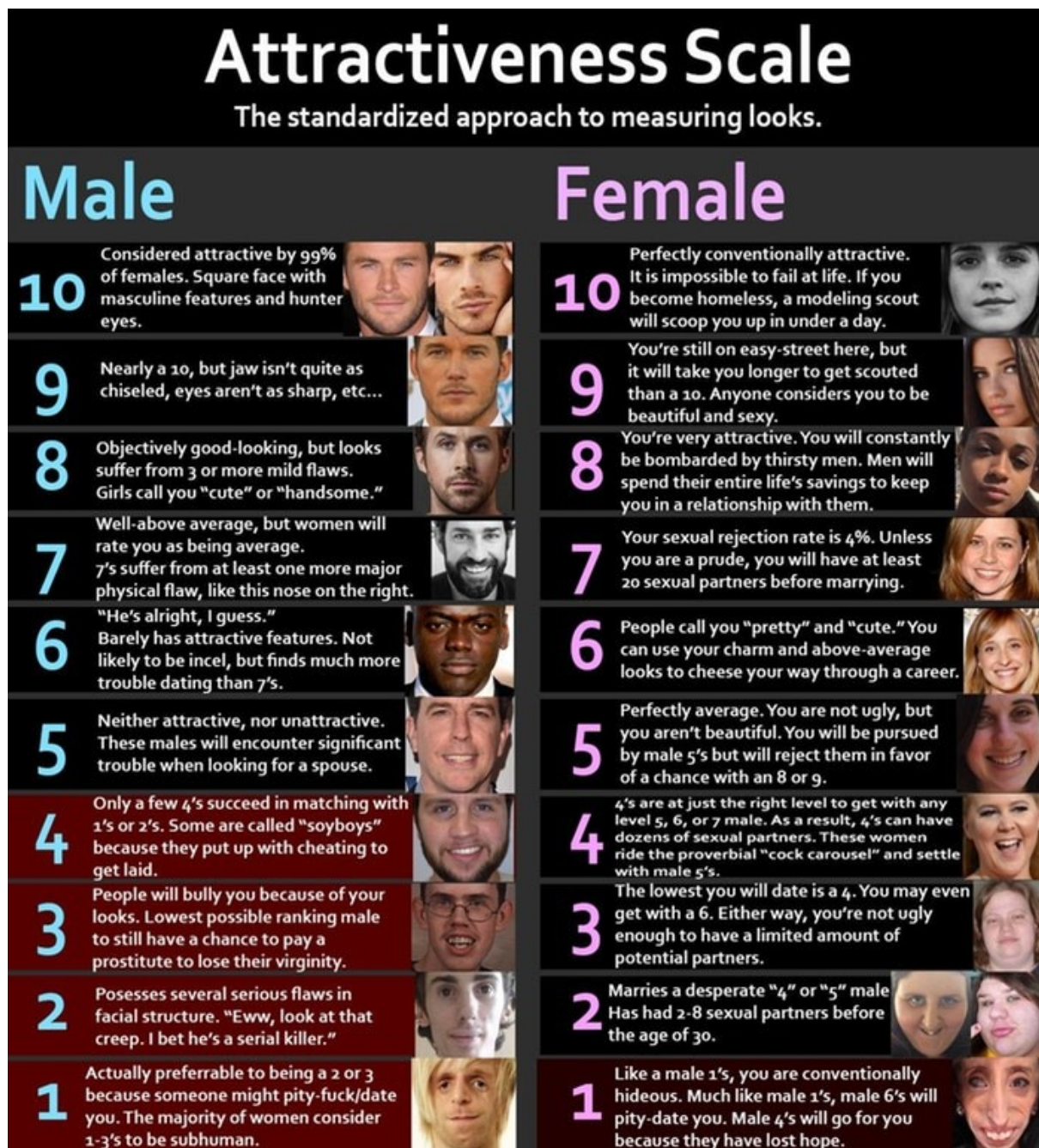
BIOPSYKOSOSIALE FAKTORER SOM BIDRAR TIL MANNLIG UTENFORSKAP

- Whitley, E., Rasmussen, F., Tynelius, P., og Batty, G. D. (2010). Physical stature and method-specific attempted suicide: cohort study of one million men. *Psychiatry research*, 179(1), 116–118. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2010.06.011>
- Wiik, K. A., Kitterød, R. H., Lyngstad, J., og Lidén, H. (2015). *Samarbeid mellom foreldre som bor hver for seg* (Statistisk sentralbyrå Rapporter 2015: 1). Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/215350?_ts=14b06d52170
- Wilder, J. A., Mobasher, Z., og Hammer, M. F. (2004). Genetic evidence for unequal effective population sizes of human females and males. *Molecular biology and evolution*, 21(11), 2047–2057. <https://doi.org/10.1093/molbev/msh214>
- Wilson, N.A. (2012). Whatever happened to women and children first? *Daily Mail*. Hentet fra <https://www.dailymail.co.uk>
- Wollscheid, S., Hjetland, H.N., Rogde, K. & Skjelbred, S-E. (2018). *Årsaker til og tiltak mot kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner: En kunnskapsoversikt* (NIFU Rapport 2018: 25). Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/2567732>.
- World Economic Forum. (2018). *The Global Gender Gap Report 2018*. Hentet fra http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf
- Zell, E., Krizan, Z., og Teeter, S. R. (2015). Evaluating gender similarities and differences using metasynthesis. *American Psychologist*, 70(1), 10. <https://doi.org/10.1037/a0038208>
- Zimbardo, P. og Coulombe, N. (2015). *Man Disconnected: How Technology Has Sabotaged what it Means to be Male*. London: Rider.
- Østli, H.J. (2013, 15. mai). All psykologi er evolusjonspsykologi. Hentet fra <https://forskning.no>
- 22 Words Staff (u.å.). 23 Former Incels Share Why They Left. Hentet fra <https://twentytwowords.com/incels-involuntary-celibates-twisted-ideologies/>

Vedlegg A Attraktivitetsskala for menn og kvinner

Tabell A.1

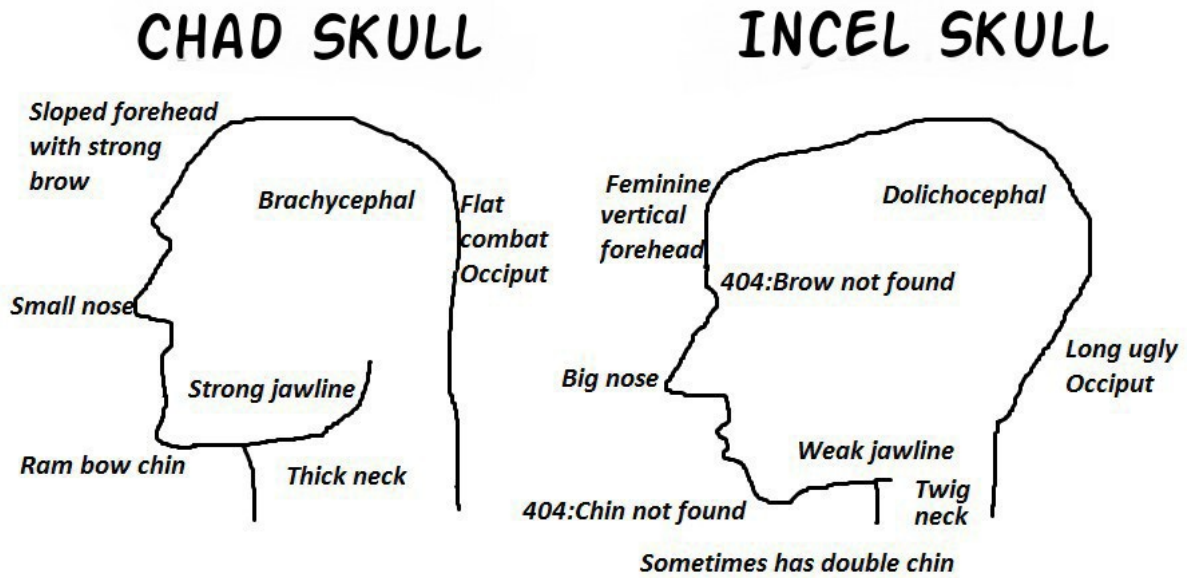
Attraktivitetsskala for menn og kvinner, brukt i incel-miljøer. Kilde: www.reddit.com

Vedlegg B Sammenligning av hodeskalleform

Tabell B.1

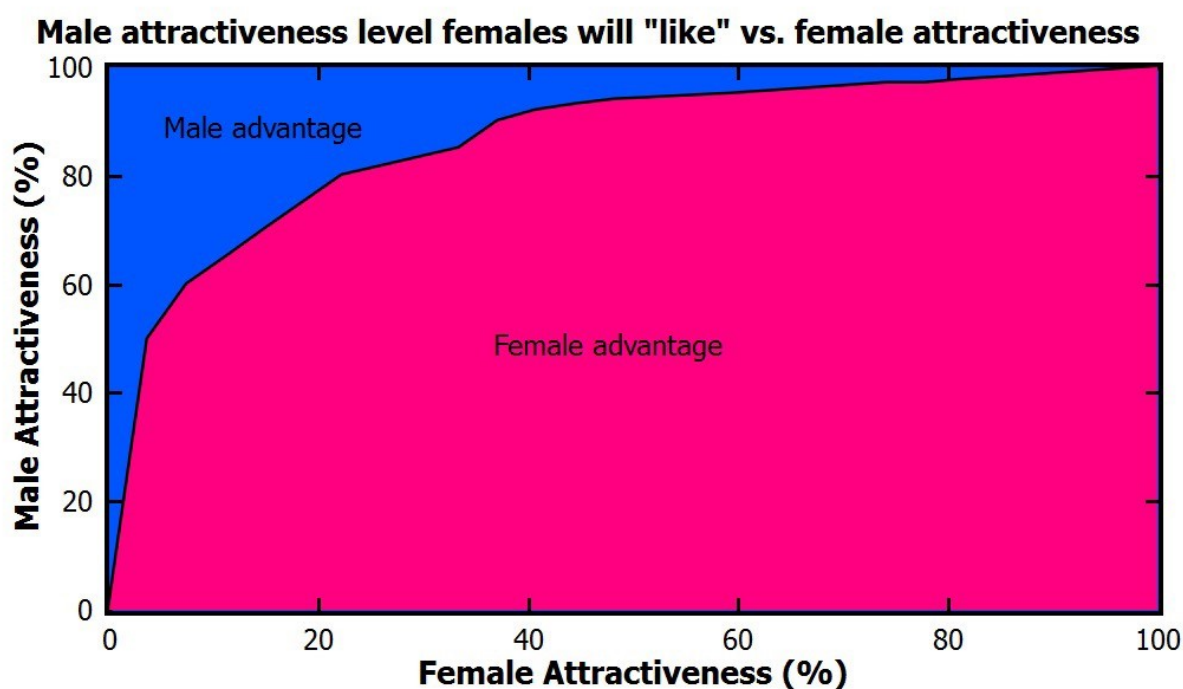
Incel-fremstilling av den attraktive chad skull sammenlignet med den ikke-attraktive incel skull. Kilde: Imgur (2017b).

Vedlegg C Mannlig og kvinnelig attraktivitet på Tinder

Tabell C.1

Fremstilling av mannlig og kvinnelig attraktivitet sett opp mot hverandre, basert på data fra sjekkeappen «Tinder». På Tinder indikerer en at en liker en annen ved å trykke på «liker» eller sveipe til høyre. Det blå området representerer situasjoner hvor det er større sannsynlighet for at kvinner «liker» menn enn motsatt, mens det rosa området representerer situasjoner hvor det er større sjanse for at menn «liker» kvinner enn motsatt. Kilde: Medium (2015).

Vedlegg D Kroppsholdning hos attraktive og ikke-attraktive menn

Tabell D.1

Incel-fremstilling av kjennetegn ved the virgin walk sammenlignet med kjennetegn ved the chad stride. Kilde: Imgur (2017a).

Vedlegg E Kjønnfordeling i Forsvaret

Tabell E.1

Andelen av menn og kvinner i Forsvaret for årene 2014–2018. Kilde: Forsvaret.no.

